

Zdzisław Bieleń

Od WiMBP do WiMBP, czyli dzieje Biblioteki im Hieronima Łopacińskiego w latach 1955 – 2001

Część I. Lata 1955-1975

Po połączeniu

Fuzja, do jakiej doszło 31 III 1955 r., połączyła w jeden organizm trzy placówki biblioteczne, z których Biblioteka im. Łopacińskiego szczyciła się półwiekową tradycją. Na skutek trudności finansowych oraz niesprzyjającego klimatu politycznego w 1948 r. wspólnie z Miejską Biblioteką Publiczną utworzyły Miejską Bibliotekę Publiczną im. H. Łopacińskiego. Tę jednak po siedmioletniej wspólnej egzystencji połączono z Wojewódzką Biblioteką Publiczną, istniejącą od pięciu lat¹. Nowa instytucja przyjęła nazwę Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego. Mimo nazwy odwołującej się do obydwu organów administracyjnych, Biblioteka została podporządkowana władzom wojewódzkim – Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej.

Wcześniej, obiekty wobec połączenia wyrażali przedstawiciele miasta, zarówno Zarząd Miejski, jak również pracownicy i kierownictwo MBP. Z tej opozycji nic nie wynikło, ponieważ była to decyzja administracyjna o zasięgu ogólnokrajowym. Pracowników Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej (WBP) przeniesiono, z wyjątkiem instruktorów do takich samych komórek organizacyjnych w Miejskiej Bibliotece Publicznej. Z czasem zacierały się dawne podziały organizacyjne².

Indoktrynacja i upolitycznienie życia kulturalnego kraju

Lata 1955-1975 to okres głębokich zmian politycznych. Śmierć Stalina, a następnie referat Chruszczowa na XX Zjeździe Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego wpłynęły na erozję systemu, w tym także w Polsce. Szczególne miejsce zajmują w tym wydarzenia 1956 r. oraz wypadki grudniowe 1970 r. W rezultacie Października 1956 r. i dojścia do władzy Władysława Gomułki nastąpiła pewna liberalizacja życia politycznego, która miała również odbicie w polityce kulturalnej. Ten okres jednak szybko skończył się i nastąpił nawrót indoktrynacji i ideologizacji, chociaż nie w tak prymitywnej formie. Po wydarzeniach grudniowych 1970 r., wraz z dojściem do władzy Edwarda Gierka, nastąpiła pewna korekta polityki wewnętrznej, większe otwarcie się na Zachód, ale w polityce kulturalnej podstawowe założenia pozostały bez zmian.

Wszystkie wydarzenia i tendencje warszawskie miały odbicie i reperkusje na szczeblu wojewódzkim, jak i niżej. Objawiało się to nie tylko w istnieniu nomen-

1 Z. Bieleń, *Dzieje połączonej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego (1948-1955)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 49, 2006, s. 29-30; tenże, *Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie w latach 1950-1955*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 45, 2002, s. 35-37.

2 Dawyła o sobie znać jeszcze trzy lata później, o czym przekonał się autor, który w 1958 r. rozpoczął pracę w WiMBP.

klatury, ale także na codziennym nadzorze nad działalnością instytucji kulturalnych oraz czuwaniu nad realizacją centralnych i wojewódzkich zasad polityki kulturalnej państwa (czytaj PZPR).

W szerszym aspekcie instrumentami działania partii była podległość całego aparatu administracyjnego województwa, instytucjonalna i personalna odpowiedzialność za realizację wytycznych i zaleceń Komitetu Wojewódzkiego i jego agend. PZPR dbała także o to, aby jej wydarzenia partyjne (zjazdy, plena, konferencje wojewódzkie) stały się wytycznymi do planowania działalności kulturalnej, które potem rozliczano³. Partia poprzez swoich przedstawicieli i członków oddziaływała na ruchy: związkowy, młodzieżowy i społeczny oraz gremia i inicjatywy społeczne.

W odniesieniu do bibliotek partię interesowało wszystko, od spraw kadrowych i materialnych do problemów działalności merytorycznej⁴. Wyznaczano też Bibliotece konkretne prace merytoryczne lub oceniano realizację uchwał zjazdu czy plenum PZPR. Gwarantem realizacji tych działań politycznych i ideologicznych był dyrektor, którego stanowisko mieściło się w nomenklaturze partyjnej. W praktyce realizacja tego zadania była różna. Pierwszy dyrektor, Bolesław Grzelak, mało interesował się sprawami działalności merytorycznej. Zmiany nastąpiły dopiero wtedy, gdy dyrektorem był Tadeusz Jeziorski. Nowymi elementami było zwiększone upartyjnienie personelu, wzmocnienie „pracy politycznej”, rozszerzenie indoktrynacji. Jednak w odniesieniu do personelu nie odczuwało się dyskryminacji ze względu na sprawy światopoglądowe czy poglądy polityczne, a nawet – według wewnętrznych poglądów - władze partyjne zarzucały dyrektorowi nadmierne zatrudnianie „kultowców”⁵. Pracownikom Działu Instrukcyjno-Metodycznego stale powtarzał, że są „członkami frontu ideologicznego”, ale w praktycznej działalności niewiele z tego wynikało. W sprawach merytorycznych podejmował wiele słusznych decyzji⁶.

Przy rozpatrywaniu lat 1955-1975 nasuwa się następująca ocena: Biblioteka dostosowała się do realiów tamtej epoki i na zewnątrz w pełni realizowała politykę kulturalną państwa. Tę postawę wyraża zdanie zamieszczona w jednym ze sprawozdań: „Starano się o jak największy i jak najszerszy udział bibliotek w realizacji zadań wyznaczonych dla Lubelszczyzny przez Komitet Wojewódzki PZPR i Woj[ewódzką] Radę Narodową”⁷. Powszechnie było wiadomo, skąd płyną dyspozycje

3 T. Jeziorski, *Główne zadania bibliotek w świetle uchwał V Zjazdu PZPR*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1968, nr 3-4, s. 4-7; T. Jeziorski, J. Staniewska, J. Wiktorowicz, *50 lat Wielkiego Października*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 12, 1967, nr 3-4, s. 4-11.

4 W 1967 r. – informacja o pracy bibliotek w związku z obchodami 25 rocznicy PPR oraz informacja o realizacji przez biblioteki zadań wyznaczonych przez VII Plenum KC PZPR; w 1969 r. – realizacja Uchwały KW PZPR w sprawie głównych kierunków pracy kulturalno-oświatowej na wsi; w 1970 r. – działalność i potrzeby bibliotek województwa na podstawie lat 1968-1969; w 1975 r. – informacja o pracy ideowo-wychowawczej z dziećmi i młodzieżą w bibliotekach publicznych w latach 1973-1974.

5 Informacja odautorska. Owszem, przyjął do pracy wielu absolwentów KUL, podobnie jak i jego poprzednik.

6 O tym, że nie był gorliwym wykonawcą poleceń władz partyjnych świadczy następujący przykład: pod koniec lat siedemdziesiątych KC PZPR zobowiązał wojewódzkie władze partyjne do wieloegzemplarzowej subskrypcji 55-tomowej edycji dzieł Lenina. Zadanie zlecono WiMBP. Zebrano zamówienia z bibliotek terenowych i WiMBP, w sumie zaledwie 13 lub 14 kompletów. Sprawa oparła się o KC. Zwiększono zamówienie do 21 (z pieniędzy WiMBP), co również uznano za niewystarczające, ale sprawa „przycichła” i już do niej nie wracano.

7 Archiwum Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej (dalej: AWBP), Sprawozdanie... w roku 1961, s. 28.

i decyzje. Nic dziwnego, że w działalności praktycznej Biblioteka stosowała umiar, mimo socjalistycznej retoryki⁸. A już na pewno w upowszechnianych treściach nie wykazywano nadgorliwości politycznej.

Polityka kulturalna państwa

W politykę PZPR były wprzęgnięte władze państwowe, a w odniesieniu do kultury władze Ministerstwa Kultury i Sztuki. Były one jednym z narzędzi indoktrynacji i upolitycznienia działalności kulturalnej, w tym także bibliotek⁹. Do kanonów polityki państwa należała centralizacja zarządzania i dystrybucja środków finansowych. Praktycznie polityka MKiS przejawiała się głównie w nakazowym zarządzaniu, szczegółowym określaniu zadań dla podległych instytucji, doktrynerskim podejściu do działalności, wszechobecnej biurokracji, nadmiernej sprawozdawczości. Z Ministerstwa Kultury i Sztuki płynęły w dół zarządzenia, wytyczne (roczne, poszczególnych akcji, np. kulturalno-oświatowych), instrukcje, pisma okólne itd. Także z każdej centralnej akcji należało przesłać do Warszawy odpowiednie sprawozdanie. Były w nich częste odwoływania do wydarzeń politycznych, partyjnych, historii ruchu robotniczego i komunistycznego. Wysokie miejsce zajmowała także problematyka radziecka, a zwłaszcza Rewolucja Październikowa i Włodzimierz Lenin¹⁰.

Trzeba dodać, że okres lat 1955-1975 dla bibliotek oznaczał rozwój prawodawstwa zawodowego. Najważniejszym aktem była ustawa o bibliotekach z kwietnia 1968 r., która nie wprowadzała nowych rozwiązań legislacyjnych, a tylko dostosowywała zapisy ustawowe do istniejących realiów. Zarówno na podstawie dekretu, jak i ustawy wydano wiele aktów szczegółowych, które normowały tak sprawy organizacyjne, jak i merytoryczne (np. gromadzenie zbiorów, działalność instrukcyjno-metodyczna).

Sterowanie działalnością kulturalno-oświatową bibliotek miało formę wytycznych do realizacji stałych bądź doraźnych akcji kulturalnych, współzawodnicstwa (np. na XXX-lecie PRL), konkursów itp. Stałymi akcjami były: Miesiąc książki rolniczej (w lutym), Dni Oświaty, Książki i Prasy (w maju), Dni Książki Technicznej, Dekada książki społeczno-politycznej „Człowiek-Świat-Polityka” (w listopadzie), Dni Kultury Radzieckiej. Udział w nich był fakultatywny, lecz pożądany. Co kilka lat dany rok poświęcano określonej rocznicy (np. 1973 – Rok Kopernikański) czy też wydarzeniu kulturalnemu (1972 – Międzynarodowy Rok Książki, 1973

8 Jako przykład niech posłuży konkurs „Jak propaguję literaturę radziecką”. Został uwzględniony w planie pracy. Dobór literatury pozostawiono pracownikom biblioteki. W Lublinie zlecono to instruktorom Działu Instrukcyjno-Metodycznego. Wybrano powieści reprezentujące duże wartości artystyczne i humanistyczne. Wśród pisarzy znalazły się nazwiska późniejszych kontestatorów.

9 W ramowym statucie WiMBP, przygotowanym w 1956 r. przez Centralny Zarząd Bibliotek, zapisano, iż: „Biblioteka służy socjalistycznemu wychowaniu społeczeństwa, pogłębianiu patriotyzmu i internacjonalizmu w nawiązaniu do najszczytniejszych tradycji narodowych i międzynarodowych, upowszechnieniu naukowego poglądu na świat w oparciu o przodującą naukę marksizmu-leninizmu, popularyzacji najnowszych zdobyczy wiedzy [...]”. Zob. *Wybór przepisów prawnych dotyczących publicznych bibliotek powszechnych*, Warszawa 1958, s. 91.

10 W *Kronice I Półroczna 1969 r.* zamieszczonej w „Bibliotekarzu Lubelskim”, czytamy: „26 maja w WiMBP im. H. Łopacińskiego nastąpiło uroczyste otwarcie „Roku Leninowskiego”. Dyrektor Biblioteki Tadeusz Jeziorski wygłosił wykład inauguracyjny pt. „Lenin – człowiek myśli i czynu”, zob. „Bibliotekarz Lubelski”, R. 14, 1969, nr 1-2, s. 31.

– Rok Nauki Polskiej). Na gruncie regionalnym taką okazją było ogłoszenie roku 1965 Rokiem Ziemi Lubelskiej. Dodatkowymi okazjami do organizacji kolejnych akcji kulturalnych, do których zachęcano, były ogólnopolskie rocznice, np.

Tysiąclecie Państwa Polskiego, 200-lecie Komisji Edukacji Narodowej, 550-lecie wydania dzieła Kopernika *De revolutionibus orbium coelestium*, a także bieżące wydarzenia polityczne kraju, jak: wybory do Sejmu i rad narodowych, zjazdy i plena PZPR. Do tej samej kategorii należały także wydarzenia dotyczące Związku Radzieckiego i tamtejszej partii komunistycznej (np. współzawodnictwo bibliotek na 50-lecie Rewolucji Październikowej). Wskazany był także udział w akcjach kulturalnych, podejmowanych przez CRZZ (konkurs „Bliżej książki współczesnej”), PUPiK „Ruch”, Związek Młodzieży Wiejskiej, Wojewódzki Związek Gminnych Spółdzielni czy inne podmioty.

Zarządzanie kulturą w województwie

Formalnie zarządzanie i administrowanie kulturą w województwie było domeną odpowiednich władz administracyjnych. Władze centralne przyznały im szeroki zakres uprawnień i uczyniły odpowiedzialnymi za politykę kulturalną na terenie województwa, powiatu, gromady. W szczegółowym rozwinięciu uchwały Prezydium Rządu w tej sprawie zapisano, że prezydium rad narodowych „dopilnują właściwego wykorzystania pracowników i placówek kulturalno-oświatowych, zgodnie z ich podstawowymi zadaniami i formami w pracy przy realizacji wszelkich akcji polityczno-gospodarczych w terenie”. Enumerycznie, jako jedno z podstawowych zadań, zalecono im wzmocnić „kontrolę realizacji uchwał podejmowanych w sprawach kultury” w podporządkowanych instytucjach¹¹.

W Lublinie bezpośredni nadzór nad Biblioteką sprawował Wydział Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej (dalej WK PWRN). Natomiast w terenie biblioteki powiatowe i gromadzkie/gminne były podporządkowane referatom kultury i oświaty powiatowych i gromadzkich/gminnych rad narodowych.

W codziennej praktyce WK był pośrednikiem w kontaktach zarówno z MKiS, jak również z władzami partyjnymi województwa, co nie wykluczało bezpośrednich relacji. To poprzez Wydział nadchodziły wszelkie wytyczne i polecenia ministerialne. Pełnił też funkcję koordynatora wielu akcji kulturalno-oświatowych, organizował współpracę placówek, zlecał wykonanie określonych prac merytorycznych lub administracyjnych. Zlecano mu także programowanie perspektywicznych planów działalności kulturalnej. Na przykład z inicjatywy Państwowej Rady Bibliotecznej, na polecenie WK, opracowano w WiMBP program rozwoju bibliotek publicznych województwa lubelskiego do 1990 r.¹² Należy dodać, że do WK należało dysponowanie środkami inwestycyjnymi, etatami, środkami na działalność bieżącą, w tym także na płace.

11 Uchwała nr 125/55 Prezydium Rządu z dnia 12 lutego 1955 r., w sprawie wzmocnienia działalności kulturalno-oświatowej prezydiów rad narodowych, głosiła, że „Prezydium rad narodowych [...] odpowiedzialne [są] za całokształt zagadnień kultury na swoim terenie, wzmocnią wydatnie kierownictwo, pomoc i nadzór nad działalnością kulturalną”. Zob. *Wybór przepisów prawnych dotyczących publicznych bibliotek powszechnych*, Warszawa 1958, s. 250-251.

12 [S. Jarzębowska], *Kronika I Półroczna 1973*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 18, 1973, nr 3-4, s. 31. W 1975 r. WiMBP przedstawiła WK informację o jego realizacji w odniesieniu do bibliotek publicznych województwa.

Biurokratyczne decyzje wojewódzkich władz kulturalnych niekiedy przybierały karykaturalną formę, np. polecenie przygotowania przez każdego instruktora rocznego planu wyjazdów z dokładnym określeniem dnia, miejscowości i celu wyjazdu¹³. Dodać należy, że zwykle już po pierwszym tygodniu plan załamywał się. Takie przykłady były wyjątkami; na co dzień stosunki Biblioteki z WK układały się poprawnie.

Bezpośredni nadzór nad bibliotekami sprawował Wydział Kultury za pośrednictwem Samodzielnego Referatu Bibliotek i Czytelnictwa (dalej SRB). Istniał do marca 1963 r., a na jego czele stała Genowefa Madoniowa, późniejsza pracowniczka WiMBP¹⁴. Do czasu powołania Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej SRB pełnił nie tylko funkcje administracyjne, ale także organizatorskie, szkoleniowe, instruktorskie. Z chwilą powstania Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej to ona przejęła sprawy związane z pomocą instrukcyjno-metodyczną oraz doksztalcaniem i doskonaleniem zawodowym. Natomiast funkcje kontrolne i nadzorcze pozostały nadal przy władzach administracyjnych województwa i powiatów. Po zlikwidowaniu SRB jego kompetencje administracyjne, trochę w okrojonym zakresie, pozostały przy Wydziale i zostały przekazane jednemu z referentów.

W odniesieniu do bibliotek terenowych kierownik SRB realizował od kilkunastu do dwudziestu kilku wyjazdów w ciągu roku. Prawie przy wszystkich towarzyszyli mu instruktorzy WiMBP. Pani Madoniowej przesyłano również, oprócz planów, sprawozdań i informacji z działalności Biblioteki, wszystkie sprawozdania instruktorów z wyjazdów do bibliotek¹⁵.

W powiatach sprawy administracyjne należały do kompetencji powiatowych referatów kultury, które w odniesieniu do powiatowych instytucji kultury pełniły te same funkcje i zadania, co ich wojewódzka instancja. Analogicznie w gromadach/gminach sprawy kultury prowadził jeden z referentów, któremu powierzano przeważnie sprawy oświaty. Sytuacja finansowa była tu inna, niż w województwie czy powiecie, a przez długi czas uzależniona od ściągalności podatków. Najbardziej drastycznym przejawem patologii w tamtym czasie było to, że można było w całym majestacie prawa obniżyć o jedną grupę stawkę osobistego zaszeregowania, a wypłatę wynagrodzenia opóźnić¹⁶.

Organizacja Biblioteki

Nowo powstałej Wojewódzkiej i Miejskiej Bibliotece Publicznej nadano nowy statut, który m. in. stanowił o władzach instytucji i określał jej strukturę organizacyjną. Na czele Biblioteki stał dyrektor naczelny, mając do pomocy wicedyrektora, który, choć formalnie nie było to zapisane, zajmował się wyłącznie sprawami merytorycznymi. Na dyrektora powołano Bolesława Grzelaka, wcześniej naczelnika lubelskiego oddziału Urzędu Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk¹⁷. W październi-

¹³ Takie polecenie na początku lat sześćdziesiątych wydał ówczesny kierownik WK PWRN.

¹⁴ J. Smolarz, *Genowefa Madoniowa (21 II 1913-31 V 1990)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 39, 1994, s. 37-39.

¹⁵ Informacja odautorska.

¹⁶ Wiadomość odautorska. Miałem skargi bibliotekarek z pow. włodawskiego, że wypłaca się im pobory, nawet po kilku miesiącach i to obniżone.

¹⁷ W aneksie 1 zamieszczone są biogramy Bolesława Grzelaka i jego następcy Tadeusza Jeziorskiego.

ku 1962 r. nastąpiła zmiana na stanowisku dyrektora, obowiązki te przejął Tadeusz Jeziorski, wcześniej kierownik Wydziału Propagandy Partyjnej KW PZPR w Lublinie. Funkcję dyrektora pełnił aż do śmierci w marcu 1980 r. Wicedyrektorem przez opisywane dwudziestolecie była Maria Gawarecka, wcześniej dyrektor Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Lublinie. Natomiast Grzelak, po odwołaniu ze stanowiska dyrektora, przez następne 15 miesięcy pełnił funkcję dyrektora administracyjnego. Po jego ustąpieniu stanowisko to zostało zlikwidowane.

W scalonej instytucji utrzymano strukturę organizacyjną opartą na podziale funkcjonalnym, tj. podziale na działy, odpowiadające za realizację odpowiednich funkcji bibliotecznych. Za podstawę nowej organizacji wewnętrznej przyjęto rozwiązania wcześniej stosowane w Miejskiej Bibliotece Publicznej¹⁸, ale z pewnymi modyfikacjami. W nowym układzie organizacyjnym powołano działy: Ogólno-Organizacyjny, którego kierownikiem została Maria Gawrońska (z WBP); Gromadzenia i Zakupu z Wandą Piotrowską na czele (z MBP); Opracowania, któremu przewodziła Helena Jach (z WBP); Informacyjno-Bibliograficzny, którego kierownikiem pozostała Irena Harhalowa (z MBP). Wszystkie dawne agendy udostępnienia, tj. działy: Czasopism, Czytelnię Naukową wraz z magazynem oraz filie scalono w ramach nowego Działu Udostępniania, na którego czele stanęła Janina Grabowska (z WBP). Dawne działy MBP: rękopisów oraz kartografii i rycin przemianowano na oddziały, które razem z nowo utworzonym oddziałem starych druków połączono w Dział Zbiorów Specjalnych, któremu przewodziła Maria Łuszczczyńska. Kierownikiem Działu Instrukcyjno-Metodycznego została Helena Szniako (z MBP), którą po kilku miesiącach zastąpiła dawna instruktorka WBP - Stefania Jarzębowska. Finansami zarządzał główny księgowy na zasadzie samodzielnego stanowiska. Największym personalnie działem stał się Dział Udostępniania, liczący ponad trzydzieści osób. Ośmiu instruktorów pracowało w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym. Najmniejszymi, trzyosobowymi agendami, były działy: Gromadzenia, Opracowania, Informacyjno-Bibliograficzny i Zbiorów Specjalnych.

Rozwój Biblioteki, podjęcie nowych zadań oraz rozszerzenie zakresu dotychczas prowadzonych prac i obowiązków spowodowały nie tylko powiększenie dotychczasowych działów, ale także konieczność utworzenia nowych komórek organizacyjnych lub tworzenie w dotychczasowych - oddziałów. Pierwszą, nową agendą była introligatornia, którą utworzono w pierwszej połowie 1958 r. W dwa lata później powstała stacja mikrofilmowa, stanowiąca początek pracowni reprograficznej. Z działów merytorycznych, jako pierwszy, powstał Dział Czasopism, który w październiku 1962 r. wyodrębnił się z Działu Udostępniania¹⁹. Z uwagi na rozwój wypożyczeń międzybibliotecznych od 1 III 1963 r. powołano Wypożyczalnię Międzybiblioteczną jako samodzielną komórkę organizacyjną. W 1975 r., ostatnim roku opisywanego okresu, utworzono Dział Magazynów i Konserwacji²⁰. Rezultatem no-

18 Z. Bieleń, *Dzieje połączonej Miejskiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego (1948-1955)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 49, 2006, s. 12.

19 AWBP. Sprawozdanie... za 1962 r., s. 7.

20 S. Jarzębowska, M. Gawarecka, *Biblioteka im. Hieronima Łopacińskiego w latach 1944-1976 (szkice)*, w: *W kręgu Hieronima Łopacińskiego*, Lublin 1977, s. 22.

wego podejścia do zadań Działu Informacyjno-Bibliograficznego było powołanie w IV kwartale 1956 r. Oddziału Terenowego²¹.

Najważniejszym wydarzeniem tamtych czasów było włączenie Biblioteki w poczet bibliotek naukowych. Odpowiednie Rozporządzenie Rady Ministrów ukazało się w lipcu 1965 r.²² Praktyczną konsekwencją tego były pierwsze uznaniowe awanse na stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych w 1966 r.

Organizacja filii

Zmiany społeczno-gospodarcze, jakie dokonywały się w Polsce od początku lat pięćdziesiątych, przyniosły szybki rozwój gospodarczy Lublina, co miało istotny wpływ na różne sfery życia społecznego i kulturalnego miasta. Dwukrotnie zmieniano granice Lublina, raz w 1954 r., a następnie w 1957 r.²³ W rezultacie obszar miasta powiększył się blisko trzykrotnie²⁴. Dość szybko powiększała się liczba ludności, a na nowych terenach zaczęły powstawać duże dzielnice i osiedla. Pierwszymi były osiedla Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, która rozpoczęła swoją działalność na Rurach w 1957 r. Następnie zaczęto wznosić bloki RSM „Motor” w pobliżu Fabryki Samochodów Ciężarowych. Rozwinęła się dzielnica Uniwersytecka. Powstawały też mniejsze osiedla, np. przy ul. PKWN (obecnie Głęboka), Raclawicka Dzielnica Mieszkaniowa, Nowy Kośminek, rejon ul. Junoszy (Spółdzielnia Mieszkaniowa „Unia”). Rozbudowywały się także „stare” dzielnice. W związku z rozwojem urbanistycznym i demograficznym Lublina niezbędne stało się zorganizowanie dla nowych osiedli i dawnego śródmieścia dodatkowej obsługi bibliotecznej. Po MBP Biblioteka odziedziczyła osiem filii, czytelnię dziecięcą i czytelnię młodzieżową. Polityka, jaką prowadziło kierownictwo Biblioteki, zakładała tworzenie dwóch typów placówek, filii ogólnodostępnych oraz filii dla dzieci. Było to zgodne z wytycznymi władz ministerialnych, które począwszy od lat pięćdziesiątych narzucały koncepcję tworzenia oddzielnych placówek dla dzieci i młodzieży. Realizacja tej dyrektywy w ówczesnych warunkach lokalowych była możliwa tylko w przypadku otrzymania wystarczająco dużego pomieszczenia. Takie rozwiązanie przyjęto również w naszym mieście. Za priorytetowe zadanie w zakresie organizacji sieci przyjęto tworzenie filii ogólnodostępnych, skupiających czytelników obydwu podstawowych grup wiekowych. Jeśli były sprzyjające warunki, to starano się w jednym pomieszczeniu organizować, jako odrębne jednostki, filie dla dzieci oraz czytelnie dla młodzieży. Było to możliwe w odniesieniu do filii nr: 9, 11 (dopiero w lokalu przy ul. Lwowskiej) i 18. Razem z nimi powołano filie dziecięce nr: 3, 5, 7. Trzy następne placówki – filie: nr 2, 4 i 6 - utworzono po powiększeniu lokali zajmowanych pierwotnie przez filie dla dorosłych.

21 I. Harhalowa. *Sprzymierzeniec czytelnika*, „Kamena” 1957, nr 11, s. 6.

22 Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 14 lipca 1965 r. w sprawie ustalenia stanowisk i uposażeń bibliotekarzy dyplomowanych w niektórych bibliotekach (Dz. U. nr 30 poz. 198); zob. *Biblioteka H. Łopacińskiego biblioteką naukową*. „Sztandar Ludu” 1965, nr 177, s. 4; Z. Dublewicz, *Zasłużony awans*, „Kultura i Życie” 1965, nr 32, s. 2.

23 W obrębie Lublina znalazły się Wrotków, Dziesiąta, Abramowice, Majdan Wrotkowski, Rury, PGR Węglin, Helenów, Sławin, Sławinek, Czechów, Ponikwoda, Trześniów, Zygmuntów, Hajdów, Zadębie i Felin.

24 *Lublin w dokumencie 1317-1967*, Lublin 1976, s. 374-380.

Pierwsze placówki biblioteczne powstały na obrzeżach ówczesnego Lublina w osiedlach budowanych po wojnie i w obrębie Starego Miasta. Ich powstanie wiązało się z zaistniałymi możliwościami przestrzennymi. Dwie pierwsze to Filia nr 8 na ZOR Zachód i Filia nr 9 na ZOR Bronowice. Zorganizowano je w pomieszczeniach nowo otwartych dzielnicowych domów kultury. Podobnie było z następną placówką; powstała na Zamku w pomieszczeniach Wojewódzkiego Domu Kultury²⁵. Filię nr 11 utworzono jako bibliotekę dla pracowników drukarni, choć dano jej możliwości obsługi czytelników z zewnątrz, z rejonu ulic Lubartowskiej, Unickiej, Obywatelskiej, Podzamcza. Dopiero od 1961 r. aż do końca omawianego okresu (i później) nowe filie zaczęto organizować w powstających dużych osiedlach spółdzielni mieszkaniowych. Pierwszą była Filia nr 13 na LSM-ie²⁶. Tam też dwa lata później powstała następna placówka – Filia nr 15. W dzielnicy fabrycznej, związanej z Fabryką Samochodów Ciężarowych, gdzie istniała już Filia nr 3, niedaleko niej, w nowym osiedlu RSM „Motor”, utworzono Filię nr 17. Ostatnią z tej grupy była Filia nr 18 przy ul. PKWN (obecnie Głęboka) – dla obsługi powstałego tam osiedla i rejonu ul. Nadbystrzyckiej²⁷. Filię nr 12 utworzono dla obsługi mieszkańców Czechowa Górnego, a przyjęła ją do swego mieszkania pierwsza bibliotekarka²⁸. Ciekawą innowacją było utworzenie w Państwowym Szpitalu Klinicznym nr 4 pierwszej w kraju biblioteki szpitalnej²⁹. Ponadto w grudniu 1971 r., w wyniku porozumienia z władzami Akademii Medycznej zdecydowano zorganizowanie filii w domu akademickim dla studentów tej uczelni. Placówka była filią ogólną z księgozbiorem zbliżonym pod względem profilu do innych placówek w mieście. I wreszcie w 1975 r., w związku z przyłączeniem do Lublina wsi Zemborzycze, tamtejszą GBP przeniesiono do innej miejscowości, a na jej miejsce, w nowej dzielnicy miasta, utworzono Filię nr 20.

Jak wynika z powyższego, zatraciła się retoryka propagandy poprzedniego okresu – lokowanie bibliotek w dzielnicach robotniczych.

Tworząc nowe filie pomyślano też o czytelnikach młodzieżowych. Z czasów MBP istniała Czytelnia Młodzieżowa, która działała w Trybunale. Na utworzenie następnej czekano kilkanaście lat. Była to Czytelnia Młodzieżowa nr 2, którą zorganizowano w 1970 r. wraz z Filią nr 18 dla dorosłych i placówką dziecięcą nr 7³⁰.

25 (ch), *Lublinianin lubi czytać*, „Kurier Lubelski” 1967, nr 28, s. 2; (d), *Nowa filia biblioteczna na Czechowie*, „Sztandar Ludu” 1961, nr 92, s. 4.

26 (d), *Biblioteka na LSM*, „Sztandar Ludu” 1961, nr 291; [Gzella L. A.] (GAL), *Największa filia w Lublinie*, „Kurier Lubelski” 1968, nr 14, s. 4.

27 (q), *Od soboty książki z nowej bibliotek: nowości dwa razy w miesiącu*, „Kurier Lubelski” 1970, nr 67, s. 4.

28 (d), *Nowa filia biblioteczna na Czechowie*, „Sztandar Ludu” 1961, nr 92, s. 4.

29 *Pierwsza w kraju filia biblioteczna dla chorych: ciekawa innowacja*, „Kurier Lubelski” 1964, nr 173, s. 1; H. Chojnowska, *Z książki do chorego*, „Kurier Lubelski” 1972, nr 215, s. 4; H. Chojnowska, M. Sapielak, *Filia biblioteki im. H. Łopacińskiego w Państwowym Szpitalu Klinicznym nr 4 w Lublinie*, „Poradnik Bibliotekarza” 1966, nr 2, s. 41-44.

30 Czytelnia została zlikwidowana w 1979 r.

Rozwój organizacyjny filii w okresie opisywanego dwudziestolecia przedstawia poniższa tabela³¹.

Rozwój organizacyjny filii w Lublinie w latach 1955-1975

Lp.	Nr filii lub nazwa	Dzielnica/ Osiedle	Adres	Data lub rok powstania	Uwagi
1	Filia dla Dzieci nr 2	Raławicka	ul. Poniatowskiego 4	1955	Filia we wspólnym lokalu z Filią nr 6; w latach 1955-1960 jako Czytelnia dla Dzieci
2	Filia nr 8	ZOR Zachód	ul. Przędowników Pracy bl. nr 14 (obecnie ul. Zuchów 2)	22 VII 1955	W grudniu utworzono czytelnię dla dzieci
3	Filia nr 9	ZOR Bronowice	ul. Krańcowa 106	4 IX 1956	Filia usytuowana w lokalu (wspólnym) Dzielnicowego Domu Kultury
4	Filia dla Dzieci nr 3	ZOR Bronowice	ul. Krańcowa 106	4 IX 1956	jw.
5	Filia nr 10	Stare Miasto	Zamek	1957	W 1971 r. działalność zawieszona. We wrześniu 1973 r. przeniesiona na ul. Hibnera 3 (obecnie ul. Kleberga)
6	Filia nr 11	Rejon ul. Lubartowskiej	ul. Unicka	15 XI 1960	W gmachu ówczesnych LZG. W 1968 przeniesiona na ul. Bieruta 12 a (obecnie ul. Lwowska). Otwarcie 20 XI 1973 r.
7	Filia nr 12	Czechów Górny	ul. Solarza 12	IV 1961 (21 III wg R. Wawer z 27 I 09)	.Przeniesiona na ul. Leśmiana w 1964 r. Była tam 12 lat
8	Filia nr 13	LSM. Os. Mickiewiczowskie	ul. Grażyny 13	8 XII 1961	
9	Filia dla Dzieci nr 4	ZOR Zachód	ul. Zuchów 2	1962	Wydzielona z Filii nr 8. Filia dla Dzieci miała czytelnię i wypożyczalnię
10.	Filia nr 14	Państwowy Szpital Kliniczny nr 4	ul. Jaczewskiego	22 VII 1964	
11	Filia nr 15	LSM. Os. Mickiewiczowskie	ul. Wajdeloty 20	II 1965	
12.	Filia nr 16	Rejon Dworca PKP	ul. 1 Maja 23	2 I 1967	
13.	Filia nr 17	Tatary Os. RSM „Motor”	ul. Przyjaźni 13	II 1968	
14.	Filia dla Dzieci nr 5	Kalinowszczyzna	ul. Bieruta (obecnie ul. Lwowska)	17 VII 1968	W lokalu wspólnym z Filią nr 11

31 Opracowano na podstawie: Z. Ciuruś, *Rozwój filii dla dzieci Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie w latach 1950-1980*, Lublin 1982, s. 15-18 mps.; E. Chomicz, J. Ben, *Trzydziestolecie Filii dla Dzieci Nr 3 w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 32, 1987, s. 25; (Pad), *Nowa filia Biblioteki Miejskiej na ZOR Bronowice*, „Sztandar Ludu” 1956, nr 211, s. 4; *Kronika Filii nr 19*; *Kronika Filii nr 20*

15	Filia dla Dzieci nr 6	LSM. Os. Mickiewiczowskie	ul. Grażyny 13	16 V 1968	Wydzielona z Filii nr 13
16	Filia nr 18	Rury	Al. PKWN 8 (obecnie ul. Głęboka)	21 III 1970	W jednym lokalu z Filią dla Dzieci nr 7 i Czytelnią Młodzieżową nr 3
17.	Filia dla Dzieci nr 7	Rury	Al. PKWN 8 (obecnie ul. Głęboka)	21 III 1970	jw.
18	Czytelnia Młodzieżowa nr 2	Rury	Al. PKWN 8 (obecnie ul. Głęboka)	21 III 1970	jw.
19	Filia nr 19	Domy Studenckie AM	ul. Chodźki 13 b	18 XII 1971	
20	Filia nr 20	Zemborzyce	ul. Krężnicka 125	24 IV 1975	

Integralną częścią placówek bibliotecznych były czytelnie lub tzw. kącki czytelnicze. Przeważnie były to funkcjonalnie wydzielone przestrzenie, przeznaczone do pracy na miejscu. Tylko Książnica miała pomieszczenia, które odpowiadały warunkom samodzielnych czytelni. W latach 1970-1972 wyróżniano 12 takich jednostek, a rok później 13³². Jeśli odliczyć od tej liczby czytelnie Książnicy, to z filiami było związanych 10 takich agend.

Do części czytelników starano się dotrzeć poprzez punkty biblioteczne. W 1970 r. wykazywano ich 7 na terenie Lublina, rok później 3, w 1972 r. zaledwie jeden, który też został zlikwidowany³³.

Rosnąca ciągle sieć placówek filialnych nie mogła zaspokoić wzrastających potrzeb czytelniczych mieszkańców miasta, a zwłaszcza peryferyjnych dzielnic, osiedli lub ulic. Próba częściowego rozwiązania problemu było wprowadzenie bibliobusu³⁴. W tym celu zakupiono wyremontowany autokar „Leyland”, który przystosowano na bibliotekę na kołach³⁵. W latach 1963-1968 bibliobus docierał z książkami do punktów położonych blisko szkół na Wrotkowie i Rurach Wizytkowskich³⁶. Bywał tam dwa razy w tygodniu. Miał na wyposażeniu wydawnictwa dla dorosłych i dla młodzieży, ale z jego usług korzystała głównie młodzież szkolna. Dłuższa awaria autobusu przerwała tę formę udostępniania zbiorów³⁷.

Za nieudaną należy uznać inicjatywę dyrekcji WiMBP zorganizowania czytelni letniej w Ogrodzie Saskim. Powołano ją do życia w lipcu 1955 r. i wyposażono w zestaw kilkudziesięciu książek dla dorosłych i młodzieży. Czynna była przez 7

32 AWBP, sygn. 02/17 s. nlb. (tabela); 02/18 s. nlb. (tabela). W odpowiednich tabelach podano, że WiMBP ma 12 i 13 czytelni.

33 AWBP, sygn. 02/16 s. nlb. (tabela); 02/17 s. nlb. (tabela); 02/18 s. nlb. (tabela).

34 Pierwszą inicjatywę w tym kierunku była uchwała MRN o ufundowaniu Bibliotece bibliobusu. Długo nie udało się zrealizować tego zamiaru. Zob. Gryf, *Na tematy dnia: bibliobus pilnie poszukiwany*, „Kurier Lubelski” 1959, nr 126, s. 3.

35 (wicz), *Biblioteka na kółkach*, „Sztandar Ludu” 1960, nr 83, s. 4.

36 *Biblioteka na kółkach już czynna*, „Sztandar Ludu” 1963, nr 44, s. 4.

37 *Biblioteka na kółkach...*, s. 4; Ciuruś, dz. cyt., s. 21 mps.

dni w tygodniu³⁸. Prowadziła ją Maria Fodemska. Placówka nie miała jednak powodzenia, a jej działalność po jednym roku przerwano.

Reasumując dorobek WiMBP w okresie dwudziestolecia był duży i wynosił 20 placówek, w tym 13 filii ogólnodostępnych, 6 filii dla dzieci i 1 czytelnia młodzieżowa. Licząc zatem z placówkami zorganizowanymi wcześniej, na koniec 1975 r. działało ich w Lublinie łącznie 30, tj. Biblioteka Główna i 29 placówek filialnych (21 filii ogólnych, 7 filii dziecięcych i 1 czytelnia młodzieżowa)³⁹. Dyrekcja WiMBP podawała, że w odniesieniu do obowiązujących normatywów brakuje w mieście 16 placówek⁴⁰.

Sytuacja lokalowa

W chwili połączenia stan posiadania w zakresie przestrzennym obejmował tę samą substancję lokalową, którą miały obydwie instytucje. Na posesji przy ul. Narutowicza w budynku głównym Książnicy był pięciopiętrowy magazyn, pomieszczenia na parterze (7 pokoi) i czytelnia na pierwszym piętrze oraz parter prawej oficyny, łącznie z szatnią, holem i kotłownią 1404 m². Pozostałą część zespołu budynków zajmowały Muzeum Lubelskie i Archiwum Państwowe. Z powodu braku pomieszczeń dla Działu Instrukcyjno-Methodycznego i wicedyrektora czasowo pozostali oni w dawnym lokalu WBP przy al. Racławickich, zajmując pomieszczenie o powierzchni 113 m² razem z Filią nr 6.

W 1956 r. Muzeum Okręgowe i Wojewódzkie Archiwum Państwowe pozyskały nowe siedziby i opuściły gmach przy ul. Narutowicza. Mimo ewidentnych potrzeb Biblioteki i wcześniejszych decyzji władz miejskich⁴¹, przydzielono je innym użytkownikom. Sale po Muzeum przejęła Biblioteka Główna UMCS, a po Archiwum – Biuro Wystaw Artystycznych. Biblioteka uzyskała wtedy dwie sale, czyli całe pierwsze piętro prawej oficyny i duże przejściowe pomieszczenie między nimi a holem. Pokoje oficyny przejął Dział Zbiorów Specjalnych, natomiast przechodni pokój przeznaczono na potrzeby Działu Instrukcyjno-Methodycznego, przeniesionego z Al. Racławickich. Wraz z instruktorami do budynku przy ul. Narutowicza przeniosła się także wicedyrektor, dla której znalazło się miejsce w pokoju dyrektora naczelnego. Administratorem budynku po MBP pozostała – na zasadzie ciągłości – WiMBP.

Na poprawę sytuacji lokalowej Książnicy czekano dziesięć lat. Dopiero w związku z oddaniem do użytku w 1967 r. nowego gmachu Biblioteki Głównej

38 (zm), *Z książką na ławce w parku*, „Sztandar Ludu” 1955, nr 187, s. 5. Autor pisze: „Eksperyment Biblioteki należy uznać za udany”.

39 Liczba ta jest niezgodna ze sprawozdaniami za wymienione lata. Za rok 1975 wykazuje się działalność 30 filii, wliczając filie dla dorosłych, filie dla dzieci i czytelnie młodzieżowe. Błąd powstał w statystyce w 1971 r. wskutek błędnej interpretacji sposobu liczenia placówek likwidowanych i przenoszonych. Za ten rok przyjęto istnienie 3 czytelni młodzieżowych (w rzeczywistości można było liczyć tylko 2). Błąd powtarzał się aż do 1975 r. Zob. AWBP, Sprawozdania WiMBP za lata 1971-1975 oraz Analizy stanu i działalności bibliotek publicznych województwa lubelskiego za lata 1970-1975.

40 AWBP, Sprawozdanie... w roku 1975, s. 2.

41 Uchwała Prezydium Miejskiej Rady Narodowej z dn. 24 VI 1954 r. (Protokół nr 26) przewidywała, że po wyjściu Muzeum i Archiwum gmach w całości będzie oddany na potrzeby Miejskiej Biblioteki Publicznej. Zob. APL MRN, Wydział Organizacyjno-Prawny, sygn. 90, s. 615.

UMCS przy ul. Nowotki (dziś Radziszewskiego), opuściła ona budynek przy ul. Narutowicza, co powiększyło stan posiadania WiMBP o 286 m². Pozwoliło to na znaczne polepszenie warunków pracy kilku agend⁴². Dział Zbiorów Specjalnych przejął trzy duże pomieszczenia w amfiladzie na pierwszym piętrze w lewej oficynie⁴³. Obok nich wydzielono pokoje dla Działu Udostępniania i pracowni fotograficznej.

Pierwsze piętro prawej oficyny zajął Dział Gromadzenia i Opracowania Zbiorów. Sąsiedował z salą katalogową, dawną siedzibą Działu Instrukcyjno-Metodycznego, ale skróconą o jeden moduł. Obok ulokowano pracownię i Informatorium Działu Informacyjno-Bibliograficznego. Pozostały ciąg pomieszczeń po Bibliotece UMCS (3 sale) przydzielono instruktorom.

Duże pomieszczenie od strony południowo-wschodniej, w którym poprzednio znajdowała się czytelnia UMCS przeznaczono na salę konferencyjną. Przy okazji utworzono „korytarzyk”, co uzyskano przez skrócenie głównej sali za pomocą szaf (na dokumentację biblioteczną) i pełnej ściany. Przy tym pomieszczenie zmniejszono o jeden moduł, a uzyskany przez to pokój przeznaczono na salę projekcyjną i pracownię mikrofilmową. Po tych modyfikacjach sala konferencyjna zmniejszyła się do 99 m².

Na parterze budynku głównego dawne pomieszczenie działu Gromadzenia i Opracowania przeznaczono na gabinet dyrektora naczelnego. Pomieszczenia po Dziale Informacyjno-Bibliograficznym przejęła administracja i księgowość. Nie zmienił położenia sekretariat, a dawny gabinet dyrektora zajął wicedyrektor.

Parter lewej oficyny przeznaczono na intrologatorię i zaplecze administracyjne (na magazyny). Dwa pokoje przylegające do intrologatorni przeznaczono na mieszkanie dla dozorczy. Pomieszczenia prawej oficyny na parterze były nadal wykorzystywane na magazyn dubletów.

Już w latach pięćdziesiątych zaczęto w Bibliotece myśleć o rozbudowie istniejącego gmachu. Pierwszym krokiem w tym kierunku był wykup od Kościoła Powiżytkowskiego MB Zwycięskiej parceli przylegającej do posesji przy Narutowicza 4. Zaczęte w 1966 r. zabiegi o rozbudowę były, co pewien czas ponawiane. Z inicjatywą w tym kierunku wystąpił Sejmik Kultury zwołany w 1969 r. Po pięcioletnich staraniach w październiku 1974 r. Wydział Gospodarki Przestrzennej i Ochrony Środowiska Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Lublinie określił szczegółową lokalizację pod rozbudowę Biblioteki. Na podstawie tego pozytywną decyzję podjęła w grudniu tegoż roku Wojewódzka Komisja Planowania Gospodarczego, wprowadzając rozbudowę do realizacji na zbliżającą się pięciolatkę 1976-1980. Koszt inwestycji oszacowano na około 35 mln zł. Przygotowany wcześniej program użytkowy przewidywał zwiększenie powierzchni Biblioteki do 7312 m²⁴⁴.

Z uwagi na trudną sytuacją lokalową Biblioteki Głównej, a szczególnie wyczerpanie możliwości magazynowych, podjęto jeszcze jedną inicjatywę mającą

42 M. Gawarecka, J. Grabowska, *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w 25-leciu (rzut oka)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1968, nr 3-4, s. 13-14.

43 W latach siedemdziesiątych, w związku z rozszerzeniem ul. Narutowicza, obcięto pół modułu (sali) z nią graniczącego.

44 Gawarecka, Grabowska, *Wojewódzka i Miejska...*, s. 13-14.

związek z ogólnopolską tendencją do tworzenia bibliotek składowych. Wysuwając ten argument, władze WiMBP w 1971 r. podjęły starania w Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Puławach o pozyskanie zniszczonego klasycystycznego pałacu Wołk-Łaniewskich, położonego w Bronicach niedaleko Nałęczowa. W następnym roku zapadła w tej sprawie pozytywna decyzja Wydziału Rolnictwa PPRN w Puławach, ale do końca 1975 r. nie podjęto prac remontowych z uwagi na brak środków finansowych⁴⁵.

O wiele gorsza niż Książnicy była sytuacja lokalowa placówek filialnych. Spośród zorganizowanych przed 1955 r. w prywatnych domach mieściły się: Filia nr 1 przy ul. Kunickiego 61, Filia nr 2 przy ul. Konopnickiej 4, Filia nr 3 przy ul. Kalinowszczyzna 14, Filia nr 4 przy ul. Armii Czerwonej 11 i Filia nr 5 przy ul. Krochmalnej 28. Filia nr 6, jedna z dwóch, które miały pomieszczenia komunalne, dzieliła je z Działem Instrukcyjno-Metodycznym, a potem mieszkaniem bibliotekarek. Natomiast Filia nr 7 mieściła się w jednym pokoju w Domu Akademickim przy ul. Langiewicza. Już wtedy wszystkie uważano je za nisko standardowe⁴⁶. Były to lokale jednoizbowe, a więc przeważnie małe, niefunkcjonalne, niedogrzone, słabo wyposażone w urządzenia sanitarne. Wprawdzie czytelnia młodzieżowa w Trybunale i Filia nr 4 posiadały po 2 pokoje, ale ich powierzchnia użytkowa wynosiła 24 i 32 m². Biblioteka przy różnych okazjach wskazywała na ich nieprzydatność dla celów bibliotecznych (m. in. w lokalnej prasie), ale bez pozytywnych skutków. Z czasem sytuacja jeszcze pogarszała się na skutek dekapitalizacji budynków. Doszło nawet do tego, że na początku lat siedemdziesiątych techniczny inspektor pracy zamknął na kilka miesięcy Filie nr 2, a w stosunku do innych wydał zalecenia pokontrolne.

Spośród najstarszych placówek, w omawianym dwudziestolecu, cztery jednostki były zmuszone przenieść się pod inne adresy, ale nie do lepszych lokali. Pierwszą placówką, zmieniającą lokalizację, była Czytelnia Młodzieżowa, utworzona jeszcze za czasów MBP. Doszło do tego, że zawieszono jej działalność. Przyjęła ją do siebie Filia nr 10 na Zamku. Kiedy usuwano ją z zajmowanego pomieszczenia utraciła także swoje lokum Czytelnia Młodzieżowa. Szczęśliwie złożyło się, że w tym samym czasie (w 1970) Młodzieżowy Dom Kultury otrzymał przy ul. Grodzkiej 11 odremontowaną kamienicę, w której dwa pokoje przeznaczono na likwidowaną na Zamku Czytelnię. Z powodu przeciągającego się remontu jej otwarcie dla czytelników przesunęło się na początek 1972 r.⁴⁷ Placówka nie działała długo, już przed końcem 1974 r. została zlikwidowana z uwagi na małą liczbę czytelników⁴⁸. Pozostawione w budynku Trybunału filie (tzw. „Trybunał” przemianowana na Filie nr 21 i Filia dla Dzieci nr 1) działały tam jeszcze kilkanaście lat, do roku 1971, kiedy to z polecenia władz miejskich przeniesiono je na ul. Rynek 11 do prywatnej kamienicy; straciły. Na zamianie skorzystała jedynie Filia nr 3, którą przemieszczono do

45 Jarzębowska, Gawarecka, dz. cyt., s. 26.

46 J. Grabowska. *Praca filii Biblioteki im. H. Łopacińskiego*, „Poradnik Bibliotekarza” 1966, nr 6, s. 170.

47 [Pięćdziesiąt] 50 lat Młodzieżowego Domu Kultury Pod Akacją, Lublin 2006, s. 7; *Pod Akacją – także czytelnia: dla młodzieży szkół średnich*, „Kurier Lubelski” 1972, nr 85, s. 4.

48 Księgozbiór Czytelnii ostatecznie zasilili zbiory dziecięco-młodzieżowe Filii nr 24.

większego lokalu przy ul. Gospodarczej 2⁴⁹. Mankamentem była lokalizacja niedaleko szaletu miejskiego, co zmobilizowało miejscowe środowisko do energicznych starań o zamianę lokalizacji z pozytywnym skutkiem w 1978 r.

Sytuacja nowo tworzonych placówek filialnych była korzystniejsza, zwłaszcza tych lokowanych w budynkach spółdzielczych. Przede wszystkim nie groziła im eksmisja. Otrzymywały też większe pomieszczenia w stosunku do dawnych, w domach prywatnych. Tak było z placówkami ulokowanymi w budynku usługowo-handlowym przy ul. PKWN, biblioteczne oddano całe piętro. Oddzielny kilkuizbowy pawilon otrzymała Filia nr 15 przy ul. Wileńskiej. W pomieszczeniach osiedlowych domów kultury usytuowano cztery następne filie nr: 8, 9 i 17 oraz dziecięcą nr 3. Tej pierwszej po kilku latach (w 1962) przydzielono dodatkowo sąsiedni pokój, który umożliwił zorganizowanie Filii dla Dzieci nr 4. Podobnie stało się to w przypadku Filii nr 13, która w początkach 1968 r. otrzymała w tym samym bloku nowe sąsiednie pomieszczenie po dwóch mieszkaniach, co w konsekwencji umożliwiło bardziej poprawną organizację placówki i utworzenie tam Filii dla Dzieci nr 6⁵⁰. W budynku instytucji państwowej, w Lubelskich Zakładach Graficznych, w jednopokojowym pomieszczeniu ulokowano Filię nr 11. Działała tam niedługo, bo po 8 latach wypowiedziano jej umowę najmu i zmuszono do poszukiwania nowego lokum. Znalaziono je w budynku spółdzielni mieszkaniowej przy ul. Bieruta (obecnie Lwowska). W domu prywatnym powstała jedna placówka – Filia nr 12, ale pozostała tam krótko. Po trzech latach została przeniesiona do budynku pozostającego w gestii władz miejskich. Lokal (jeden pokój) był większy od poprzedniego i mniej krepujący. Poza tym placówka znalazła się w sąsiedztwie Powiatowej Biblioteki Publicznej w Lublinie, zajmującej piętro tego budynku⁵¹. Ostatnia z nowo powstałych placówek, Filia nr 20, otrzymała w Zemborzycach duży przestronny pokój w budynku komunalnym, o przyzwoitym standardzie, który z powodzeniem zaspokajał jej potrzeby⁵².

Brak własnych lub komunalnych pomieszczeń powodował, że zdarzały się niekiedy przypadki, wypowiedzania umów o najem lokali. Taki los spotkał wspomnianą już Filię nr 10. Po 14 latach działalności w pomieszczeniach Wojewódzkiego Domu Kultury na Zamku, w 1971 r., wskutek zmiany głównego użytkownika, była zmuszona przerwać działalność i mogła ją wznowić dopiero w drugiej połowie 1973 r. w nowym przestronnym lokalu przy ul. Hibnera 12 (obecnie Kleeberga). Sytuację lokalową placówek bibliotecznych, utworzonych w latach 1955-1975, prezentuje poniższa tabela⁵³.

49 Spośród najstarszych placówek miejskich obecnie w pierwotnym lokalu pozostaje tylko Filia nr 6, wszystkie pozostałe zmieniły swoje siedziby, albo zostały zlikwidowane (Filia nr 7, Czytelnia Młodzieżowa nr 1, Filia dla Dzieci nr 1).

50 *Nowe pomieszczenie dla Biblioteki*, „Kurier Lubelski” 1968, nr 105, s. 6.

51 Nowa lokalizacja Filii przy ul. Leśmiana była inicjatywą społeczną mieszkańców dzielnicy. Zob. (tm), *Miłośnicy książki z Czechowa Górnego*, „Sztandar Ludu” 1964, nr 114, s. 4; informacja uzyskana 28 I 2009 r. od kierownika Filii nr 12 – Róży Wawel.

52 Informacja od kierownictwa Filii nr 20 uzyskana 15 IV 2009 r.

53 AWBP, Sprawozdanie za 1962 r., s. 4. Dane dot. filii: Trybunał, nr 1-13, Czytelnia Młodzieżowej i filii dziecięcych nr 1-4 oraz informacje otrzymane od kierowników filii oraz na podstawie autopsji (filie nr: 10, 11, 13, 14, 18).

Baza lokalowa filii zorganizowanych w latach 1955-1975

Placówka	Powierzchnia w m ²	Liczba miejsc w czytelniach i kąciakach czytelniczych	Zmiany lokalowe	Uwagi
Filia dla Dzieci nr 2; ul. Poniatowskiego 4	20	20		Wspólny lokal z Filią nr 6 oraz przez długi czas z mieszkaniami 2 bibliotekarek
Filia nr 8; ul. Przędowników Pracy 14	32			
Filia nr 9; ul. Krańcowa 106	25 oraz wspólny z Filią dla Dzieci nr 3 pokój (przechodni) na imprezy			Lokal wspólny z DDK
Filia nr 10; Zamek	30		Przeniesiona na ul. Hibnera do lokalu o pow. 88 m ² , w tym czytelnia 20 m ² .	Zmiana lokalu w 1971 r.
Filia nr 11; ul. Unicka 4	30		Przeniesiona na ul. Bieruta do lokalu o pow. 68 m ² .	Nowy lokal wspólny z Filią dla Dzieci nr 5
Filia nr 12; ul. Solarza 12	12	Nie było	W 1964 r. przeniesiona na ul. Leśmiana, gdzie otrzymała pomieszczenie o pow. 30 m ² .	
Filia nr 13; ul. Grażyny 13	17			W 1968 r. Filia otrzymała nowe pomieszczenie o pow. 118 m ² , w którym ulokowano także Filię dla Dzieci nr 6
Filia nr 14; ul. Jaczewskiego	60			Pomieszczenie jednoprzestrzenne
Filia nr 15; ul. Wajdeloty	92, w tym wypożyczalnia 68	12		2 pom. stanowią zaplecze (oprac., magazyn oraz sanit.)
Filia nr 16; ul. 1 Maja 23	49			Było drugie pomieszczenie stanowiące zaplecze
Filia nr 17; ul. Przyjaźni	38	6		
Filia nr 18; ul. PKWN	50	12		
Filia nr 19; ul. Chodźki	38			
Filia nr 20, Zemborzyce	50	10		
Czytelnia Młodzieżowa nr 2	38			W lokalu wspólnym z Filią nr 18 i Filia dla Dzieci nr 7
Filia dla Dzieci nr 2; Al. Racławickich 6	30	20		W lokalu wspólnym z Filią nr 6
Filia dla Dzieci nr 3; ul. Krańcowa 106	25	12		W lokalu wspólnym z Filią nr 9

Filia dla Dzieci nr 4; ul. Zuchów 2	54	16		Samodzielne pomieszczenie w sąsiedztwie Filii nr 8
Filia dla Dzieci nr 5; przy Lwowskiej (d. Bieruta)	25			W lokalu wspólnym z Filią nr 11
Filia dla Dzieci nr 6; ul. Grażyny 13	20	4	Filia nr 13 otrzymały nowy lokal	W lokalu wspólnym z Filią nr 13
Filia dla Dzieci nr 7; ul. PKWN	35/193	4		W lokalu wspólnym z Filią nr 18

Pracownicy⁵⁴

Sołą Biblioteki są jej pracownicy. Fuzja stworzyła nową konfigurację personalną, w wyniku której bibliotekarze WBP „wtopili się” w istniejący zespół pracowników MBP, zasilając różne komórki organizacyjne. W miarę upływu czasu pierwotne wzajemne uprzedzenia prawie całkowicie zanikły i pod koniec lat pięćdziesiątych były już tylko wspomnieniem. Najtrwalszym elementem ładu organizacyjnego instytucji okazała się kadra kierownicza. W całym dwudziestoleciu zmiany nastąpiły w dwóch komórkach: w Dziale Informacyjno-Bibliograficznym Irena Harhalowa zrezygnowała ze stanowiska kierownika na rzecz Wiesławy Baszyńskiej, podobnie w Dziale Gromadzenia i Opracowania zły stan zdrowia Heleny Jach spowodował jej przejście na rentę i objęcie funkcji zwierzchnika przez Wandę Piotrowską (styczeń 1964 r.), dotychczasowego długoletniego pracownika Działu⁵⁵.

1 IV 1955 r., w chwili połączenia, obydwa zespoły liczyły 55 osób, w tym w WBP 12 i w MBP 43 osoby. Wcześniej jeszcze, w pierwszym kwartale tego roku, niejako w przeddzień zapowiadanych zmian organizacyjnych, MBP udało się pozyskać dwa etaty, o które postarał się dyrektor Antoni Kluczyk.

Zatem lata 1955-1975 charakteryzowały się znaczącym powiększeniem liczby placówek filialnych oraz wzrostem i specjalizacją zadań Biblioteki Głównej, co powodowało konieczność zwiększenia liczby pracowników i to zarówno w działalności podstawowej, jak też pracowników obsługi.

Zmiany zachodzące w zatrudnieniu ilustruje poniższa tabela⁵⁶.

Pracownicy WiMBP w latach 1955-1975

Lata	1955		1960		1965		1970		1975	
	Ogółem.	Pr. meryt.	Ogółem.	Pr. meryt.	Ogółem.	Pr. meryt.	Ogółem.	Pr. meryt.	Ogółem.	Pr. meryt.
Pracownicy	55	45	86	66	105	79	133	101	153	109
Etaty	?	?	81	?	96	75	120	95	132	105
Ryczałty	?	?	5	?	10	4	13	6	21	4

54 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie w roku 1960*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 5, 1960, nr 1-4, s. 3-6. Sprawozdanie za 1960 r. dot. m. in. kadry bibliotecznej.

55 Informacja odautorska.

56 Dane z roku 1975 opracowane na podstawie Zeszytu ewidencyjnego pracowników.

Z tabeli wynika, że w ciągu omawianego okresu liczba pracowników zwiększyła się blisko trzykrotnie. Najwięcej osób przybyło w pierwszym i trzecim pięcioletniu, po około trzydziestu pracowników. Do prac merytorycznych starano się zatrudniać pracowników na etatach; na ryczałtach zatrudniano długoletnich bibliotekarzy, którzy przeszli na emeryturę albo młode matki.

Pierwsze lata nowej instytucji charakteryzowały się sporą fluktuacją kadr. Poza kilkunastoma bibliotekarzami, którzy zdomowili się w Bibliotece i związali się z nią na długie lata, zdecydowana większość pracowników traktowała pracę jako tzw. zahaczenie się, tj. przejściowe zatrudnienie. Konsekwencją tego były nader częste rezygnacje z pracy, już po kilku – kilkunastu miesiącach. Wcale nierzadkie były też przypadki pracy poniżej miesiąca. Corocznie zmieniano pracę od 8 do 11 bibliotekarzy⁵⁷. Decydujący wpływ na postawy pracownicze i chęć trwałego związania się z zawodem i Biblioteką miały sprawy płacowe. Niskie pobory, rzadkie awanse pieniężne, nie zachęcały do długiego lub trwałego wiązania się z zawodem⁵⁸. Jednakże już na początku lat sześćdziesiątych zaczęła następować stabilizacja zawodowa. W 1966 r. na 86 pracowników merytorycznych stażem powyżej 10 lat wykazywało się 32, w tym powyżej 15 lat – 16 osób. Grupa o stażu 5-10 lat liczyła 28 osób. Łącznie obydwie grupy to 60 bibliotekarzy, tj. 70 %. Bardzo charakterystycznym przykładem może być Dział Instrukcyjno-Metodyczny, w którym w latach 1955-1958, oprócz 2 pracowników zatrudnionych jeszcze w WBP, podjęło pracę 20 osób, z których po 1958 r. pozostały 3 osoby (w tym jedna przeniesiona z MBP)⁵⁹. Zmiana datuje się począwszy od przełomu 1958/59 r., kiedy sytuacja kadrowa zaczęła tam stabilizować się. W wyniku zapełnienia wakatów przyjęto do pracy do końca 1975 r. jeszcze 14 osób, z których dziewięć zakończyło pracę w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, a niektórzy nawet po 2000 r., mając staż biblioteczny 25 i więcej lat. Podobne zjawisko wystąpiło także w odniesieniu do innych komórek organizacyjnych w tym samym czasie, z wyjątkiem placówek filialnych, gdzie fluktuacja zatrudnienia była wysoka przez cały okres.

Poziom wykształcenia bibliotekarzy był znacznie zróżnicowany, od osób z wykształceniem od niepełnego podstawowego do wyższego, z przewagą osób z wykształceniem średnim. Pierwsze dane dotyczące stanu wykształcenia pochodzą z 1959 r. Spośród 57 pracowników merytorycznych wykształceniem wyższym legitymowało się 18 osób, średnim 29 oraz niepełnym średnim i podstawowym 10. Kwalifikacje zawodowe posiadało 31 osób, w tym wyższe 11. Najtrudniejsza była sytuacja w Dziale Udostępniania. Według danych z 1957 r. na 33 bibliotekarzy tylko 9 miało ukończone studia wyższe, 12 legitymowało się wykształceniem średnim, 11 niepełnym średnim i podstawowym oraz jedna osoba miała nieukończoną szkołę podstawową. Spośród tych pracowników wykształceniem zawodowym bibliotekarskim legitymowało się 15 osób, a 5 dalszych podwyższało kwalifikacje na specjali-

57 (rk), *W roku bieżącym dalszy rozwój biblioteki im. Łopacińskiego*, „Życie Lubelskie” 1956, nr 4, s. 4.

58 Pierwsza znacząca podwyżka dla pracowników udostępniania kultury miał miejsce jesienią 1958 r.

59 Z. Dublewicz, *Jednak książki*, „Kultura i Życie” 1958, nr 36, s. 1. Autorka informuje, że w ciągu ostatnich dwóch lat obsada personalna Działu Instrukcyjno-Metodycznego zmieniła się dwukrotnie.

stycznych kursach⁶⁰. W odniesieniu do całej Biblioteki pod względem wykształcenia przodowały działy: Zbiorów Specjalnych, Instrukcyjno-Methodyczny i Informacyjno-Bibliograficzny. Z biegiem lat następowały korzystne zmiany i to zarówno w wykształceniu ogólnym, jak i przygotowaniu fachowym. Zmiany w wykształceniu prezentuje poniższa tabela⁶¹.

Zmiany w wykształceniu pracowników merytorycznych WiMBP

Wykształcenie	1960	1965	1970	1975
Wyższe bibl.	15	27	33	29
Wyższe	10	6	8	10
Średnie bibl.	24	31	37	51
Średnie	9	9	17	17
Podstawowe	8	6	6	2
Razem	66	79	101	109

Z czasem zawodowa sytuacja w zakresie wykształcenia zawodowego zaczęła stabilizować i zmieniać się na lepsze. Na przyspieszenie procesu uzyskiwania kwalifikacji decydujący wpływ miało utworzenie afiliowanego przy Bibliotece punktu konsultacyjnego Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy⁶², który prowadził kursy kwalifikacyjne dla bibliotekarzy bibliotek publicznych. Ich ukończenie gwarantowało uzyskanie kwalifikacji bibliotekarskich na poziomie wyższych studiów bibliotekarskich lub średniej szkoły bibliotekarskiej, w zależności od wykształcenia ogólnego. Drugą taką możliwość stwarzało ukończenie odpowiedniego kursu w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie. Corocznie z tych możliwości korzystało kilka osób⁶³.

Dwoma podstawowymi kryteriami, jeśli chodzi o możliwość uzyskania stanowiska bibliotekarskiego⁶⁴, były formalne: wykształcenie ogólne i posiadane kwalifikacje zawodowe. Oczywiście, gorsza praca mogła spodziewany awans tylko opóźnić. W taryfikatorach stanowiska, co pewien okres zmieniano; zazwyczaj powiększono o jedno stanowisko górną, o 1-3 środkową część tabeli, redukując zazwyczaj jedno dolne stanowisko⁶⁵. Najkorzystniejsze lata w sprawie pozyskanie stanowisk w najwyższych grupach to początek lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych. W 1966 r. w

60 APL, PWRN WK, sygn. 352, k. 46.

61 Dane z roku 1975 opracowane na podstawie Zeszytu ewidencyjnego pracowników.

62 POKKB utworzono na podstawie Zarządzenia nr 232 Ministra Kultury i Sztuki z 30 grudnia 1955 r. Uzasadnienie zawarte było w par. 1 Zarządzenia: „W celu podwyższenia kwalifikacji kadr bibliotekarskich – bez odrywania ich od pracy – tworzy się od 1 stycznia 1956 r. Państwowy Ośrodek Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy [...]”. Zob. Wybór przepisów prawnych dotyczących publicznych bibliotek powszechnych. Warszawa 1958 s. 197. W Lublinie punkt POKKB rozpoczął pracę w 1954 r. Zob. AWBP, Sprawozdanie... za 1961, s. 23.

63 W 1959 r. 8 pracowników ukończyło kurs POKKB, a jeden kurs II stopnia w Jarocinie.

64 Wprowadzono je w 1958 r., wcześniej były stosowane grupy uposażenia urzędników.

65 Na przykład w 1968 r. były następujące stanowiska: kustosz; starszy bibliotekarz z wykształceniem wyższym bibliotekarskim i ze studium bibliotekarskim; bibliotekarz z wyższym bibliotekarskim i średnim bibliotekarskim; młodszy bibliotekarz z wyższym bibliotekarskim, ze studium bibliotekarskim i z wykształceniem średnim bibliotekarskim, pomocnik bibliotekarza z wykształceniem średnim i z wykształceniem podstawowym; starszy magazynier biblioteczny i magazynier biblioteczny.

związku z przyznaniem Bibliotece statusu biblioteki naukowej przyznano trzy stanowiska bibliotekarzy dyplomowanych. Otrzymały je: Maria Gawarecka, Janina Grabowska i Wanda Szwarc. Do końca okresu żaden bibliotekarz nie powiększył tego grona. Zmiany w uzyskiwaniu stanowisk bibliotekarskich prezentuje poniższa tabela⁶⁶.

Bibliotekarze WiMBP według stanowisk bibliotekarskich

Stanowiska	1960	1965	1970	1975
St. kustosz dypl.			1	1
Kustosz dypl.			2	2
Kustosz	3	4	3	11
St. bibliotekarz	7	15	17	15
Bibliotekarz	19	29	27	39
Mł. bibliot. z wyż. wyksz.	10	7	wykreślony	
Mł. bibliotekarz	5	8	23	39
Techn. prac. bibliot. / Pomocn. bibl.	11	6	22	
Manipul. prac. bibl.	3	4	wykreślony	
St.magaz.	1	2	1	
Magazynier	1		1	2
Introligator	6	4	4	nie wykazani
Razem	66	79	101	109

Powyższe ustalenia wskazują, że w omawianym okresie kadra bibliotekarska wyraźnie poprawiła swój poziom przygotowania ogólnego i zawodowego. Wykryształowała się również grupa bibliotekarzy, która osiągnęła wysoki poziom specjalizacji i przodowała w pracach zawodowych. Oni też tworzyli zawodowe i zakładowe wzorce zachowania się.

Zbiory biblioteczne

Zasób biblioteczny, który powstał w wyniku połączenia bibliotek, odzwierciedlał proveniencje i profil wcześniej istniejących księżnic. Był zróżnicowany co do wartości, celów, którym miał służyć, odbiorców, funkcji. Najbogatsze pod względem ilościowym i najcenniejsze pod względem historycznym i kulturowym były zbiory byłej Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego liczące 44 000 wol. Były to zbiory naukowe, których podstawę stanowił księgozbiór Hieronima Łopacińskiego wzbogacony wieloma darami otrzymanymi w ciągu 40 lat istnienia Biblioteki. Jego uzupełnieniem, a równocześnie kontynuacją był księgozbiór Miejskiej Biblioteki Publicznej, zakupiony w latach 1948-1955, liczący 23 401 wol. Zwierał najnowszą produkcję wydawniczą, poszukiwaną przez czytelników. W polityce gromadzenia i uzupełniania przestrzegano zasad gromadzenia i profilu zbiorów poprzedniczki. W ciągu 7 lat działania Biblioteki pod wspólnym szyldem poważnie wzbogacono pi-

⁶⁶ Dane z roku 1975 opracowane na podstawie Zeszytu ewidencyjnego pracowników.

śmiennictwo z nauk społecznych i ekonomicznych oraz grupę wydawnictw określanych literaturą z zakresu marksizmu-leninizmu. Drugą grupę połączonych księgozbiorów stanowiły książki znajdujące się w filiach i punktach bibliotecznym, łącznie 51 066 wol. Z uwagi na swoje przeznaczenie czytelnicze większość tego zbioru stanowiła literatura piękna, a wśród niej dominowały wydawnictwa zakupione po 1948 r. Najkrótszą historię miał księgozbiór byłej WBP, liczący 21 496 wol. Były to bibliografie, słowniki, kompendia a także dzieła z dziedziny sztuki⁶⁷. Poza wspomnianymi zbiorami w magazynach bibliotecznym znajdowały się nieopracowane wydawnictwa z lat wcześniejszym. Łącznie zbiory „nowej” Biblioteki liczyły 171 896 wol.

Jedną z pierwszym decyzji, związanych z księgozbiorem po połączeniu, był podział zbioru byłej WBP. Mała część (4000 wol.) zasilila Centralę Biblioteki i została włączona do zasobu magazynowego, druga, niewielka, została przemianowana na księgozbiór podręczny Działu Instrukcyjno-Methodycznego. Jakąś część przekazano Filii nr 8. Zdecydowaną większość tej kolekcji подарowano bibliotekom terenowym⁶⁸.

Od początku sprawy gromadzenia i uzupełniania zbiorów należały do najważniejszych w działalności Biblioteki, bowiem od zasobności Książnicy i wartości jej zbiorów zależy wypełnianie społecznej misji instytucji.

Podstawowym źródłem powiększania zbiorów był własny zakup. Priorytet miały zbiory naukowe Biblioteki; zwracano uwagę na liczbę nowych publikacji wprowadzanych do zasobu, ale przede wszystkim troszczono się o ich jakość i zgodność z dotychczasowym profilem. Z zakupu pochodziło, w zależności od posiadanych środków, od 1000 do 3854 wol. rocznie⁶⁹. Liczba publikacji przeznaczanych do zbiorów filialnych zwiększała się w miarę tworzenia nowych placówek. Początkowo, w zależności od tytułu, było to od jednego do około 10 egzemplarzy, a na początku lat sześćdziesiątych do 20 egzemplarzy⁷⁰. W liczbach globalnych w pierwszych latach liczba nowości do wszystkich placówek filialnych wynosiła ok. 7500 wol., a w połowie lat siedemdziesiątych przekraczała nawet 20 000 wol.⁷¹

W doborze zbiorów dla Książnicy przyjęto za obowiązującą praktykę kontynuację dotychczasowego kierunku i zasad gromadzenia. Zwracano uwagę, aby w zasobie znalazły się podstawowe dzieła ze wszystkich dziedzin wiedzy oraz wybrane najbardziej wartościowe i reprezentatywne publikacje monograficzne, natomiast w dziedzinie humanistyki obowiązywała reguła szerokiego spektrum piśmiennictwa. Nabywano nie tylko dzieła o charakterze syntetycznym, ale także monografie, szkice, podręczniki, słowniki, albumy. Poza publikacjami naukowymi kupowa-

67 APL PMRN, Wydział Organizacyjno-Prawny, sygn. 90 s.615-616.

68 K. Gawarecka, *Dzieje Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie*, w: *Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957*, Lublin 1957, s. 166; Jarzębowska, dz. cyt., s. 28. Ponad 5000 wol. przekazano do nowych powiatów w Opolu i Parczewie. Zob. AWBP, Sprawozdanie...za rok 1955, s. 2.

69 AWBP, Sprawozdanie... za 1956, s. 1; 1960, s. 4; 1965, s. 4; 1966, s. 3.

70 Ustalono na podstawie inwentarzy z lat 1955-1975.

71 AWBP, Sprawozdanie... za 1956, s. 1; 1973, s. 2; 1974, s. 2.

no również prace popularnonaukowe, pamiętniki, reportaże, kalendarze, poradniki⁷². Począwszy od 1960 r. zintensyfikowano działania wokół bibliotek podręcznych. W związku z tym, znacznie zwiększono zakup odpowiednich publikacji do biblioteki podręcznej w Czytelni Naukowej, zapoczątkowano taką również w Czytelni Czasopism⁷³. W tym samym czasie zintensyfikowano starania o jak najszerszy zestaw publikacji dotyczących Lublina i Lubelszczyzny⁷⁴. Prowadzone przez Bibliotekę akcje czytelnicze lub polityczne miały oddźwięk w tematyce, tytułach i liczbie zamawianych publikacji. Z literatury pięknej gromadzono najwybitniejsze dzieła literackie oraz w większym zakresie publikacje literatów z regionu. Formalnie nie gromadzono literatury dziecięcej i młodzieżowej, ograniczono się tylko do reprezentatywnych pozycji (ze względu na autora, ilustratora, edycję). W zakupie księgozbioru naukowego dominowały działy: literatura piękna, historia literatury i krytyka literacka - do 30 %, nauki społeczno-polityczne - ok. 25 %, geografia i historia - 12 %, dzieła treści ogólnej - do 10 %⁷⁵.

Gromadzenie zasobu filialnego było łatwiejsze ponieważ kupowano literaturę dla tzw. masowego czytelnika, czyli publikacje o bardzo zróżnicowanej wartości artystycznej i literackiej, literaturę popularną; praktycznie wszystko, co ukazywało się z literatury dziecięcej i młodzieżowej oraz dużo publikacji z literatury popularnonaukowej⁷⁶. Znamienne było, że wraz z upływem lat (zwłaszcza od 1962 r.) zwiększał się odsetek literatury popularnonaukowej, a w niej rosła liczba publikacji o treści marksistowskiej i społeczno-politycznej. Zmiany w strukturze zakupu dla dwóch wybranych lat były następujące: w 1959 r. - literatura piękna dla dorosłych - 54 %, literatura piękna dla dzieci - 21 % i literatura popularnonaukowa - 25 %; w 1974 r. odpowiednio - 44, 17 i 39 %⁷⁷. Podobna była sytuacja w filiach.

Gromadzenie było działaniem zespołowym, wielostopniowym. Przez cały okres firmowała je Komisja Doboru Zbiorów. W pierwszych latach w jej skład wchodziło pięciu kierowników działów. Ona zatwierdzała plany zakupu opracowane przez Dział Gromadzenia, a przygotowywane na podstawie propozycji z poszczególnych działów (te wcześniej zbierały zapotrzebowania z podległych sobie agend)⁷⁸. Zamówienie zbiorcze przysyłano do Wydziału Kultury w celu zatwierdzenia⁷⁹. Taka procedura obowiązywała do końca lat pięćdziesiątych, potem tej praktyki zaprzestano. O zakupie dla Biblioteki Głównej decydowały osoby, które miały stały kontakt z czytelnikami, tj. Irena Harhałowa i Wiesława Baszyńska z Działu Informacyjno-Bibliograficznego, bibliotekarki z Czytelni Naukowej: Maria Kochanowska i Anna Brzezicka oraz Janina Grabowska, kierowniczka Działu Udostępniania.

72 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie w roku 1960*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 5, 1960, nr 1-4, s. 6.

73 AWBP, Sprawozdanie... za 1960 r., s. 5.

74 AWBP, Sprawozdania za... 1961 r., s. 7; 1964 s. 5; 1965, s. 4.

75 AWBP, Sprawozdanie... za 1961 r., s. 7; 1963, s. 5.

76 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 6.

77 AWBP, Sprawozdanie... za 1959, s. 4; 1973, s. 2.

78 AWBP, Sprawozdanie... z 1955, s. 1; 1961, s. 8.

79 AWBP, Sprawozdanie... za 1958, s. 1.

Zamówienia na publikacje do księgozbiorów podręcznych działów składali ich kierownicy. Zamówienia do filii składał najpierw kierownik Działu Udostępniania, a od 1963 r., w momencie wprowadzenia spotkań czwartkowych, kierownicy filii. Do obowiązków kierownika Działu Gromadzenia należało scalenie propozycji i dezyderatów oraz czuwanie nad kontynuacjami, seriami, dziełami wielotomowymi. Po przygotowaniu zbiorczego zestawienia przesyłano je do księgarni przy ul. Krakowskie Przedmieście 68⁸⁰. Realizacja zamówienia następowała raz na miesiąc, a na początku lat sześćdziesiątych nawet co dwa tygodnie⁸¹. Stale korzystano również z usług Księgarni Wzorcowej w Pałacu Kultury i Nauki w Warszawie. Pod koniec lat 60. z inicjatywy Anny Kordybachy nawiązano kontakt z Księgarnią Św. Wojciecha w Lublinie a poprzez nią uzyskano dostęp do literatury katolickiej i wydawnictw pozostających poza siecią „Domu Książki”. Otrzymywano stamtąd co tydzień egzemplarze okazowe, które służyły jako podstawa do złożenia zamówienia. Nawiązanie współpracy z tą księgarnią było działaniem bardzo pozytywnie wpływającym na rozszerzenie oferty biblioteczej⁸².

Prowadzenie tak trudnego zadania, jak gromadzenie zbiorów nie byłoby możliwe bez stale rozbudowywanego warsztatu informacyjnego. Prenumerowano „Zapowiedzi Wydawnicze – Arkusz Zamówień”, gromadzono katalogi wydawnicze i księgarskie, bibliografię księgarską. Poszerzano też własny warsztat informacyjny, na który składały się m. in. kartoteka dezyderatów, „wpływów”, kontynuacji. W drugiej połowie lat pięćdziesiątych zaprowadzono katalog centralny dla filii⁸³.

Wówczas za sprawy gromadzenia WiMBP odpowiadała Wanda Piotrowska kierowniczką Oddziału/Działu Gromadzenia. Od 1964 r. była aktywnie wspomagana przez Annę Kordybachę⁸⁴, a później i młodsze stażem bibliotekarki: Teresę Dąbrowską i Helenę Dobrowolską.

Stale powiększające się zbiory książkowe nie zaspokajały potrzeb czytelnicych, powtarzały się postulaty zwiększenia, zwłaszcza literatury dziecięcej i młodzieżowej oraz literatury niebeletrystycznej⁸⁵. Niedostatek w tych działach wynikał z szybkiego zacytywania literatury dziecięcej i postępującej dezaktualizacji literatury popularnonaukowej. Dawali temu wyraz bibliotekarze, przede wszystkim z placówek filialnych, postulując zwiększenie nakładów finansowych (w niektórych latach) na ten cel o około 50 %. W praktyce nie udawało tego celu zrealizować.

Zbiory Biblioteki na koniec opisywanego okresu wynosiły 441 519 wol., z tego w Bibliotece Głównej - 214 234 wol. i w placówkach filialnych - 227 285 wol. Struktura tego ostatniego zbioru przedstawiała się następująco: literatura piękna dla

80 Były kłopoty z zapewnieniem wymaganej ilości tytułów i egzemplarzy. Biblioteki miały wspomóc przepisy prawne. Jednym z nich było Zarządzenie nr 77 Ministra Kultury i Sztuki z dn. 15 sierpnia 1969 r. O problemach organizacyjnych związanych z realizacją zakupów książek dla bibliotek pisał „Bibliotekarz Lubelski”. Zob. G. Kornacki, *Jeszcze raz o zakupie książek*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 15, 1970, nr 3-4, s. 3-7.

81 AWBP, Sprawozdanie... za 1963 r., s. 6.

82 Informacja od A. Kordybachy z 15 VI 2008 r.

83 W 1960 r. już istniał. Był prowadzony w układzie systematycznym. Zob. *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 7.

84 W 1975 r. została kierownikiem Działu Gromadzenia i Opracowania WiMBP.

85 AWBP, Sprawozdanie... za 1963, s.5; 1964, s. 5.

dorosłych – 44,0 %, literatura piękna dla dzieci - 16,2 % oraz literatura popularno-naukowa - 39,8 %. Na 1 czytelnika przypadało 5,3 wol.⁸⁶

Regionalny egzemplarz obowiązkowy, mimo że formalnie istniał, to jego przestrzeganie pozostawiało dużo do życzenia. Dopiero przyjscie do pracy w Bibliotece w 1967 r. Mirosławy Gwóźdź wprowadziło zasadniczą zmianę sytuacji. Jej energiczne starania i zabiegi, połączone z wizytami składanymi w drukarniach i zakładach poligraficznych, spowodowały diametralnie inne nastawienie wydawców do problemu. Zaczęły napływać druki z egzemplarza obowiązkowego oraz w dużej ilości czasopisma i dokumenty życia społecznego. Znaczący udział w realizacji egzemplarza obowiązkowego miały wtedy biblioteki terenowe, które zadbały o druki ze swoich powiatów⁸⁷.

Na powiększanie zasobu Biblioteki Głównej, oprócz książek pochodzących z zakupów, miały wpływ dary pochodzące z różnych źródeł, najwięcej od autorów, ale też od instytucji państwowych i spółdzielczych. Z reguły były to mało znaczące ilości. Zdarzały się jednak przypadki, niezbyt jednak liczne, pozyskiwania cennych kolekcji. Łącznie otrzymano ok. 5000 wol. Największy dar, około 3000 wol., pochodził od Towarzystwa Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego⁸⁸, które w 1962 r. zakończyło swoją działalność. Mniejsze, ale wyjątkowo cenne kolekcje, otrzymano od osób prywatnych. Przekazali je: antropolog Krystyna Modrzewska (w 1970 r. – 665 wol.)⁸⁹, adwokat Jan Doroba i inż. Jan Dąbrowski, historyk i bibliofil (w 1975 r. - 180 wol.). Wśród otrzymanych darów znalazły się publikacje z literatury pięknej polskiej i obcej, prawa, historii kultury, historii literatury⁹⁰.

Dynamikę rozwoju zbiorów WiMBP obrazuje poniższa tabela⁹¹.

Nabytki księgozbioru WiMBP w latach 1955-1975

	1955	1960	1965	1970	1975
Bibl. Główna	?	3 854	3 479	2 979	3 348
Filie	?	14 769	20 304	27 952	27 232
Razem 2)	12 025	18 623	24 158 1)	30 9811)	30 580
W tym z zakupu	9646	?	?	?	3 159 2)

1) Podsumowanie nabytków Biblioteki Głównej i filii nie zgadza się w latach 1965, 1970; wpływy 1960 r. dla Centrali ustalono obliczając różnicę między za-

86 AWBP, Sprawozdanie... za 1975, s. 2. Inne dane zawarte są w oficjalnych dokumentach statystycznych. *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego* 1976, s. 360-361 za rok 1975 zawiera następujące dane: księgozbiór ogółem 469 315 wol., w tym literatura piękna 204 808 wol., tj. 43,6 %. Dla porównania: w 1960 r. literatura piękna dla dorosłych stanowiła 50 %, literatura piękna dla dzieci 20 % i literatura popularnonaukowa – 30 %. Zob. *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 6.

87 Wywiad z Anną Korczyk-Bachą z 15 VI 2008 r.

88 Inwentarz księgozbioru WiMBP nr 29.

89 Ustalono na podstawie inwentarza zbiorów WiMBP nr 44.

90 Gawarecka, Jarzębowska, dz. cyt., s. 28-29.

91 Dane powyższe ze sprawozdania nie zgadzają się z inwentarzem. Według zapisów w księgach nr 35-38 za rok 1965 wpływy wyniosły 23 423 wol., a w księdze inwentarzowej nr 43 za rok 1970 – 3746 wol., w tym zakup 2950 wol., dary 796 wol. i wymiana 28 wol.

kupem ogółem a zakupu dla filii; dla roku 1975 wpływy do Biblioteki Głównej obliczono na podstawie inwentarza (w tym zakup), a wpływy do filii ustalono jako różnicę między wpływami ogółem (ze sprawozdania) a nabytkami Centrali

2) dane dotyczą Biblioteki Głównej

Źródło: AWBP. Sprawozdanie GUS za 1975 r.

Gromadzenie zbiorów było organizacyjnie i funkcjonalnie ściśle powiązane z opracowaniem nabytków. Składał się na to ciąg czynności od sprawdzenia faktur pod względem rachunkowym i merytorycznym do sporządzenia dokumentacji przekazania książek do agend udostępniania. Organizacja pracy opierała się na specjalizacji pracowników w wykonywaniu określonych stałych zadań. Już od początku istnienia Działu, jako kontynuacja dawnego podziału na działy gromadzenia i opracowania, utrwalił się podział na grupę gromadzących i grupę opracowujących. Ci drudzy pracowali w dwóch zespołach funkcjonalnych, jedni zajmowali się wydawnictwami dla Książnicy, drudzy dla filii. Powielaniem kart katalogowych, najpierw ręcznym, a potem maszynowym, zajmowali się wszyscy pracownicy związani z opracowaniem filialnym. Jedną z bibliotekarek zajmowała się prowadzeniem inwentarza. Ewidencją wstępną, rachunkowością, dystrybucją i ewidencją z nią związaną zajmowała się jeszcze inna bibliotekarka. Tu dodam, że wszystkie czynności związane z opracowaniem zbiorów wykonywano do końca lat pięćdziesiątych ręcznie, a dopiero potem wprowadzono maszyny do pisania. Do opracowywania zbiorów przez cały okres wykorzystywano karty katalogowe rejestracyjne i adnotowane Biblioteki Narodowej. Przyspieszało to znacznie proces opracowania książek i ich przekazywania do udostępniania. Szczególnie były przydatne przy opracowywaniu zbiorów dla filii, w przypadku tytułów wieloegzemplarzowych. Były to nader częste przypadki. Dla publikacji przeznaczonych dla Biblioteki Głównej przygotowywano po dwie karty główne i karty pomocnicze ogólne i szczegółowe w ilości wynikającej z pełnego opisu katalogowego. Książki przeznaczone dla filii otrzymywały jedynie karty główne. Podobnie było z klasyfikacją, bardzo szczegółową i rozbudowaną w książkach dla Centrali i uproszczoną dla druków przeznaczonych dla filii. Do najbardziej wyróżniających się pracowników opracowania należały: Helena Jach i Danuta Pietras.

Przez kilkanaście lat Dział zajmował się całym procesem gromadzenia i opracowania zbiorów dla Biblioteki Głównej i filii. Wraz z powiększeniem liczby tych ostatnich narastały problemy organizacyjne, związane z terminowym opracowaniem stale wzrastającej liczby nowości. W związku z tym Dyrekcja podjęła decyzję o odciążeniu Działu Gromadzenia i Opracowania, począwszy od 1 I 1967 r., od prowadzenia księgi inwentarzowej obejmującej zbiory wszystkich placówek, łącznie z filialnymi. Odtąd wszystkie filie zostały zobowiązane do zaprowadzenia własnych ksiąg inwentarzowych, do których miały wpisać wszystkie wcześniej otrzymane książki i sukcesywnie napływające nowości. Tę akcję poprzedzono selekcją dotychczasowych zbiorów. Pozwoliło to na usunięcie publikacji niepoczytnych, przestarzałych i zniszczonych. Kierowników filii zobowiązano do zaprowadzenia dokumentacji ubytków dla nowych inwentarzy, natomiast spisy wykreślonych i usuwanych publikacji polecono przesłać do Centrali i tam na ich podstawie wykreślano z inwentarza. Powyższe decyzje, z uwagi na odpowiedzialność za zbiory oraz przy-

śpieszenie czasu dotarcia książek do czytelników, należy uznać za słuszne.

W odniesieniu do 1968 r. ważnym wydarzeniem było również przeniesienie całego katalogu rzeczowego do nowych dużych szafek katalogowych, specjalnie zamówionych w jednym z zakładów. Pozwoliło to na lepszą informację katalogową i bardziej komfortowe warunki korzystania. Ponadto pojemniejsze szafki umożliwiły szybko postępującą rozbudowę katalogów, a w razie konieczności przeprowadzanie ich reorganizacji. Na początek, już w pierwszym roku, zaprowadzono nowe działy⁹².

W 1972 r. postanowiono uporządkować księgozbiór po Łopacińskim. Był wpisany do najstarszego inwentarza, według zasad obowiązujących na początku XX w. z klasyfikacją z tamtych czasów. Nowum polegało na wykreśleniu z inwentarza określonych pozycji i ponownym opracowaniu. Książki otrzymywały nowy numer inwentarzowy, do katalogu wprowadzano nowe karty, a w starym katalogu pozostawały stare karty z odpowiednią adnotacją i wpisem nowej sygnatury. Zadanie przeinwentaryzowania do końca 1975 r. nie zostało zakończone⁹³.

Doskonalenie zbiorów polega głównie na usunięciu z zasobu wydawnictw zniszczonych, zaczytanych, nie budzących zainteresowania czytelniczego, czy też ewidentnych pomyłek przy wprowadzaniu nowości. Pierwsze selekcje przeprowadzono na początku lat sześćdziesiątych i obejmowały rocznie (były przerwy) kilka tysięcy druków. Dopiero począwszy od 1971 r. selekcję wyraźnie przyspieszono, co-rocennie usuwano kilkanaście tysięcy druków, a w 1973 r. - ponad 30 tysięcy, tj. więcej niż włączono nowości. Warto tu dodać, że w 1967 r. przeprowadzono skontrum zbiorów - wydawnictw zwartych i ciągłych.

Czasopisma

Zbiory czasopiśmiennicze gromadzono od początku istnienia Biblioteki, ale we wczesnym stadium traktowano je na równi z drukami zwartymi, tzn. każdy tom był wpisywany pod indywidualnym numerem inwentarzowym. Sytuacja uległa zmianie w 1951 r., kiedy utworzono czytelną czasopism i zaprowadzono dla nich oddzielny inwentarz⁹⁴. Już wówczas Biblioteka dysponowała pokaźną liczbą tytułów i woluminów, ale dokładne odtworzenie stanu posiadania nie jest możliwe. Pierwsza informacja o liczebności periodyków pochodzi z 1959 r. W inwentarzu wykazywano wtedy 1264 tytuły, a rok później już 1544 tytuły w 6075 wol.⁹⁵ W następnych pięcioleciach odpowiednie dane wynosiły: 1965 r. - 1593 tytuły i 7897 wol.; 1970 - 2071 tytułów i 16 516 wol. oraz w 1975 r. - 1971 tytułów i 17 071 wol.⁹⁶

Zestaw tytułów czasopism bieżących, zarówno dla Książnicy, jak też filii, był w zasadzie stały, choć corocznie wprowadzano do niego niewielkie korekty. Po 1956 r. zrezygnowano z dużej części periodyków radzieckich, jednak pozostawiono „Prawdę”, „Komsomolską Prawdę”, „Izwestię”, „Polszę”, „Sowiecką Żenszczinę” i kilka innych o charakterze naukowym bądź popularnonaukowym.

92 AWBP, Sprawozdanie... za 1967, s. 3.

93 Wszystkie publikacje zostały wpisane do oddzielnej księgi inwentarzowej nr 47 w latach 1972-1980 pod numerami 319 501-327 500.

94 AWBP, Sprawozdanie... za 1959, s. 4.

95 AWBP, Sprawozdanie... za 1959, s. 4; 1960, s. 5.

96 AWBP, Sprawozdanie... za 1965, s. 4; 1970, s. 4; 1975, s. 2.

W polityce gromadzenia Książnicy zwracano uwagę na kształtowanie zasobu tak, aby znalazły się w nim: a) dzienniki centralne; b) wszystkie tytuły prasy regionalnej; c) czasopisma naukowe i popularnonaukowe z tych dziedzin, które dominowały wśród druków zwartych; d) periodyki popularnonaukowe z różnych dziedzin; e) pisma popularne. W odniesieniu do filii przyjęto, jako podstawowy zestaw czasopiśmienniczy, 2-4 dzienniki, 2 czasopisma o tematyce bibliotekarskiej („Poradnik Bibliotekarza”, „Bibliotekarz Lubelski”), 2-5 pism dziecięcych i młodzieżowych oraz kilka periodyków dla dorosłych. W 1959 r. kupiono 529 egzemplarzy dla całej Biblioteki, z czego 290 pozostało w Książnicy, reszta zasilła filie⁹⁷. Począwszy od 1961 r. liczba kupowanych tytułów do Centrali zwiększyła się do 336, a w dwa lata później wynosiła nawet 390⁹⁸. W późniejszych latach wahała się między 346 (1966 r.) a 361 (1969 r.).

Większość pism kupowanych dla Biblioteki Głównej wchodziła do zasobu czasopiśmienniczego na stałe, pozostałe przeznaczane „do bieżącego użytku” oddawano na makulaturę. Egzemplarze przechowywane na stałe, po skompletowaniu roczników (w przypadku gazet półroczników lub kwartalników) przekazywano do oprawy lub bezpośrednio do magazynu. Tytuły przekazane introligatorni, po oprawieniu (niekiedy trwało to kilka lub kilkanaście miesięcy) wracały do magazynu i były włączane w istniejące ciągi numeryczne. Filie swoje periodyki otrzymywały do bieżącego wykorzystania i z upływem roku przeznaczały je na makulaturę.

Gromadzeniem periodyków w pierwszych latach po połączeniu bibliotek zajmowała się Nadzieja Dąbrowska, kierowniczka czytelnicy czasopism. Po utworzeniu oddzielnego Działu Czasopism czynności i odpowiedzialność za gromadzenie czasopism dla Centrali przejęły następane kierowniczki: Halina Wolska i Zofia Mikulska.

Umiarkowane wyniki osiągnęto w uzupełnianiu: zbiorów retrospektywnych, zwłaszcza z czasów wojny i wcześniejszych. Podaż była niewielka i ograniczała się przede wszystkim do pojedynczych numerów, rzadko roczników. Bibliotece szczególnie zależało na tytułach regionalnych. Podsumowaniem stanu zasobności zbioru regionalnego stał się *Katalog czasopism lubelskich*, o którym piszemy w innym miejscu. Według zawartych w nim danych na koniec 1970 r. w posiadaniu WiMBP znajdowało się 425 tytułów czasopism regionalnych (na 791), w tym 205 tytułów unikatowych.

W pierwszych latach opisywanego okresu czasopisma nie stanowiły w magazynie wyodrębnionego ciągu; wchodziły w skład zasobu ogólnego. Zmiana nastąpiła dopiero po utworzeniu Działu Czasopism. Wtedy postanowiono wydzielić je i zgrupować w jednym miejscu. Równocześnie zdecydowano o zaprowadzeniu nowego inwentarza, prowadzonego zgodnie z obowiązującymi przepisami. Jeśli zachodziła potrzeba, to wypisywano nowe karty katalogowe. Pracę tę wykonywały kierowniczki Działu Czasopism, począwszy od 1962 r. lub 1963 r.

Gromadzenie zbiorów było organizacyjnie i funkcjonalnie ściśle powiązane z opracowaniem nabytków; od sprawdzenia rachunków pod względem rachunko-

97 AWBP, Sprawozdanie... za 1959, s. 4.

98 AWBP, Sprawozdanie... za 1961, s. 8; 1963, s. 6.

wym i merytorycznym do sporządzenia dokumentacji przekazania ksiązek do agend udostępniania. W katalogach prowadzono oddzielny katalog wydawnictw ciągłych i seryjnych, a ten dzielił się na katalog alfabetyczny i systematyczny⁹⁹.

Zbiory specjalne

Rangę Biblioteki podnosi i utwierdza posiadanie zbiorów specjalnych, różnych rodzajowo, a dużych liczbowo i wartościowych¹⁰⁰. Szczególne znaczenie mają rękopisy, stare druki, kartografia, grafika. Tak też było w przypadku WiMBP, która już na starcie mogła poszczycić się posiadaniem bogatych zbiorów, odziedziczonych po MBP im. H. Łopacińskiego¹⁰¹.

W 1955 r., w chwili połączenia bibliotek, było 1999 jedn. rękopisów. W ciągu 20-lecia przybyło ich 118, i na koniec okresu wykazywano 2117 jednostek¹⁰². Wśród nabytków do najokazalszych należały spuścizny Józefa Nikodema Kłosowskiego, Feliksa Araszkiwicza, ks. Ludwika Zalewskiego, Jana Dąbrowskiego, Janusza Świeżego, materiały do dziejów konspiracji zbrojnej na Lubelszczyźnie w latach II wojny światowej, szczególnie Armii Krajowej i Batalionów Chłopskich, archiwum Lubelskiego Związku Pracy Kulturalnej¹⁰³. Z innych, ciekawszych obiektów włączonych do zbiorów, warto wymienić jeszcze przywilej cechu rzeźników lubelskich z 1775 r. i list króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do kasztelana łęczyckiego Lipskiego pisany z Grodna 11 X 1793 r., w czasie obrad sejmu zatwierdzającego II rozbiór Polski¹⁰⁴. Do innych, bardziej wartościowych obiektów, należą 3 diariusze sejmowe z XVIII w. oraz dokumenty cechu garncarzy z XIX i pierwszego ćwierćwiecza XX w. Na początku lat siedemdziesiątych zbiory zasiły: 2 listy Tadeusza Kościuszki do ks. Jabłonowskiej z 1816 r. i drugi bez daty, dokumenty rodziny Konopków z XVIII i XIX w., akta Dyrekcji Szczegółowej Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego dotyczące się dóbr Palikije z lat 1872-1876, akta Romana Zarremby, patrona Trybunału Cywilnego w Lublinie z lat 1861-1869.

Do informacji o zasobie służyły dwa drukowane katalogi opracowane przez Aleksandra Jaworowskiego jeszcze w początkach XX w. oraz dla następnych nabytków - najpierw maszynopis, a potem drukowany katalog (cz. III wydana w 1964 r.)¹⁰⁵.

Stare druki, choć stanowiły pokaźną liczbę w zasobie bibliotecznym, długo nie były wydzielone z ogólnego księgozbioru i nawet nie miały swego inwentarza. Do porządkowania tych spraw przystąpiono dopiero w 1962 r. Zaprowadzono wtedy oddzielne inwentarze dla trzech formatów: *secundo*, *quarto* i *octavo*. Najpierw

99 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 7.

100 S. Wolski, *Dwa dni w lubelskim królestwie ksiązek*, „Kamena” 1957, nr 11, s. 7.

101 Bieliń, *Dzieje połączonej...*, s. 24; AWBP, *Sprawozdanie... za 1955*, s. 13 zawiera informację, że nabytki w tym roku wynosiły 6 jedn., czyli stan na koniec roku wynosił 2005 jedn. Jednakże w sprawozdaniu za 1959 r. wykazano tylko 1961 jednostek rękopiśmiennych. J. Smolarz podaje, że w 1955 r. było tylko 1961 jedn. Zob. J. Smolarz, *Zbiory specjalne Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 43, 2000, s. 82. Na koniec okresu dane sprawozdawcze WiMBP i u Smolarza są takie same.

102 AWBP, *Sprawozdanie... za 1975*, s. 2.

103 Smolarz, dz. cyt., s. 78-79.

104 AWBP, *Sprawozdanie... za 1959*, s. 4.

105 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 7.

zinwentaryzowano i skatalogowano druki z księgozbioru tzw. Łopacińskiego, co nastąpiło już w 1967 r., a następnie pozostałe kolekcje. Do 1975 r. wpisano do inwentarza 14 067 wol.

Katalogi starych druków zostały zapoczątkowane jeszcze w 1952 r., a przez cały omawiany okres były systematycznie uzupełniane. Już w 1960 r. istniały: alfabetyczny z podziałem na wieki, osobno polonica i druki obce, drukarzy i proveniencji¹⁰⁶. W ostatnim pięcioleciu na bieżąco wypracowano indeks drukarzy oraz rozpoczęto prace nad katalogiem proveniencji¹⁰⁷.

Na zasób starodruczny składały się zbiory samego Łopacińskiego, druki darowane Bibliotece przez osoby prywatne i instytucje do końca II Rzeczypospolitej, zbiory Gimnazjum Lubelskiego i tzw. księgozbiór chełmski. Ich liczbę Celestyna Nieścior obliczała na przełomie 1956/1957 r. na 11 132 wol.¹⁰⁸ Wpisanie do inwentarza następnych tomów, dotąd nieopracowanych, spowodowało, że na koniec 1957 r. Biblioteka mogła pochwalić się posiadaniem 14 752 wol. i udostępnianiem 8703 wol.¹⁰⁹ Trzy lata później w sprawozdaniu wykazywano zaledwie dwie jednostki więcej, a po upływie następnych pięciu lat (w 1965 r.) - 14 769 wol.¹¹⁰

Znaczący skok ilościowy nastąpił w połowie dekady, na co wpłynęło wpisanie do inwentarza tzw. księgozbioru klemensowskiego¹¹¹. Pierwsze książki z tego zbioru znalazły się w MBP im. H. Łopacińskiego na początku lat pięćdziesiątych, przywiezione z Michalowa, majątku Zamoyskich. Były to resztki tamtejszej biblioteki, „na które nie reflektowały Biblioteki upoważnione do podziału nimi”¹¹². Natomiast w styczniu 1956 r. do Biblioteki trafiły zbiory specjalne (oraz druki XIX i XX-wieczne) z Klemensowa, z tamtejszej biblioteki pałacowej, skonfiskowane w 1949 r. Janowi Zamoyskiemu¹¹³. Po przeszło roku, w kwietniu 1957 r., uchwałą PWRN księgozbiór ten przekazano Bibliotece na własność¹¹⁴. Jak wielki to był księgozbiór, do dziś nie wiadomo, ponieważ połączono go z księgozbiorem z Michalowa i odtąd, wpisane do inwentarza, funkcjonowały jako „księgozbiór klemensowski”. Łącznie proveniencją Zamoyskich objętych było 4338 jedn. zbiorów specjalnych: starych druków (4303 wol.), rękopisów (7 jedn.) i kartografii

106 Tamże.

107 Smolarz, dz. cyt., s. 85-86.

108 C. Nieścior, *Inkunabuły i cymelia w zbiorach Biblioteki*, w: *Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia*, Lublin 1957, s. 187.

109 Smolarz, dz. cyt., s. 85.

110 AWBP, *Sprawozdanie... za 1960*, s. 5; za 1965, s. 4.

111 W związku z uchwałą PWRN o przekazaniu WiMBP księgozbioru klemensowskiego w prasie lubelskiej odnaleziono niewiele artykułów. Zob. (Par), *Księgozbiór klemensowski wzbogaca zbiory woj[ewódzkiej] biblioteki w Lublinie*, „Kurier Lubelski” 1957, nr 212, s. 2. Bogatszy treściowo jest artykuł C. Nieścior, *Księgozbiór Klemensowski w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*, „Bibliotekarz Lubelski” 1959, nr 1-2, s. 6-8.

112 APL PMRN, Wydział Organizacyjno-Prawny, sygn. 90, s. 616.

113 (rk), *[Jedenasto] 11-tysięczny księgozbiór... pokarmem korników*, „Życie Lubelskie” 1956, nr 19.

114 Nieścior, *Inkunabuły...*, s. 196.

(24 jedn.)¹¹⁵. Po raz pierwszy zbiory klemensowskie wykazano w sprawozdaniu za 1966 r. Dzięki nim zasób starodruków powiększył się do 17 586 wol.¹¹⁶

Dalszy przyrost starych druków był już bardzo spowolniony. W sprawozdaniu za 1970 r. stan posiadania określono na 17 728 wol., a pięć lat później na 17 827 wol.¹¹⁷ W tym okresie nabytki pochodziły głównie z zakupu, łącznie 150 jedn.; dwa druki otrzymano w darze, a osiem dalszych nabyto drogą wymiany¹¹⁸. Ciekawą kolekcję zakupiono od spadkobierców Romana Gronkiewicza¹¹⁹. W 1969 r. kupiono cenny inkunabuł z 1496 r. oraz druk wenecki z 1502 r. współoprany z XVI-wiecznym rękopisem¹²⁰. Trzy lata później do kolekcji starych druków dołączono 28 jedn., w tym 2 inkunabuły z Norymbergii i Ulm z 1481 r. oraz najstarsze polskie mszały z pięknymi drzeworytowymi inicjałami drukowane u Andrzeja Piotrkowczyka w Krakowie. Z tego okresu pochodzą też dwa druki regionalne: lubelski - H. Makowskiego *Trzy splendory ...* [1643] i zamojski - Stanisława a Jezu *Na pogrzeb ...* [1620].

Od początku istnienia Biblioteki w jej zasobie występowały obiekty, które z czasem weszły w skład zbiorów grafiki. W inwentarzu na koniec 1955 r. było 3610 numerów inwentarzowych z 3787 obiektami. Dzieśięć lat później było niewiele więcej - 3624 numery inwentarzowe i 3802 obiekty, a w ostatnim roku omawianego okresu 4062 jedn. inwentarzowe i 4302 obiekty¹²¹. Ciekawszym nabytkiem był pozyskany w 1975 r. zbiór 85 grafik ze spuścizny ks. Ludwika Zalewskiego. Dla zbiorów graficznych już w 1960 r. prowadzono katalog działowy¹²².

Fotografie po raz pierwszy były notowane w sprawozdaniu za 1964 r. Wykazano wtedy wpływ 306 jedn., a rok później 506 jedn. W kolejnych pięcioleciach

115 W latach 1993-1999 toczył się proces Jana Zamoyskiego przeciwko Bibliotece im. H. Łopacińskiego o rewindykację księgozbioru. Pisała o tym lokalna prasa. Zob. M. Dobosiewicz, *Jan Zamoyski upomina się o księgozbiór: konfiskata czy reforma?*, „Dziennik Lubelski” 1994, nr 240, s. 1, 3; D. J., *Zwrot ksiąg: Zamoyscy odzyskują starodruki z liczącej 8 tys[ysięcy] kolekcji*, „Dziennik Wschodni” 1999, nr 262, s. 1; Tenże, *Wyrok na książki: czy biblioteka będzie się domagać zwrotu kosztów przechowywania księgozbioru?*, „Dziennik Wschodni” 1999, nr 263, s. 3. Na mocy wyroku powodowi przysądzono sporny księgozbiór. Na marginesie sprawy warto wspomnieć, że w okresie kiedy opracowywano księgozbiór starodruku swobodnie włączano do księgozbioru klemensowskiego pojedyncze brakujące do kompletu tomy (mające różną proveniencję). W tamtym okresie nie miało to żadnego znaczenia, stało się natomiast argumentem w procesie sądowym i zadecydowało o przysądzeniu ich rodzinie Zamoyskich. Oprócz zbiorów specjalnych do kolekcji należało jeszcze 4102 wol. książek i czasopism XIX i XX-wiecznych. W latach 2005-2008 zbiory klemensowskie w całości wróciły do pierwotnych właścicieli. Dane liczbowe oparto na wykazach książek, czasopism, jednostek kartograficznych i rękopisów przekazanych pełnomocnikowi Marcina Zamoyskiego i odpowiednich zapisach w rejestrach ubytków WBP w Lublinie.

116 AWBP, Sprawozdanie... za 1966, s. 4.

117 AWBP, Sprawozdanie... za 1960, s. 5; 1965, s. 4; 1970, s. 4; 1975, s. 2.

118 Informacja z Działu Zbiorów Specjalnych z 26 VIII 2008 r.

119 M. Łuszczczyńska, W. Szwarcówna, I. Strelnikowa, *Najciekawsze nabytki w zbiorach specjalnych Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie w latach 1944-1968*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1968, nr 3-4, s. 14-23.

120 [S. Jarzębowska], *Kronika I półroczna 1969 r.*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 14, 1969, nr 1-2, s. 31.

121 Smolarz, dz. cyt., s. 82. W sprawozdaniu ta grupa obiektów po raz pierwszy jest notowana w 1966 r. i zawiera następujące dane: grafika – 1555 jedn., rysunki 30 jedn. i wycinki – 2068 jedn. W następnych sprawozdaniach konsekwentnie podaje się jako jedną grupę dwa rodzaje: grafikę i wycinki. W sprawozdaniu za 1975 r. wykazano 4120 jednostek.

122 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 7.

dane te wynosiły: 902 jedn. w 1970 r. i 1389 w 1975 r.¹²³ Początek kolekcji dały zbiory patrona Biblioteki, głównie fotografie o charakterze portretowym (m. in. pisarze, ludzie nauki i kultury) oraz przedstawiające zabytki kultury materialnej Lublina. W późniejszych latach działały te znacznie wzbogacono licznymi darami. Począwszy od lat sześćdziesiątych przybyło dużo fotografii, albumików prezentujących wydarzenia z życia miasta. Z zakupów pochodziło dużo fotogramów wydawanych przez Centralną Agencję Fotograficzną (serie: Polska Zachodnia i Północna, Millennium, Powstanie Warszawskie; zestawy ukazujące życie i twórczość pisarzy). Wiele fotografii zostało wykonanych we własnej pracowni. Przedstawiały pomieszczenia Centrali i filii WiMBP, portrety pisarzy i poetów polskich oraz znanych postaci historycznych¹²⁴.

Pierwszą informację o posiadaniu 5 jedn. mikrofilmów zamieszczono w sprawozdaniu za 1962 r. W kolejnych pięcioleciach wykazywano: 1965 r. - 10 jedn., 1970 - 127 i 1975 r. - 466¹²⁵. Mikrofilmy pochodziły głównie z pracowni Biblioteki Narodowej, Biblioteki PAN w Krakowie i Biblioteki Jagiellońskiej. W sprawozdaniu za 1971 r. podano informację o pierwszych dwóch mikrofilmach, wykonanych we własnej pracowni. Były to: nielegalnie wydawana na Zamku Lubelskim gazeta „Głos Więźnia Antyfaszysty” i „Zbiór tańców salonowych” z XVII w.¹²⁶ Wśród nabytków dominowały lubliniana: listy Łopacińskiego do Teodora Wierzbowskiego, spuścizna rękopiśmienna ks. Ambrożego Wadowskiego, różne materiały historyczne, rękopiśmienne dotyczące Lubelszczyzny z czasów I Rzeczypospolitej. W 1974 r. rozpoczęto mikrofilmowanie starodruków ze zbiorów Biblioteki¹²⁷.

Najstarsze jednostki kartograficzne pochodziły ze zbiorów Łopacińskiego. Później zbiory kartograficzne stopniowo powiększały się. W momencie połączenia w 1955 r. liczba jednostek kartograficznych MBP wynosiła 1420, a na koniec tego roku WiMBP wykazywała 1454 jedn. W następnych pięcioleciach stan posiadania wynosił: 1960 r. - 1261 jedn., 1965 r. - 1551, 1970 r. - 2678 i 1975 r. - 1668¹²⁸. Odziedziczony po MBP zasób był bardzo cenny, potem został powiększony i wzbogacany¹²⁹. O jego zawartości świadczą dane z ankiety przygotowanej dla Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w 1968 r. Według jej danych w zbiorach WiMBP miało znajdować się: 184 atlasy, 1669 map i 177 planów - łącznie 2030 jedn.¹³⁰ Praktycznie jedynym źródłem powiększenia zasobu (poza zbiorem klemensowkim) był własny zakup. Do najciekawszych nabytków należały: luksusowe wydanie faksymilowe atlasu świata z XVII w. *Atlas des grossen Kurfürsten, Mapa rozmieszczenia ludności polskiej w granicach etnograficznych* (Warszawa 1915), F. Barańskiego

123 AWBP, Sprawozdanie... za 1964, s. 6; 1965, s. 4; 1970, s. 4; 1975, s. 3.

124 Informacja pisemna Działu Zbiorów Specjalnych z sierpnia 2008 r.

125 AWBP, Sprawozdanie... za 1962, s. 8; 1965, s. 4; 1970, s. 4; 1975, s. 3.

126 AWBP, Sprawozdanie... za 1971, s. 3.

127 Smolarz, dz. cyt., s. 91.

128 Bieleń, dz. cyt., s. 24; AWBP, Sprawozdanie... za 1955, s. 11; 1960, s.5; 1965, s. 4; 1970, s. 4; 1975, s. 3.

129 M. Łuszczczyńska, W. Szwarcówna, I. Strelnikowa, *Najciekawsze nabytki w zbiorach specjalnych Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie w latach 1944-1968*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1968, nr 3-4, s. 21-23.

130 Smolarz, dz. cyt., s. 94-95.

*Mapa Małopolski z podziałem na województwa (Lwów 1921)*¹³¹.

Po połączeniu bibliotek kontynuowano opracowanie obiektów kartograficznych według dotychczasowych zasad. W inwentarzu mapy i plany były wpisywane tak, jak książki, tj. według hasła autorskiego. Ten sposób prowadzenia inwentarza zmieniono pod koniec 1956 r., stosując w zamian opis zaczynający się od tematu geograficznego. W 1973 r. po raz kolejny zmieniono inwentarz w związku z wykreśleniem dużej liczby map i planów znajdujących się w filiach¹³². Dla zbiorów kartograficznych prowadzono już w 1960 r. katalog przedmiotowy według haseł tematów geograficznych z podziałem na atlasy, mapy i plany¹³³.

Na wyróżnienie za pracę zawodową zasłużyły wszystkie bibliotekarki pracujące w Dziale Zbiorów Specjalnych: Maria Łuszczyńska, Celestyna Nieścior, Irena Strelnik i Wanda Szwarz. Należy dodać, że Łuszczyńska, Strelnik i Szwarz były konsultantami (nauczycielami) w lubelskim punkcie konsultacyjnym Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego Bibliotekarzy, a Szwarz ponadto pełniła funkcję kierownika.

Działalność informacyjno-bibliograficzna

W działalności informacyjno-bibliograficznej startowano z kilkuletnim doświadczeniem. W spadku po MBP pozostał dobrze zorganizowany na ówczesne potrzeby warsztat informacyjny, co było zasługą jego kierowniczkę - Ireny Harhalowej i bibliotekarki Zofii Marczyńskiej.

W związku z połączeniem wzrosły również obowiązki informacyjne, a także oczekiwania z tym związane. Jednym z pierwszoplanowych zadań była poprawa warunków lokalowych i wzmocnienie obsady personalnej. Łatwiejsze było to drugie. Wprawdzie przez pierwsze półtora roku sytuacja nie zmieniła się i panie, pełniące dyżury, pracowały od rana do późnych godzin wieczornych. Odczuwalna poprawa nastąpiła dopiero w czwartym kwartale 1956 r., kiedy Dział Instrukcyjno-Metodyczny został przeniesiony do Centrali. Bibliotekarka byłej WBP, Jadwiga Kołataj, która tam zajmowała się sprawami informacyjno-bibliograficznymi, zasiła dotychczasową obsadę Działu Informacyjnego. Dwa lata później zrezygnowała z pracy i przeniosła się do MBP w Krakowie, a jej stanowisko w 1958 r. objęła Wiesława Baszyńska.

Na początku lat sześćdziesiątych, w związku z zamierzoną pracą nad bibliografią regionalną, powiększono obsadę personalną Działu Informacyjno-Bibliograficznego. Do pracy przyjęto wtedy troje nowych bibliotekarzy: Józefa Wiktorowicza, Teresę Zabielską (wcześniej pracowała w filii) i Lucynę Grybel-Niedokos. Prawie równocześnie z tym nastąpiła zmiana na stanowisku kierownika Działu; w 1964 r. z funkcji zrezygnowała Irena Harhalowa, a jej miejsce zajęła Wiesława Baszyńska. Natomiast pod koniec lat sześćdziesiątych przybyły trzy nowe osoby: Jan Smolarz, Jan Sieg i Wanda Bielak. Wcześniej na emeryturę przeszła Z. Marczyńska, a J. Wiktorowicz podjął pracę na uczelni. Janowi Smolarzowi, oprócz obowiązków bibliote-

131 Zob. przypis 100.

132 Smolarz, dz. cyt., s. 93-94.

133 *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 7.

karza-bibliografa, powierzono funkcję instruktora bibliotek terenowych. Zespół pracowniczy, który ukształtował się w tamtym okresie, na długo pozostał stabilny, a ruchy kadrowe były niewielkie.

Długo oczekiwane zmiany lokalowe nastąpiły dopiero w drugiej połowie lat sześćdziesiątych. Nowe lokum Działu Informacyjno-Bibliograficznego (od 1967 r.) usytuowane w sąsiedztwie Czytelni Naukowej, miało pozytywny wpływ na warunki korzystania z usług informacyjnych, a przede wszystkim na ich ilość i jakość. Nowej lokalizacji towarzyszyła wymiana sprzętu w sali katalogowej, zainstalowano duże szafy katalogowe, skrzynkowe.

W pracy Działu można wyróżnić cztery priorytety: rozbudowę warsztatu informacyjnego, powiększenie ilości i podniesienie poziomu usług indywidualnych, rozwinięcie informacji zbiorowej i objęcie opieką instrukcyjną bibliotek terenowych. Jednak w miarę upływu czasu malało znaczenie bezpośredniej, terenowej pracy bibliograficznej, natomiast coraz bardziej angażowano się w pracę warsztatową, związaną z przygotowaniem i wydaniem bibliografii regionalnej. Formą wsparcia dla bibliotek terenowych miały stać się materiały tekstowe i bibliograficzne zamieszczane w nowo powołanym kwartalniku „Biuletyn Służby Informacyjno-Bibliograficznej” / „Biblioteczna Służba Informacyjna Województwa Lubelskiego”¹³⁴.

Co do pierwszego priorytetu: po MBP odziedziczono wprawdzie dobrze zorganizowany warsztat informacyjny, ale był on niewystarczający w nowych realiach. Składał się, oprócz katalogów, z małej biblioteczki podręcznej, kilku kartotek i wielu teczek z wycinkami prasowymi na różne tematy. Pełniły one zastępczo funkcję źródła szybkich i najnowszych informacji, zastępując niewydaną (do 1959 r.) encyklopedię. Prowadzono też katalog „Lubliniana” (około 4500 opisów bibliograficznych do 1955 r.) rejestrujący publikacje i artykuły dotyczące regionu.

W sprawach warsztatowych pierwszy rok upłynął bez jakichkolwiek zmian, był czasem powolnej kontynuacji wcześniejszych działań. Dopiero przyjęcie do Działu trzeciego pracownika spowodowało przyśpieszenie prac i dało impuls do nowych czynności, zwłaszcza we współpracy z bibliotekami powiatowymi¹³⁵. W sprawozdaniach problematyka służby informacyjnej pojawia się dopiero od 1961 r., ale z opisu wynika, że znacznie wcześniej podjęto prace warsztatowe. Istniejący wtedy warsztat informacyjny był o wiele bogatszy i bardziej różnorodny niż ten sprzed sześciu lat. Składał się z biblioteki podręcznej (1008 wol.), kartotek: zagadnieniowej (38 459 poz.), recenzji (19 680 poz.), osobowej (2143 nazwiska), bibliografii (1234 poz.), Lublinianów (ok. 1300 poz.) oraz wielu teczek wycinków prasowych (2794 artykuły) i teczek tekstowych. Prowadzono też zestawy bibliograficznych i adnotowanych zestawień bibliograficznych. W skład warsztatu wchodził jeszcze wspomniany już katalog Lublinianów. Do połowy lat sześćdziesiątych założono następne kartoteki, niektóre związane z przyszłą bibliografią regionalną. Nowymi były kartoteki: rocznic regionalnych, pseudonimów i kryptonimów, poezji, materiałów repertuarowych, aktualnych haseł propagandowych, przepisów prawnych dotyczących bibliotek. Z czasem niektóre kartoteki traciły rację bytu, w związku z uka-

134 Obszerniej piszę o nim przy omawianiu wydawnictw WiMBP.

135 I. Harhalowa, *Sprzymierzeniec czytelnika*, „Kamena” 1957, nr 11, s. 6.

zaniem się publikacji książkowych (np. przepisów prawnych), ulegały wtedy całkowitej kasacji. Pozostałe były prowadzone do końca opisywanego okresu (i jeszcze dłużej), stale aktualizowane oraz co pewien czas selekcjonowane.

Systematyczne uzupełnianie i wzbogacanie warsztatu informacyjnego, przede wszystkim poprzez własne prace spowodowało, że stał się duży, zróżnicowany pod względem zgromadzonego materiału informacyjnego, adekwatny do aktualnych potrzeb informacyjnych, ale trudny w prowadzeniu. W końcowych latach doszedł do imponujących rozmiarów, o czym świadczy zestawienie z 1974 r. I tak biblioteka podręczna liczyła 3218 wol. publikacji książkowych i 40 tytułów czasopism, zaś kartoteki zawierały: zagadnieniowa - 46 953 poz., osobowa - 8613 nazwisk, Lublinianów - 1983 poz., bibliografii - 548 poz., materiałów repertuarowych - 1073 poz., rocznic regionalnych - 193 poz., opracowań i recenzji lektur - 1572 poz., pseudonimów i kryptonimów - nieoznaczona liczbowo oraz 4219 artykułów i notat z materiałami tekstowymi. Rozbudowany znacznie katalog Lublinianów liczył 14 431 opisów bibliograficznych.

Oddzielny rozdział w tworzeniu warsztatu informacyjnego stanowiło przygotowanie zestawień bibliograficznych oraz adnotowanych zestawień bibliograficznych. Liczbowo przeważały te pierwsze. Niektóre z nich były bardzo obszerne, liczyły sto i więcej pozycji bibliograficznych. Zdarzało się, że powstawały jako rezultat kwerend. Jednak większość była inspirowana przez obchody rocznicowe i święta oraz bieżące wydarzenia państwowe, polityczne lub kulturalne. Charakterystycznym przykładem jest rok 1963, w którym „uprzedzając potrzeby czytelników” opracowano 21 zestawień bibliograficznych, m. in. Strajk nauczycielski 1937 r., Partyzantka polsko-radziecka, Wincenty Witos, Denis Diderot, Giuseppe Verdi, Eugene Delacroix, Bracia Grimm. Cztery ostatnie zestawienia powstały w związku z obchodami rocznicowymi, zaproponowanymi przez Światową Radę Pokoju. W związku z przypadającą w tymże roku 100. rocznicą Powstania Styczniowego uzupełniono istniejące zestawienie o publikacje dotyczące Lubelszczyzny. W ogólnej ocenie należy podkreślić, że materiałów związanych ze sprawami regionu było dużo. Na początku lat sześćdziesiątych przygotowywano rocznie 20-40 zestawień bibliograficznych, a pod koniec - poniżej dziesięciu.

Do prowadzenia działalności informacyjnej w Centrali merytorycznie najlepiej był przygotowany Dział Informacyjno-Bibliograficzny, ale także inne działy świadczyły takie usługi. Udzielaniem informacji zajmowały się wszystkie agendy związane z udostępnianiem zbiorów, tj. Czytelnia Naukowa, Czytelnia Czasopism i Pracownia Zbiorów Specjalnych, każda w zakresie swoich zbiorów i specjalizacji. Ponadto działalność informacyjną na rzecz bibliotek terenowych prowadził Dział Instrukcyjno-Metodyczny. W ciągu pierwszych sześciu lat Biblioteka udzieliła 26 000 informacji. Według dokładniejszych danych z lat 1961- 1965 udzielano rocznie od 5113 do 8236 informacji. Podstawową rolę w realizacji tego zadania odgrywał - jak wspomnieliśmy - Dział Informacyjny, dla którego mamy wyniki dotyczące ostatniego piętnastolecia. W pierwszym okresie, do 1968 r., notowano tam średnio po 2750 informacji (maksymalnie 3346 w 1961 r.) oraz 770 kwerend (maksymalnie 894 w 1965 r.). Począwszy od 1969 r. nastąpiła wyraźnie korzystna zmiana ilościowa, średnio notowano rocznie 3603 informacje i 1309 kwerend. Zgodnie

z przyjętym w polskich bibliotekach podziałem wyróżniano cztery rodzaje informacji: biblioteczne, bibliograficzne, rzeczowe i tekstowe. W WiMBP dominowały dwa pierwsze; stanowiły 85-90 % informacji. Najmniej liczne były informacje tekstowe, było ich od kilkunastu do dwudziestu kilku rocznie.

Formami informacji zbiorowej, realizowanymi w omawianym okresie, były wystawy tematyczne, wycieczki, pogadanki i pokazy, a z czasem także lekcje biblioteczne¹³⁶.

Odbiorcami informacji byli przede wszystkim uczniowie i studenci. Potwierdzają to wszystkie sprawozdania i oceny, niektóre wskazują nawet na bezwzględna dominację tych grup wśród użytkowników¹³⁷.

W filiach początek samodzielnej działalności informacyjno-bibliograficznej miał miejsce przed połową lat sześćdziesiątych. Początki były skromne. Odnosi się to zarówno do warsztatu informacyjnego, jak też umiejętności bibliotekarek. W związku z tym większość pytań, zwłaszcza trudniejszych, była kierowana do Działu Informacyjno-Bibliograficznego Biblioteki Głównej. Pierwsze wiadomości na temat szerszej samodzielnej działalności w tym zakresie pochodzą z 1965 r. Wtedy udzielono czytelnikom blisko 3000 informacji¹³⁸, a dwa lata później już 4526 informacji. W kolejnych latach nastąpił wprost lawinowy rozwój tej formy działalności, albowiem już w 1969 r. udzielono 15 647 informacji. Sześć lat później było ich cztery i pół razy więcej (67 883 informacji i kwerend). Można przyjąć, że w połowie lat siedemdziesiątych służba informacyjno-bibliograficzna zdobyła sobie prawo obywatelstwa we wszystkich placówkach.

Podobnie jak w Bibliotece Głównej, tak też w placówkach filialnych już na początku lat sześćdziesiątych prowadzono informację zbiorową. Najczęściej stosowanymi formami były wystawy książkowe, „ścienne wykazy nabytków i adnotowane ulotki tematyczne”¹³⁹. Inne działania stanowiły część składową działalności kulturalno-oświatowej.

Promocja czytelnictwa i książki. Działalność kulturalno-oświatowa

Niekwestionowanym nakazem zawodowym było prowadzenie prac promujących czytelnictwo i rozbudzających różnorodne zainteresowania młodszej i starszej generacji publiczności czytelniczej¹⁴⁰. W formie zachęty płynęły też zalecenia władz bibliotekarskich. Były to wytyczne ministerialne, które kanałami administracyjnymi anonsowano kierownictwom placówek bibliotecznych. WiMBP w Lublinie w tym obszarze rzeczywistości bibliotecznej występowała w podwójnej roli, organizatora w skali wojewódzkiej i wykonawcy na terenie Lublina. Ta druga funkcja była związana przede wszystkim z placówkami filialnymi, a w mniejszym zakresie z Biblioteką Główną. W odniesieniu do tej ostatniej było to spowodowane ograniczeniami przestrzennymi.

136 Piszę o tym szerzej przy omawianiu działalności kulturalno-oświatowej.

137 W sprawozdaniach brak jest potwierdzenia liczbowego tych konstatacji.

138 J. Grabowska, *Praca filii Biblioteki im. H. Łopacińskiego*, „Poradnik Bibliotekarza” 1966, nr 6, s. 172.

139 W. Baszyńska, *Biblioteka czytelnikom*, „Kultura i Życie” 1961, nr 16 s. 1.

140 W nazewnictwie tamtych czasów działalność tę nazywano propagandowo-dydaktyczną.

Działalność promocyjną, prowadzoną przez Bibliotekę, należy rozpatrywać w dwóch płaszczyznach: w odniesieniu do Centrali i placówek filialnych. O takim podziale świadczą przede wszystkim względy merytoryczne: skala przedsięwzięcia, poziom wykonania, wielkość imprez, wartość informacyjna i edukacyjna oraz zasięg oddziaływania¹⁴¹.

Najstarszą i najczęściej realizowaną formą działalności promocyjnej w Centrali były wystawy¹⁴². Starano się eksponować na nich różne zbiory, najczęściej jednak pokazywano książki i czasopisma, rzadziej stare druki czy rękopisy. Rocznie organizowano do pięciu dużych wystaw na miejscu. Ponadto ekspozycje urządzano w instytucjach, które wyraziły taką prośbę (PWRN, KW PZPR), w zaprzyjaźnionych placówkach lubelskich (Muzeum Czechowicza), a nawet w Warszawie (w 1974 r. w ramach „Panoramy województwa na XXX-lecie PRL”). Jeśli chodzi o tematykę wystaw, to odpowiadała rocznicom, aktualnym wydarzeniom lub różnorodnym akcjom. Dla przykładu w 1960 r. przygotowano wystawy: „Fryderyk Chopin - 150 rocznica urodzin”; „Hieronim Łopaciński jako filolog klasyczny”; „Szymon Szymonowicz”; „Nowe wydawnictwa zagraniczne w Bibliotece im. H. Łopacińskiego w Lublinie”; „«Nie może być wolny naród, który uciska inne narody» : w 45. rocznicę Rewolucji Październikowej”. Trzy lata później, w 1963 r., przygotowano następujące wystawy: „W 100-letnią rocznicę Powstania Styczniowego”; „Polska i świat współczesny”; „Dwudziestolecie Ludowego Wojska Polskiego”. W tymże roku na sesję WRN przygotowano małą wystawę „Rozwój kultury na Lubelszczyźnie”, poświęconą trzyletniej działalności placówek kulturalno-oświatowych w okresie ówczesnej kadencji Rady. Kilka lat później, w 1969 r., zrealizowano dwie wystawy: „Kultura Lubelszczyzny w 25-leciu PRL” i „Lenin 1870-1970”. W ostatnim roku omawianego okresu - w 1975 r. - zorganizowano również dwie własne wystawy: „PRL - ZSRR – trzydzieści lat przyjaźni i współpracy” oraz drugą, związaną z obchodami Międzynarodowego Dnia Kobiet. Ponadto eksponowano wystawę przygotowaną przez Książnicę Narodową „Skarby kultury narodowej w zbiorach Biblioteki Narodowej”. We współpracy z Polskim Związkiem Niewidomych zorganizowano jeszcze wystawę obrazującą jego działalność oraz związaną z nim spółdzielczością pracy. Wspomniane wystawy zwiedzało rocznie nawet po kilka tysięcy osób (np. w 1969 r. - 8000). Duży wpływ na osiągnięcie wysokiej frekwencji miały grupy zorganizowane (uczniowie, studenci).

Poza wspomnianymi „głównymi” ekspozycjami w gablotach w holu na pierwszym piętrze, w Czytelni Naukowej i Czytelni Czasopism organizowano małe wystawy poświęcone pisarzom i wybitnym postaciom historycznym oraz wydarzeniom regionalnym, aktualnościom życia społeczno-kulturalnego i politycznego, a także promujące nowości wydawnicze w Książnicy.

Inną formą wzbudzania zainteresowania Biblioteką i jej zbiorami były wycieczki dydaktyczne, organizowane przez szkoły bądź inne instytucje oświatowe

141 J. Grabowska. *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w życiu kulturalnym Lublina*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 12, 1967, nr 1-2, s. 10-11.

142 Tamże, s. 8; M. Gawarecka, J. Grabowska. *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w 25-leciu (rzut oka)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1968, nr 3-4, s. 11.

i kulturalne. Często motywem przyścia były wystawy, a także obejrzenie pokazu zbiorów specjalnych. Takim spotkaniem niejednokrotnie towarzyszyła pogadanka lub prelekcja na temat historii książki, pisma, druku, dziejów Biblioteki. W 1960 r. przyjęto 43 wycieczki, a trzy lata później - 23, przeważnie młodzieży najstarszych klas szkół średnich. W 1973 r. Bibliotekę zwiedzało 16 grup młodzieży. Wtedy po raz pierwszy pojawiła się informacja o prowadzeniu w Bibliotece również lekcji bibliotecznych (odbyły się cztery) dla młodzieży liceów ogólnokształcących. Rok później przyjęto 28 wycieczek (586 osób) ze szkół średnich Lublina i Lubelszczyzny. Autorzy sprawozdania zaznaczyli przy okazji, że program wycieczek i ich przebieg odpowiadał założeniom lekcji bibliotecznych. W sprawozdaniu za rok 1975 zaznaczono, że wycieczki-lekcje miały „na celu zapoznanie młodzieży z pozycjami księgozbioru informacyjno-bibliograficznego”¹⁴³.

Ze względów lokalowych w Bibliotece Głównej rzadko organizowano duże imprezy, ale okazjonalnie odbywały się. Wyjątkowy pod tym względem był rok 1959. Zorganizowano wtedy trzy odczyty bibliotekarzy warszawskich (Marii Dembowskiej, H. Słońskiej i Ksawerego Świerkowskiego). Największe zainteresowanie wzbudził wykład Świerkowskiego, zatytułowany „Książka w płonącej Warszawie”. Nie mniej osób uczestniczyło w pogadance Jana Żabińskiego „Miłość rodzicielska wśród ptaków”. Specjalną imprezą było odznaczenie Zygmunta Klukowskiego, lekarza ze Szczepreszyna i bibliofila Orderem Białego Kruka i przyznanie mu członkostwa w Kapitulie Orderu. Wówczas była wyjątkowa impreza bibliofiliska w Lublinie, z udziałem najwyższych władz ruchu bibliofilskiego w kraju oraz wojewódzkich władz administracyjnych. Na szczególnie wyróżnienie zasługuje uroczystość zorganizowana w październiku 1969 r., kiedy to wiceminister MKiS Janusz Zaorski odsłonił tablicę upamiętniającą fakt przechowywania w gmachu Biblioteki w czasie okupacji obrazów Jana Matejki „Bitwa pod Grunwaldem” i „Kazanie Skargi”¹⁴⁴.

W latach sześćdziesiątych, począwszy od zjazdu Związku Literatów Polskich w Lublinie, na większą skalę zaczęto organizować spotkania z literatami. Odbywały się one zarówno w Lublinie (Centrala, filie), jak również w bibliotekach terenowych. Na przykład w 1974 r. w Bibliotece gościło 14 pisarzy (m. in. Anna Kamińska, Hanna Ożogowska, Janina Pliszczyńska, Henryk Bereza). Odbyły się również spotkania z aktorami (m.in. Mieczysławem Pawlikowskim, Ireną Kwiatkowską), redaktorami pism (m.in. B. Janiszewskim, D. Nagórna), pracownikami naukowymi, ilustratorami itp. Nie rezygnując z organizowania spotkań na początku następczej dekady zapoczątkowano nową formę popularyzacji literatury i twórczości pisarzy - wieczory literackie przy świecach. Spotkania te cieszyły się dużym uznaniem i popularnością. Były organizowane zarówno w Centrali, jak i w filiach.

O rzeczywistym oddziaływaniu kulturalno-bibliotecznym decydowały placówki filialne. Prawie co roku wszystkie lub znaczna ich część uczestniczyły w jakimś konkursie (konkursach) czy współzawodnictwie, podobnie jak biblioteki terenowe. Aby zilustrować pracę placówek miejskich, posłużę się danymi z dwóch lat. W 1963 r. wszystkie filie, według zalecenia, uczestniczyły w konkursie ogólnowojewódzkim

143 AWBP, Sygn. 02/44, Sprawozdanie... w roku 1975, s. 6.

144 AWBP, Sprawozdanie... w roku 1969, s. 20; *Odsłonięcie tablicy*, „Kurier Lubelski” 1969, nr 234, s. 4.

„Polska i świat współczesny”. Mogły w nim wziąć udział osoby dorosłe i uczniowie dwóch najstarszych klas szkół średnich. Warunkiem uczestnictwa było przeczytanie wskazanych publikacji. W celu zachęty do udziału oraz popularyzacji i promocji literatury konkursowej organizowano wystawy książkowe, „wieczory” z literaturą (przeglądy książek) i rozmowy indywidualne. Czytelników, którzy chcieli wziąć udział w końcowej zgaduj-zgaduli, obowiązywało wypełnienie ankiety. Według sprawozdania w konkursie uczestniczyło ok. 2000 osób, a w końcowych eliminacjach 296 osób. Ponad połowę tych ostatnich stanowili uczniowie i studenci, a blisko trzecią część pracownicy umysłowi. Oceniając przebieg konkursu, napisano, że „wzmógł [on] ogromnie poczytność literatury społeczno-politycznej, wyzwolił aktywność i pomysłowość pracowników filii”. Tutaj jest niezbędna glosa. Wówczas zakres semantyczny pojęcia literatura społeczno-polityczna był bardzo szeroki; w cytowanym fragmencie pojęcie to zostało użyte dla określenia piśmiennictwa o szerokim spektrum problemów krajów ówczesnego świata.

Maj był poświęcony na doroczne obchody Dni Oświaty, Książki i Prasy. Większość organizowanych wtedy imprez była adresowana do dzieci i młodzieży. W opisywanym 1963 r. wśród imprez dominowały wieczory bajek i filmy dla dzieci (123), lekcje biblioteczne (20), wieczory literackie (12). W czasie Dni Lublina, obchodzonych w czerwcu, zajęcia z młodymi czytelnikami dotyczyły życia i twórczości Józefa Czechowicza.

Ponadto w ciągu całego roku w placówkach dziecięcych prowadzono konkurs historyczny „Polska Jagiellonów”. Dla jego potrzeb gromadzono odpowiednią lekturę, organizowano pogadanki, wieczory filmowe (przezrocza), a na zakończenie - turnieje z nagrodami. W konkursie wzięło udział 100 dzieci.

Na co dzień filie dziecięce organizowały bardzo różnorodne zajęcia: wieczory bajek i opowiadań (około 200), wieczory literacko-rozrywkowe (16), inscenizacje bajek (12, m.in. *Czerwony kapturek*, *Trzewiczki szczęścia*), lekcje biblioteczne (11), przeglądy nowości oraz inscenizacje teatryku kukielkowego, wieczory muzyczne. Podobnie jak w placówkach dla dorosłych organizowano wystawy nowości książkowych lub tematyczne; było ich 82.

W 1966 r. w placówkach filialnych zorganizowano 590 imprez, głównie wystaw nowości i tematycznych oraz akcji oświatowych.

Bardziej szczegółowo opisany jest rok 1974. Wszystkie filie realizowały wtedy konkurs „Bliżej książki współczesnej”; zebrano 6609 ankiet (prawie dwa razy więcej niż rok wcześniej). Oprócz tego większość filii przystąpiła do lokalnego konkursu „Tradycje i dzień dzisiejszy Lublina”. Wzięło w nim udział 1216 osób. Konkurs odbywał się etapami i zakończył się imprezą finałową, zorganizowaną wspólnie z Miejskim Domem Kultury. Najbardziej rozpowszechnioną formą pracy popularyzacyjnej były wystawy książkowe tematyczne i nowości, których przygotowano 1447. Eksponowano m. in. wystawy: „Idee Lenina żyją w czynach narodów”, „XXX rocznica KRN”, „Ziemia planeta ludzi”; „Od Tatr do Bałtyku”, „Dni Lublina”; „Dni Trybuny Ludu”; „31. rocznica bitwy pod Lenino”.

Niektóre placówki filialne próbowały indywidualizować swoją działalność, np. filia nr 15 specjalizowała się w reportażach.

Przez wiele lat w pracy kulturalno-oświatowej szczególnie wyróżniały się

placówki: Filia nr 9 i Filia dla Dzieci nr 3 na Bronowicach, kierowane przez Jadwigę Racką, specjalizującą się w pracy z teatrykiem dziecięcym¹⁴⁵. Także Filia dla Dzieci nr 1 w Trybunale, kierowana przez Marię Wojtaszek, prowadziła bogatą działalność kulturalną (w tym także teatrzyk dziecięcy). Do wyróżniających się placówek należały jeszcze: Filia Dla Dzieci nr 2 (kierownik Helena Jarocka)¹⁴⁶, Filia nr 15 (kierownik Maria Koziołkowa)¹⁴⁷ i Filia nr 18 (kierownik Danuta Smoleńska).

Reasumując działalność promocyjną należy ocenić ją jako bardzo bogatą pod względem ilościowym, zróżnicowaną co do form i tematyki, adresowaną do różnych środowisk. Starano się o dotarcie do wszystkich kręgów odbiorców, jednak większość zajęć była przeznaczona dla dzieci i młodszej generacji nastolatków. Na ocenę działalności kulturalnej cieniem kładzie się nadmierna ideologizacja.

Udostępnianie zbiorów

W społecznej świadomości Biblioteka kojarzyła się przede wszystkim z udostępnianiem, a to miało utrwaloną tradycję, zarówno w odniesieniu do Biblioteki Głównej, jak też filii. W ówczesnych realiach przed bibliotekarzami stało zadanie nie tylko utrzymania dotychczasowego zasięgu oddziaływania, ale też jego rozszerzenia i zintensyfikowania. Biblioteka stawiała sobie również zadania dotyczące upowszechnianych treści. Chodziło o ukierunkowanie wyborów czytelniczych na literaturę popularnonaukową i „zaangażowaną” (czytaj: politycznie, w duchu socjalistycznym) literaturę piękną.

W udostępnianiu wyraźnie występowały dwie odmienne opcje, pierwsza w odniesieniu do Centrali, druga dotycząca polityki czytelniczej w filiach. Politykę czytelniczą w Bibliotece Głównej można określić mianem „swobodnych wyborów”, ponieważ tutaj czytelnicy przychodzili ze sprecyzowanymi oczekiwaniami lekturowymi, przeważnie wynikającymi ze studiów lub programu szkolnego, bądź też innej określonej motywacji. Inaczej to kształtowało się w placówkach filialnych, gdzie zarówno gromadzony księgozbiór, jak i cała działalność promocyjna były uwarunkowane polityką kulturalną, a indywidualne potrzeby czytelnicze dużej części odbiorców nie do końca sprecyzowane.

W Centrali prowadzono udostępnianie prezencyjne w formie odziedziczonej po poprzedniczce. Wyjątek od tej reguły stosowała Wypożyczalnia Międzybiblioteczna. Obejmowała swoim zasięgiem całe województwo i tam wysyłano potrzebne publikacje. Wypożyczanie na miejscu prowadziły dwie Czytelnie: Naukowa i Czasopism oraz pracownia Działu Zbiorów Specjalnych. Warunki przestrzenne i istniejąca organizacja zbiorów powodowały, że w Czytelni Naukowej, obok druków zwartych, udostępniano zbiory specjalne (zwłaszcza w godzinach popołudniowych) i czasopisma retrospektywne. Periodyki bieżące były udostępniane w Czytelni Czasopism. Zainteresowanie korzystaniem z czytelń, zwłaszcza Naukowej, było duże, o

145 Wielokrotnie o działalności Filii i J. Rackiej pisała miejscowa prasa. Zob. *Nowe szaty króla*, „Sztandar Ludu” 1955, nr 137; M. Targoński, *Nie tylko biblioteka*, „Kultura i Życie” 1961, nr 19, s. 1.

146 (a), *Tam, gdzie biblioteka dziecięca prowadzi ożywioną działalność a dom kultury – śpi: spacerkiem po Lublinie*, „Kurier Lubelski” 1964, nr 296, s. 4.

147 Karaś pisze, że M. Koziołkowa prowadziła koło miłośników literatury faktu. Zob. [R. Karaś] (kar), *Reportaż – a to ciekawe*, „Kurier Lubelski” 1965, nr 276, s. 4.

czym świadczy fakt oczekiwania na wolne miejsca. W ciągu dnia czytelnicy wymieniali się w niej co najmniej dwukrotnie. Zdecydowanie mniejsza była frekwencja w Czytelni Czasopism. W Bibliotece Głównej czytelnie były czynne od wtorku do soboty w godzinach: 8-20, a w niedzielę: 14-19¹⁴⁸.

W 1959 r. z placówek udostępniania w Bibliotece Głównej korzystało 1431 czytelników (42 483 odwiedzin), którzy wypożyczyli 97 248 książek i czasopism. Dwa lata później z obu czytelń wypożyczało już 1958 czytelników, jednak z mniejszą aktywnością. Zarejestrowano wtedy łącznie 86 226 wypożyczeń. Jeśli doliczyć pracownię zbiorów specjalnych, to czytelników było więcej o 64, a wypożyczeń o 388. W 1970 r. z Biblioteki korzystało 5134 czytelników. W tej liczbie było 3082 użytkowników Czytelni Naukowej. Dominowała młodzież, jak można sądzić z kategoryzacji, „ucząca się od 20 do 29 lat”, ze szkół wyższych, która stanowiła połowę czytelników. Co czwarty czytelnik był uczniem szkoły średniej. Tak więc młodzież ucząca się to 75 % ówczesnych użytkowników. Jeśli chodzi o pozostałych czytelników, określanych mianem „pracowników umysłowych”, to w obrębie tej kategorii byli: pracownicy naukowcy, nauczyciele, dziennikarze i inne profesje związane z nauką, wiedzą i życiem umysłowym¹⁴⁹. Jeszcze wyraźniej zaznacza się funkcja zbiorów czasopiśmienniczych WiMBP jako zaplecza naukowo-badawczego i naukowo-dydaktycznego dla lubelskich uczelni. W Czytelni Czasopism studenci stanowili grupę zdecydowanie dominującą – 53 %. Na drugim miejscu znaleźli się czytelnicy określanego jako „pracownicy umysłowi”, którzy stanowili trzecią część publiczności czytelniczej. Zaledwie co siódmy był uczniem. W 1974 r. z obu czytelń korzystało 8112 czytelników, 5346 z Czytelni Naukowej i 2683 z Czytelni Czasopism. Użytkownikami tej pierwszej byli głównie studenci i uczniowie starszych klas szkół średnich. We wspomnianym roku obydwie te grupy stanowiły ponad 80 % publiczności czytelniczej. Pozostała część to pracownicy naukowcy lubelskich uczelni i miejscowa inteligencja. Wypożyczyli w Czytelni Naukowej 69 059 wol., tj. 13 książek i czasopism na jednego użytkownika. Czytelnia Czasopism miała zdecydowanie mniejsze powodzenie, bowiem w 1974 r. zarejestrowano tylko 2763 czytelników. Odmiennie niż w Czytelni Naukowej, obok studentów, dominowali tam pracownicy umysłowi. Obydwie te grupy łącznie stanowiły 75 % czytelników. Spośród studentów przeważali historycy i poloniści, którzy znajdowali w Bibliotece zarówno podręczniki akademickie, kompendia dziedzinowe, wielotomowe syntez naukowe, jak też mnogość dzieł monograficznych. Także uczniowie, zwłaszcza ostatnich klas szkoły średniej o profilu ogólnokształcącym, mogli znaleźć literaturę umożliwiającą przygotowanie się do matury lub egzaminów wstępnych na studia wyższe. Nie prowadzono żadnych sondaży dotyczących zainteresowania piśmiennictwem z różnych dziedzin wiedzy, ale z obserwacji wynikało, że w wyborach czytelniczych dominowały: literatura piękna i językoznawstwo, historia, publikacje z dziedziny nauk społecznych i filozofia.

Warto jeszcze dodać, że zbiory naukowe Biblioteki, zwłaszcza zbiory specjalne, stanowią – co podkreślali ówczesni żurnaliści – bazę źródłową „dla wielu prac nauko-

148 AWBP, Sprawozdanie... za 1956, s. 5; *Wojewódzka i Miejska Biblioteka...*, s. 8.

149 Pominięto w analizie 50-osobową grupę pracowników fizycznych.

wych”. Z bogatego zestawu piśmiennictwa i źródeł korzystali nie tylko miejscowi badacze dziejów, ale także naukowcy z innych ośrodków, a nawet z zagranicy¹⁵⁰.

Start Biblioteki pod nową winiętą w czytelnictwie ogólnomiejskim był bardzo udany. Już w pierwszym roku zanotowano przyrost użytkowników o ponad 2000 osób (zwyżka wynosiła powyżej 15 %)¹⁵¹. O wysokich parametrach decydował poważny udział młodszej generacji w liczbie mieszkańców Lublina. Populacja osób do lat 20 stanowiła 52 % czytelników, a jeśli uwzględnić kryterium społeczno-zawodowe, to młodzieży uczącej się było jeszcze więcej o 4 %¹⁵²¹⁵³.

Przez cały okres Biblioteka notowała systematyczny wzrost liczby czytelników. Było to rezultatem działania wielu czynników, w tym: rozwoju przestrzennego miasta, zmian demograficznych i rosnącej liczby placówek bibliotecznych. W pewnym stopniu przyczyniła się do tego również nowa organizacja zbiorów, a przede wszystkim wprowadzenie wolnego dostępu do półek. Po raz pierwszy wprowadzono go w niektórych placówkach w 1959 r. w odniesieniu do literatury popularnonaukowej. Dopiero dwa lata później w pięciu filiach cały księgozbiór przystosowano do wolnego dostępu, a w dalszych siedmiu był częściowy, tylko do literatury niebeletrystycznej. Odtąd systematycznie powiększono liczbę filii z wolnym dostępem. Dynamikę rozwoju czytelnictwa przedstawia poniższa tabela.

Rozwój czytelnictwa w Lublinie w latach 1955-1975

	Czytelnicy ogółem	W tym: czytelnicy do lat 19/20	Zasięg czytelnictwa	Wskaźnik czytelników do lat 19/20 w stosunku do ogółem
1955	13 039	b.d.	10,0	52,0
1960	19 068	8845	11,0	46,1
1965	30 462	11 507 1)	15,0	37,8
1970	41 499	18 147 2)	16,9	43,7
1975 ¹⁵³	48 474	20 338	18,1	42,0

(1) do lat 20; (2) do lat 19; (3) wg SJ 12 911.

Z zestawienia wynika, że przyrost nowych czytelników w dwudziestolecie wynosił ponad 35 000 osób, tj. o blisko 300 %. Jeśli porównać skrajne wskaźniki zasięgu czytelnictwa, to okazuje się, że końcowy jest wyższy zaledwie o 8 % w porównaniu ze stanem wyjściowym. Oznacza to, że nowi czytelnicy rekrutowali się w przeważającej mierze spośród nowych i młodszych mieszkańców miasta. I drugi wniosek: umocniło się czytelnictwo wśród dotychczasowych użytkowników Biblioteki. Pozytywne zmiany następowały przez cały okres, ale w miarę upływu lat rozszerzał się krąg zainteresowanych wśród dorosłej populacji społeczności lubelskiej.

150 (mat), *Stare księgi i dokumenty nie są „starzyzną”*, „Kultura i Życie” 1961, nr 24, s. 1.

151 AWBP, Sprawozdanie... za 1955, s. 3.

152 Tamże.

153 Powyższe dane nie zgadzają się z danymi *Rocznika Statystycznego Województwa Lubelskiego* 1976, s. 360-361 (za 1975 r.), gdzie czytelników podano 48 901, w tym do lat 14 – 7600. Zasięg czytelnictwa obliczono na 19,3 %.

Wynikało to z faktu niesłabnącego zainteresowania książką wśród kolejnych roczników najmłodszych, przy wysokiej aktywności średniego pokolenia, tych, którzy niegdyś, jako dzieci i młodzież, korzystali z usług Biblioteki. W roku 1955 młodociani (do lat 20) stanowili ponad połowę publiczności czytelniczej. Dwadzieścia lat później było ich procentowo o wiele mniej (na wskaźniku zaważyło częściowo obniżenie o rok wieku statystycznego grupy), ale odznaczali się większą aktywnością. Rezultatem finalnym wszystkich zmian i procesów było osiągnięcie wskaźnika 18,1 % społecznego zasięgu oddziaływania Biblioteki.

Drugim kryterium zainteresowania czytelnictwem jest liczba wypożyczeń. Statystyka biblioteczna preferuje w tym względzie wypożyczenia do domu. Ich ilość jest pochodną liczby czytelników. Globalna liczba wypożyczeń umożliwia obliczenie aktywności czytelniczej całej publiczności bibliotecznej. Jednak lepszą ocenę udostępniania umożliwia wgląd w strukturę wypożyczeń w podziale na literaturę piękną dla dorosłych, literaturę piękną dla dzieci i literaturę niebeletrystyczną. Zmiany zachodzące w czytelnictwie lublinian rejestruje poniższa tabela¹⁵⁴.

Udostępnianie książek do domu w latach 1955-1975

	1955	1960	1965	1970	1975
Ogółem	266 720	343 038	521 325	788 881	916 332
dla dorosłych	167 552	218 397	274 134	386 687	454 823
%	62,8	63,7	52,6	49,0	49,8
dla dzieci	85 243	86 686	119 527	92 177	167 450
%	32,0	25,3	22,9	24,4	18,3
pop.-naukowa	13 923	37 955	127 664	210 017	292 300
%	5,2	11,1	24,5	26,6	31,9

Wielkości z zestawienia są paralelne z odpowiednimi danymi dotyczącym czytelnictwa i wskazują na utrzymujące się, a nawet wzrastające zainteresowanie książkami. Nowe roczniki czytelników charakteryzowały się nie mniejszą aktywnością niż poprzednie. W omawianym okresie globalna liczba wypożyczeń wzrosła prawie czterokrotnie. Najbardziej charakterystycznym zjawiskiem była zmiana struktury wypożyczeń. Przejawiało się to szczególnie zwiększonym zainteresowaniem literaturą niebeletrystyczną¹⁵⁵. Wypożyczenia z tej grupy zwiększyły się z 5 % do blisko 30 %. W liczbach oznaczało to wzrost wypożyczeń z 14 000 do 270 000. Było to rezultatem wprowadzenia do zbiorów wielu tysięcy nowych tytułów z różnych dziedzin wiedzy oraz wzmożonej popularyzacji tego piśmiennictwa. Zwiększone zainteresowanie literaturą popularnonaukową odbyło się kosztem beletrystyki, zarówno dla dorosłych, jak i dla dzieci. W połowie lat siedemdziesiątych wypożyczenia literatury dla dorosłych stanowiły połowę ogólnej liczby wypożyczeń, a literatury dla dzieci zaledwie piątą część. Trend progresywny literatury niebeletry-

154 Rok 1975 obliczenia własne na podstawie AWBP, sygn. 02/20a, Analiza stanu i działalności... za 1975; sprawozdania GUS za rok 1975; Rocznika Statystycznego Województwa Lubelskiego 1976, s. 360-361, gdzie liczbę wypożyczeń podano 919 834, a aktywność obliczono na 18,8 wypożyczeń.

155 J. Grabowska, *Praca filii Biblioteki im. H. Łopacińskiego*, „Poradnik Bibliotekarza” 1966, nr 6, s.172-173.

stycznej nadal trwał w latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych.

W czytelnictwie literatury pięknej zasadniczo zmieniły się wybory czytelnicze, mające dobrą pożywkę na rynku wydawniczym. Pojawiło się bardzo wiele nowych nazwisk polskich pisarzy współczesnych oraz nazwisk autorów zachodnioeuropejskich i amerykańskich. Dla przykładu: Jurij Bondariew, Albert Camus, Ernest Hemingway, bracia Mann, Alberto Moravia, Erich Remarque, Paul Sartre, Mika Waltari. Z polskich pisarzy popularnością cieszyli się: Jerzy Andrzejewski, Kazimierz i Marian Brandysowie, Roman Bratny, Olgierd Budrewicz, Stanisław Dygat, Stanisława Muskat-Fleszarowa, Jan Gerhard, Paweł Jasienica, Zenon Kosidowski, Wilhelm Mach, Mieczysław Moczar, Maria Nepomucka, Marian Reniak, Magdalena Samozwaniec, Monika Warneńska, Wojciech Żukrowski, Zbigniew Żałuski. Wielkie wzięcie miała zarówno literatura wspomnieniowa, zwłaszcza dotycząca drugiej wojny światowej (wrzesień, ruch oporu, walki żołnierza polskiego na frontach Zachodu i Wschodu), jak też ta z pierwszych lat powojennych. Atrakcyjna była również literatura społeczno-obyczajowa, sensacyjna i kryminalna.

Rekordy popularności osiągała literatura dziecięca. Znacząco wzrosła jej oferta. Na rynku księgarskim pojawiło się wiele utworów pisarzy, którzy swoją twórczość rozpoczęli po wojnie. Z dorobku autorów dawniej wydawanych należy wymienić nazwiska: Hansa Krystiana Andersena, Marii Konopnickiej, Kornela Makuszyńskiego i Ewy Szelburg Zarembiny. Największą poczytnością cieszyły się jednak utwory Jana Brzechwy, Wandy Chotomskiej, Czesława Janczarskiego, Anny Świrszczyńskiej. Z literatury obcej zaczęto drukować m.in. Braci Grimm, Tove Janssona i Aleksandra Puszkina.

Także młodzież otrzymała utwory pisarzy dotychczas nieobecnych na rynku księgarskim (np. Karol May) i pisarzy nowej generacji: Joanny Chmielewskiej, Zbigniewa Nienackiego, Ewy Nowackiej, Marii Krüger, Lucy Maud Montgomery, Krystyny Sielickiej, Alfreda Szklarskiego, Janiny Zającowny.

Działalność wydawnicza

Zmiany, które zapoczątkował rok 1956, nastąpiły również w nowych inicjatywach społecznych i instytucjonalnych. W odniesieniu do WiMBP dodatkowymi czynnikami były: połączenie bibliotek, zbliżająca się 50. rocznica utworzenia Biblioteki im. H. Łopacińskiego, ożywienie działalności Towarzystwa Biblioteki Publicznej, a także rozwój ruchu bibliofilskiego. Wszystko to dawało impuls i klimat do podjęcia działalności wydawniczej¹⁵⁶.

Jej załączki były widoczne już w WBP, jednej z poprzedniczek. Począwszy od 1952 r. wydawano tam adnotowane zestawienia bibliograficzne, poprzedzone kilkustronicowym wstępem oraz opracowaniem metodycznym dotyczącym organizacji wieczorów czytelniczych. Tematyka publikowanych zestawień oscylowała wokół spraw wsi i rolnictwa, jak również ważnych wtedy politycznie problemów. Druki te propagowały literaturę popularnonaukową, zwłaszcza rolniczą, a z beletrystyki współczesną literaturę polską i radziecką. Wydawano je w nakładzie do 3000 egzemplarzy¹⁵⁷.

156 Taż, *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w życiu kulturalnym Lublina*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 12, 1967, nr 1-2, s. 10-11.

157 Jarzębowska, dz. cyt., s. 31. Por. Z. Bieliń, *Wojewódzka Biblioteka Publiczna w Lublinie w latach 1950-1955*,

Inspiratorem działalności wydawniczej Biblioteki była Maria Gawarecka, którą wsparły Janina Grabowska i Stefania Jarzębowska – jej współpracownicy jeszcze z okresu pracy w WBP. Inicjatywa ta spotkała się z aprobatą i życzliwym poparciem zarówno ze strony bibliotek terenowych, jak i działaczy społeczno-kulturalnych Lublina.

Dorobek edytorski Biblioteki omawianego okresu ilościowo nie był imponujący, tym bardziej należy podkreślić jego wartość biblioteczną, bibliograficzną, bibliofilską i kulturową. Biorąc pod uwagę późniejsze wydawnictwa i ich przynależność treściową, należy wyróżnić następującą typologię publikacji: bibliografia Lubelszczyzny, katalogi biblioteczne, historia Biblioteki, wydawnictwa bibliofilskie, dorobek kulturowy Lubelszczyzny oraz czasopisma bibliotekarskie.

Prezentację działalności wydawniczej rozpocznę od fundamentalnej publikacji dotyczącej Biblioteki, a związanej z najważniejszym wydarzeniem kulturalnym Lublina w 1957 r., jaki była pięćdziesiąta rocznica utworzenia Książnicy im. H. Łopacińskiego. Z inicjatywy dyrekcji Biblioteki „grono osób związanych z nią postanowiło uczcić tę rocznicę, między innymi, pracą zbiorową o charakterze dokumentacyjnym”¹⁵⁸. Taka była geneza publikacji *Hieronim Łopaciński i Biblioteka Jego Imienia w Lublinie 1907-1957*, wydanej staraniem Komitetu Obchodu Pięćdziesięciolecia Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego. Komitetowi Redakcyjnemu przewodniczył prof. Feliks Araszkiewicz z UMCS-u. Do współpracy w przygotowaniu publikacji zaproszono 19 autorów, reprezentujących głównie środowiska akademickie, kulturalne, bibliofilskie i bibliotekarskie Lublina. Nad stroną graficzną dzieła czuwał artysta plastyk Henryk Zwolakiewicz. Słynny znak graficzny *HL* i pierwszy powojenny ekslibris opracował Adam Młodzianowski. Publikacja była imponującym dziełem liczącym 388 stron formatu A3, a wydano ją w nakładzie 3000 egzemplarzy.

„Projektodawcom [wydawnictwa] przyświecała myśl utrwalenia naukowego dorobku Hieronima Łopacińskiego, pokazania jak najwszechstronniej jego postaci i zasadniczej jego roli w powstaniu Biblioteki oraz zaznajomienia społeczeństwa z wartością obecnego księgozbioru dla nauki i wiedzy”¹⁵⁹. Publikację podzielono na trzy grupy zagadnieniowe: *Hieronim Łopaciński, Biblioteka im. Hieronima Łopacińskiego (1907-1957)* oraz *W kręgu Hieronima Łopacińskiego i Biblioteka Jego Imienia*. Poza artykułami problemowymi w księdze znalazł się przedruk jednego z artykułów samego Łopacińskiego poświęcony Leonowi Urmowskiemu, bibliografia prac patrona Biblioteki w opracowaniu Jerzego Starnawskiego i trzy wiersze: Kazimierza Andrzeja Jaworskiego o Łopacińskim oraz dwa bibliofilskie: Józefa Czechowicza i Wiktora Gomulickiego.

Dorobek edytorski Biblioteki omawianego okresu ilościowo nie był imponujący, tym bardziej należy podkreślić jego wartość biblioteczną, bibliograficzną, bibliofilską i kulturową. Biorąc pod uwagę późniejsze wydawnictwa i ich przynależ-

„Bibliotekarz Lubelski”, R. 44, 2002, s. 24-25, 32.

158 *Wstęp [Komitetu Organizacyjnego Obchodów Pięćdziesięciolecia Biblioteki im. H. Łopacińskiego w Lublinie]*, w: *Hieronim Łopaciński...*, s. 5.

159 Tamże, s. 5.

ność treściową należy wyróżnić następującą typologię publikacji: bibliografia Lubelszczyzny, katalogi biblioteczne, historia Biblioteki, wydawnictwa bibliofilskie, dorobek kulturowy Lubelszczyzny oraz czasopisma bibliotekarskie.

Pierwszą samodzielną publikacją, przygotowaną przez pracowników, była związana z jubileuszem broszura *Biblioteka im. H. Łopacińskiego w okresie 50-lecia 1907-1957*, wydana staraniem Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w czerwcu 1957 r. Została utrzymana w tej samej konwencji (strona graficzna, format, czcionka), co księga pamiątkowa. Zawierała sześć krótkich artykułów omawiających życie i działalność patrona oraz historię Biblioteki i wybrane aspekty jej ówczesnej działalności¹⁶⁰.

Do jednego z dwóch najważniejszych osiągnięć w działalności naukowo-wydawniczej należy publikacja pierwszego tomu *Bibliografii Lubelszczyzny*. Realizacja tego przedsięwzięcia spadła na pracowników Działu Informacyjno-Bibliograficznego, odpowiedzialnych za ten odcinek działalności. Prace nad jej przygotowaniem rozpoczęły się w 1963 r. Mimo braku doświadczenia, wykonywania bieżących zadań i kłopotów organizacyjnych prace posuwały się szybko naprzód. Bibliografię wydano w dwóch częściach w latach 1967-1974. Jest to bibliografia ogólna przedmiotowa, a jedynie czasopisma i wydawnictwa ciągle są rejestrowane podmiotowo. Obydwe części obejmują 7446 pozycje, uszeregowanych według działów (20) i poddziałów, a w ich obrębie – alfabetycznie. W obydwu częściach powtarzają się działy: ogólny i historia. Publikację uzupełniają indeksy alfabetyczny i przedmiotowy, ułatwiające dotarcie do poszukiwanej publikacji¹⁶¹. Bibliografię wydano w nakładzie 1000 egzemplarzy, w tym część w oprawie wydawniczej.

Inną ważną publikacją o charakterze naukowym był, wydany w 1964 r., katalog rękopisów Biblioteki, stanowiący kontynuację dwóch części opublikowanych przez Aleksandra Jaworowskiego w latach 1913 i 1917. Naukowo opracowała go Wanda Szwarz na podstawie wytycznych Ministerstwa Kultury i Sztuki z 1955 r. Katalog obejmował nabytki z lat 1918-1963, które dotychczas były tylko zapisane w księdze akcesyjnej. W katalogu zachowano układ inwentarzowy¹⁶². Rękopisy pochodzące z tego samego źródła grupowano obok siebie. Katalog zawiera opisy 315 jedn. inwentarzowych. Publikacja zawiera jeden indeks osób, miejscowości i rzeczy¹⁶³.

Z inicjatywy WiMBP, ale pod winietką Zarządu Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich w Lublinie, powstała publikacja *Katalog czasopism lubelskich* autorstwa Haliny Wolskiej¹⁶⁴ będąca informatorem o zbiorach czasopiśmienniczych 16 największych bibliotek Lubelszczyzny, w tym także Biblioteki im. H. Łopacińskiego. Publikacja zawiera opisy czasopism, wydawanych na terenie ówczesnego

160 *Biblioteka im. H. Łopacińskiego w okresie 50-lecia 1907-1957*, Lublin 1957.

161 T. Zabielska, *Współdziałanie bibliotek wojewódzkich w opracowaniu „Bibliografii Lubelszczyzny”*, w: *Bibliografie regionalne: dokonania, dylematy, wnioski: materiały z konferencji Puławy 15 września 1994 r.*, Warszawa 1995, s. 52-53; (włód), *Źródło informacji: lubliniana*, „Sztandar Ludu” 1975, nr 395, s. 6.

162 (wu), *Katalog starodruków biblioteki im. H. Łopacińskiego*, „Kurier Lubelski” 1965, nr 64, s. 4.

163 W. Szwarz, *Katalog rękopisów Biblioteki Publicznej im. H. Łopacińskiego w Lublinie, część III: sygnatury 1729 – 2043*, Lublin 1964.

164 *Katalog czasopism lubelskich*, oprac. H. Wolska, Lublin 1974; S. Bubiń, *Tradycje lubelskich czasopism: pożyteczny katalog*, „Kurier Lubelski” 1975, nr 16, s. 3.

województwa lubelskiego, poczynawszy od końca XVIII w. aż do 1970 r. Oprócz opisów gazet i czasopism w *Katalogu...* uwzględniono kalendarze, jednodniówki, sprawozdania, informatory, wydawnictwa zbiorowe. Układ *Katalogu...* jest alfabetyczny. Publikację uzupełniają dwa indeksy: alfabetyczny i chronologiczny.

Początek działalności wydawniczej Biblioteki wiązał się z ukazaniem się pierwszego numeru czasopisma zawodowego „Bibliotekarz Lubelski”, które było wydawane od lipca 1956 r. Wydając pismo redakcja w podtytule określała, że jest to „Kwartalnik poświęcony sprawom bibliotek powszechnych województwa lubelskiego”. Zespół redakcyjny składał się z pracowników WiMBP, z wyjątkiem pierwszego okresu istnienia pisma, kiedy do zespołu redakcyjnego zaproszono kilku bibliotekarzy z terenu. Potem ich udział w redagowaniu pisma malał na rzecz zwiększonej reprezentacji działów Książnicy. „Inicjatorom pisma przyświecała myśl stworzenia platformy dla wymiany doświadczeń między bibliotekami publicznymi województwa lubelskiego oraz publikowania materiałów regionalnych na tematy biblioteczne”¹⁶⁵. Nie udało się tego zrealizować. Profil pisma ulegał ciągłej ewolucji, ale jednocześnie podnosił się jego poziom. Po pierwszych tekstach jedno lub najwyżej kilkustronicowych często zaczęły ukazywać się teksty nawet kilkunastostronicowe o dużej wartości naukowej, faktograficznej lub informacyjnej. Pismo miało wyraźnie dwa obszary zainteresowań: historyczny z akcentem na sprawy kultury symbolicznej, związanej z drukiem i książką oraz współczesne problemy bibliotekarstwa publicznego na Lubelszczyźnie. Szczególnym obszarem zainteresowań były problemy służby informacyjno-bibliograficznej, czytelnictwo i upowszechnienie książki, zbiory biblioteczne, sylwetki bibliotekarzy, przeglądy piśmiennictwa o regionie i wprowadzona pod koniec lat sześćdziesiątych kronika działalności bibliotek i SBP. Pismo było niewielkie, liczyło tylko 16 stron formatu B 5 i ukazywało się w nakładzie 850 egzemplarzy. Czasami łączono numery, zwłaszcza gdy prezentowany tekst był szerszy niż możliwości pojedynczego numeru. Do końca 1975 r. ukazało się 20 roczników. Należy dodać, że od początku lat sześćdziesiątych wyraźnie podniósł się poziom edytorski pisma.

Drugim czasopismem zawodowym był „Biuletyn Służby Informacyjno-Bibliograficznej”, który w 1961 r. zmienił nazwę na „Biblioteczna Służba Informacyjna Województwa Lubelskiego”¹⁶⁶. Pismo ukazywało się w formie kwartalnika w latach 1957-1976 (ostatnim był numer 3); łącznie wydano 20 roczników. Jego redaktorami, ale też animatorami byli kolejno: Jadwiga Kołłątaj, Wiesława Baszyńska, Józef Wiktorowicz i Jan Smolarz, przy czym największe zasługi mieli Baszyńska i Smolarz. Początkowe roczniki były efektem pracy dwóch pierwszych redaktorów, potem w jego przygotowaniu uczestniczyli także inni pracownicy Działu Informacyjno-Bibliograficznego. Od 1970 r. pismo było współtworzone przez zespół pracowników Działu Instrukcyjno-Metodycznego. Kwartalnik liczył ok. 64-84 strony formatu A 4 i ukazywał się w nakładzie 600 egz. Otrzymywały go wszystkie biblioteki, a także większość filii.

165 Słowo wstępne o „Bibliotekarzu Lubelskim”, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 14, 1969, nr 1-2, s. 3.

166 J. Smolarz, „Biblioteczna Służba Informacyjna Województwa Lubelskiego” (1957-1971), „Bibliotekarz Lubelski”, R. 17, 1972, nr 1-2, s. 17-23.

Pierwsze numery pisma, z uwagi na przeznaczenie, jako pomoc w organizacji warsztatów informacyjnych, zawierały opracowania instruktażowe i materiały do kartotek. Ponadto zamieszczono tam dużo materiałów informacyjnych o współczesnej literaturze i życiu literackim.

Począwszy od 1959 r. w profilu pisma zaczęła dominować problematyka regionalna wiążąca się z obchodami i rocznicami politycznymi, kulturalnymi i literackimi, a także z aktualnymi wydarzeniami. Zamieszczane materiały były ściśle z nimi skorelowane, odpowiadały na tematy podejmowane przez WiMBP i biblioteki terenowe. Poza wspomnianymi materiałami ukazywały się opracowania metodyczne na temat organizacji warsztatu informacyjnego, techniki bibliograficznej, źródeł informacyjnych, a także materiały bibliograficzne do kartotek, spisy literatury do konkursów, propozycje do zakupu.

W latach siedemdziesiątych układ pisma uległ pewnej modyfikacji, zamieszczane teksty i materiały były drukowane w dwóch grupach: a) opracowania tekstowe; b) zestawienia bibliograficzne. Pierwsza grupa, o wiele obszerniejsza, zawierała opracowania metodyczne i informacyjne, scenariusze i konspekty imprez bibliotecznych, biogramy ludzi zasłużonych dla regionu, fakty oraz materiały o doświadczeniach bibliotek terenowych w prowadzeniu działalności informacyjnej. Część druga, zgodnie z tytułem – materiały bibliograficzne do kartoteki osobowej oraz gotowe zestawienia na aktualne tematy. W związku z kłopotami w pozyskaniu papieru na druk pisma zostało ono zawieszono, co w praktyce oznaczało jego zamknięcie.

Do bibliotecznych rarytasów należy wydany sumptem Biblioteki piękny edytorsko *Katalog ekslibrisu lubelskiego* autorstwa Stefana Wojciechowskiego i Stanisława Oczkowskiego¹⁶⁷. Wydawnictwo stanowiło pokłosie wystawy zorganizowanej z okazji 50-lecia WiMBP w 1957 r., na której eksponowano 345 znaków własnościowych od XVII do XX w. W katalogu wydano najciekawsze eksponaty. Był to zbiór reprodukcji 16 superekslibrisów i ekslibrisów ludzi związanych z Lubelszczyzną. Wśród nich jest pierwszy powojenny ekslibris WiMBP autorstwa Adama Młodziańskiego. Ilustracje zostały poprzedzone szczegółowym opisem ekslibrisów eksponowanych na wystawie. Publikację wydano w nakładzie 800 egz., w tym 100 numerowanych.

Drugą publikacją bibliofilską były jeszcze *Trzy wiersze bibliofilskie*, wydane w 1957 r., w ilości 120 numerowanych egzemplarzy¹⁶⁸.

Realizacja funkcji wojewódzkiej¹⁶⁹

Od chwili połączenia sprawa opieki nad terenową siecią biblioteczną stała się jedną z priorytetowych w działalności Biblioteki. Była to głównie domena Działu Instrukcyjno-Methodycznego, ale uczestniczyły w niej także inne działy WiMBP. W założeniach organizacyjnych Dział Instrukcyjny miał stanowić regionalny ośro-

167 S. Wojciechowski, S. Oczkowski, *Katalog ekslibrisu lubelskiego dawnego i nowego*, Lublin 1959; [L. A. Gzella] (gal), *O exlibrisach dawnych i nowych: książki lubelskie*, „Kurier Lubelski” 1960, nr 126, s. 3.

168 J. Grabowska, *Wojewódzka i Miejska...*, s. 10.

169 S. Jarzębowska, *Dział Instrukcyjno-Methodyczny Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie, od powstania do 1993 roku*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 38, 1993, s. 3-10.

dek instruktażu, metodyki pracy bibliotekarskiej oraz kształcenia i doskonalenia zawodowego¹⁷⁰. I takim był. Natomiast władze pragnęły i robiły dużo w tym kierunku, aby uczynić z niego pas transmisyjny polityki kulturalnej państwa.

Kluczowym zadaniem Działu Instrukcyjno-Metodycznego było sprawowanie opieki instrukcyjno-metodycznej nad siecią bibliotek publicznych i związkowych (od 1960), a z czasem także wojskowych (do 1970), szpitalnych (od 1972) i pionu GS (od 1969), przy czym w odniesieniu do trzech ostatnich tylko w zakresie szkoleniowym. Zakres wspomnianej opieki instrukcyjno-metodycznej był szeroki i nigdy do końca nieo określony. Należy zaznaczyć, że obejmował wszystkie podstawowe funkcje i zadania bibliotek, ale także kształtowanie polityki bibliotecznej, czuwanie nad realizacją programów i planów, a także kontrolę wykonania zadań przez podopieczne placówki. Jednym z instrumentów w realizacji tych zamierzeń było doksztalcanie i doskonalenie zawodowe.

Kierownictwo Działu, poza krótkim epizodem w 1955 r., sprawowała Stefania Jarzębowska, a zespół instruktorski, jak wspomniano, do połowy 1958 r. podlegał wyjątkowo częstej fluktuacji. Jedynymi pracownikami, którzy przetrwali częste zmiany pierwszych lat były: Daniela Jeleń i Michalina Proć. Nową jakościowo sytuację zapoczątkowało przyjsie do pracy w lipcu 1958 r. Zdzisława Bielenia, a następnie we wrześniu tego roku Heleny Pruszkowskiej i na początku 1959 r. Joanny Staniewskiej; odeszła natomiast Proć. Po krótkotrwałych zatrudnieniach kilku absolwentów uniwersyteckich, w latach 1960-1961 zaangażowano trzech historyków z KUL-u: Romana Zarzyckiego, Jerzego Gajewskiego i Grzegorza Kornackiego. Także ta trójka związała się z Biblioteką na długo. Wtedy też zespół zasilila Janina Dziedzic, która przeszła do Działu z filii miejskiej WiMBP. Zajęła miejsce Mikołaja Zielińskiego, który opiekował się bibliotekami związkowymi. Po wyjeździe Heleny Pruszkowskiej na Kujawy w 1967 r., na jej miejsce zaangażowano młodą absolwentkę filologii polskiej UMCS Annę Platto, a rok później drugą, Jolantę Wojasiewicz. Ostatnie zmiany miały miejsce na początku lat siedemdziesiątych. Zatrudniono wtedy dwie nowe pracownice: Annę Małolepszą i Zofię Wilgos-Sałęgową. Ten skład osobowy (poza Małolepszą) pozostał prawie niezmienny na długie lata i stanowił dobrze rozumiejący się zespół, uczestników wielu sukcesów Biblioteki w latach sześćdziesiątych i osiemdziesiątych.

Praca w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym miała charakter koncepcyjny, twórczy, a zarazem indywidualny. Tylko do wykonania określonych zadań, zleconych przez dyrekcję lub wynikających z realizacji dużych akcji, powoływano *ad hoc* grupy robocze lub pracowano całym zespołem. Zasadą, wyniesioną jeszcze z WBP, była specjalizacja instruktorów: problemowa i przydziału terytorialnego powiatów¹⁷¹. Odstępstwo od niej miało miejsce tylko w okresach kryzysów kadrowych (do końca lat pięćdziesiątych). Na jednego pracownika przypadały 2-3 powiaty oraz 1-3 zagadnienia bibliotekarskie. Praca w terenie wymagała od instruktorów wyka-

170 Wytyczne CZB do pracy działów instrukcyjno-metodycznych Wojewódzkich oraz Wojewódzkich i Miejskich Bibliotek Publicznych [z 1958 r.]. *Wybór przepisów prawnych dotyczących publicznych bibliotek powszechnych*, Warszawa 1958, s. 183-189.

171 Tamże.

zywania się wszechstronną wiedzą zawodową, ponieważ oczekiwano od nich wskázówek, wyjaśnień, a niejednokrotnie i bezpośredniej pomocy we wszystkich istniejących bądź pojawiających się problemach zawodowych. Musieli objaśnić nie tylko kwestie, które były celem ich wyjazdów, ale także uczestniczyć w realizacji innych zadań, dokonywać przykładowych pokazów, współuczestniczyć w przygotowaniu imprez i pomocy metodycznych, wskazać lekturę. Trochę odmienna była sytuacja instruktorki czytelnictwa dziecięcego; w jej przypadku obowiązywała orientacja w sprawach organizacji i metodyki czytelnictwa dziecięco-młodzieżowego, a także dobra znajomość literatury pięknej i popularnonaukowej. Począwszy od lat sześćdziesiątych była wydzielona też opieka nad bibliotekami związkowymi i zakładowymi. Również w tym przypadku praktycznie wszystkie kwestie metodyczne, szkoleniowe i organizacyjne, związane z tymi bibliotekami, były scedowane na odpowiedzialną za nie Janinę Dziedzic.

Sprostanie oczekiwaniom stawianym instruktorom nie było łatwe; wymagało od nich ciągłego podnoszenia kwalifikacji zawodowych, wielu umiejętności, np. dydaktycznych, łatwego nawiązywania kontaktów interpersonalnych, przekonywania i perswazji oraz dyspozycyjności. Jednym z pierwszych ich „obowiązków” było uzyskanie formalnego wykształcenia zawodowego. Wszyscy, niedługo po otrzymaniu angażu, ukończyli kurs POKKB. Większość z nich ukończyła też ogólne lub/i specjalistyczne kursy w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie (m. in. dla bibliotekarzy dziecięcych, z zakresu budownictwa bibliotecznego, literatury popularnonaukowej). Były też specjalistyczne praktyki. Taką dwutygodniową praktykę, pilotowaną przez Ministerstwo Kultury, odbył Zdzisław Bieleń w 1972 r. w Zemborzycach¹⁷². Instruktorzy byli też stale zachęcani i mobilizowani do systematycznego doksztalcania i doskonalenia zawodowego oraz samoksztalcania. Jednym z instrumentów w doskonaleniu bibliotekarskim były działowe szkolenia wewnętrzne, które odbywały się mniej lub bardziej systematycznie co tydzień - dwa tygodnie (np. w 1972 było ich 23, w 1974 – 32), a ich tematyka obejmowała ustalanie bieżących i długofalowych zadań, omawianie sposobów ich realizacji, sprawozdania z przeprowadzonego instruktażu terenowego, prace badawcze, doskonalenie form pracy oświatowej, omawianie zawartości pism fachowych. Formą poznawania literatury były cotygodniowe przeglądy nowości organizowane przez Dział Gromadzenia i Opracowania. Innym sposobem doskonalenia zawodowego były początkowo coroczne wyjazdy szkoleniowo-turystyczne do bibliotek w sąsiednich powiatach, a potem do innych województw. W ten sposób w ciągu dwudziestolecia zapoznano się z bibliotekami całego kraju. Stałą formą kontaktów zawodowych były konferencje, narady i spotkania organizowane przez MKiS, Bibliotekę Narodową czy Zarząd Główny Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Podstawą działania Działu Instrukcyjno-Methodycznego był roczny plan pracy, a w odniesieniu do instruktorów indywidualne plany roczne i miesięczne. Do ich opracowywania wykorzystywano wytyczne do planowania nadsyłane z Ministerstwa Kultury i Sztuki. Wpisywały się w nie corocznie prowadzone w skali ogólnokrajowej akcje kulturalno-oświatowe. Niezależnie od centralnych zaleceń także

172 M. Welna, *I co z tego wynika?: dwa tygodnie w tzw. terenie*, „Trybuna Ludu” 1962, nr 149, s. 5.

sama Biblioteka podejmowała i organizowała wojewódzkie inicjatywy kulturalno-edukacyjne, do których tym bardziej należało się „przyłożyć”.

Współpraca z bibliotekami terenowymi odbywała się poprzez: wyjazdy instruktorskie, lustracje i kontrole, konsultacje na miejscu, szkolenia i praktyki, w tym przekazywanie także wytycznych (ministerialnych i WiMBP), założeń programowych akcji kulturalno-oświatowych oraz pomoce metodyczne. Wyjazdy w teren do bibliotek były indywidualne, z czasem zaczęto realizować zbiorowe „wizytacje frontalne” lub „lustracje kompleksowe” do jednego - trzech powiatów rocznie. W pierwszym takim zbiorowym wyjeździe do powiatu hrubieszowskiego (1965) zwizytowano 20 placówek. Potem przyszły następne: powiat janowski (1967), zamojski (1968), lubelski (1969) kraśnicki (1971), janowski i bychawski (1974). W pierwszej dekadzie znaczna część wyjazdów (do 10 %) była wykonywana na zlecenie lub z inspiracji SRB, przy czym zawsze miały one charakter kontrolny. Instruktorzy asystowali też (do początku lat sześćdziesiątych) przy wyjazdach kierownika Referatu do bibliotek. W późniejszych latach wyjazdy zlecone były rzadkością. Na wyjazdy do bibliotek na terenie województwa przeznaczano rocznie 418-473 dni (1955, 1967), najmniej było ich w latach 1960, 1969 i 1970 – 352, 352 i 363 dni.

W relacjach z bibliotekami na oddzielne miejsce zasługują współzawodnictwa, głównie ze względu na zakres. Obejmowały całokształt działalności merytorycznej i organizacyjnej placówek oraz motyw przewodni, wokół którego koncentrowała się działalność. Zadaniem całej kadry instruktorskiej województwa (także z WiMBP) była stała mobilizacja do udziału w nim i kontrola realizacji „zobowiązań”. Współzawodnictwa miały proveniencję głównie centralną, ale były też lata, kiedy dyrekcja WiMBP czyniła je zadaniem własnym. Do takich należało realizowane w latach 1970-1971 współzawodnictwo „Pomnażamy dorobek Polski Ludowej”.

W realizacji funkcji wojewódzkiej można wyróżnić dwa okresy. Różniły się między sobą siłą oddziaływania wynikającą z stabilności kadry i pełnej obsady personalnej oraz kierunkami działania, czyli eksponowaniem w pracy terenowej innych problemów merytorycznych¹⁷³.

W pierwszym okresie trującym do końca lat pięćdziesiątych dominującą sprawą było dokształcanie i doskonalenie bibliotekarzy oraz działaczy społecznego ruchu kulturalnego, a ponadto podniesienie wartości pracy instrukcyjno-metodycznej (istniejącej w terenie zaledwie od dwóch lat¹⁷⁴), usprawnienie zarządzania (organizacja księgozbioru, katalogi, uporządkowanie kancelarii) oraz porządkowanie organizacyjne bibliotek. Poza tym zajmowano się współzawodnictwem bibliotek, kontrolą i lustracją pracy placówek różnych szczebli.

173 Stefania Jarzębowska wyróżnia trzy takie okresy z kolejnych dekad tamtych lat. W latach pięćdziesiątych zasadniczymi kwestiami były: ocena i doskonalenie sieci bibliotecznej, organizacja wewnętrzna bibliotek, doskonalenie wiedzy i umiejętności bibliotekarzy, upowszechnienie czytelnictwa, służba informacyjno-bibliograficzna, wychowanie estetyczne i badania księgozbiorów. Drugi okres już 10-letni za dominanty miał tworzenie działów instrukcyjno-metodycznych w powiatach, krzewienie pracy oświatowej, selekcję zbiorów i dbałość o rozwój [raczej umocnienie –ZB] punktów bibliotecznych. W następnym pięcioleciu na czoło wysunęły się problemy reklasyfikacji zbiorów i reorganizacji katalogów oraz uporządkowania stanu prawno-organizacyjnego bibliotek (statuty, regulaminy, podziały czynności etc.) Zob. Jarzębowska, *Dział Instrukcyjno-Metodyczny...*, s. 4-5.

174 Bieleń. *Wojewódzka...* s. 9.

Dużym wyzwaniem w owym czasie było dostosowanie sieci bibliotecznej do nowego podziału administracyjnego kraju. Następną kwestią było wprowadzenie unormowań prawnych w zakresie rozwiązań organizacyjnych do powszechnego stosowania¹⁷⁵. Wprowadzono ramowe statuty i regulaminy bibliotek, zajęto się organizacją bibliotek i czytelnictwa dzieci oraz doszkadzaniem bibliotekarzy terenowych, zaprowadzono katalogi centralne w bibliotekach powiatowych. Przez cały okres jedną z podstawowych wytycznych było upowszechnienie czytelnictwa. Dla WiMBP ten czas był trudny z uwagi na wspomniane wcześniej częste zmiany personalne.

Drugi podokres, dłuższy, obejmujący lata sześćdziesiąte i połowę lat siedemdziesiątych charakteryzował się dynamicznym rozwojem działalności merytorycznej. Wówczas priorytetowymi zadaniami były: działalność szkoleniowa oraz mocno osadzona w środowisku działalność kulturalno-oświatowa. Ta ostatnia implikowała otwarcie się bibliotek na społeczny ruch kulturalny i współpracę środowiskową. W związku z nimi pozostawała sprawa rozwoju i umocnienia punktów bibliotecznych, szerzej podejmowana od połowy lat sześćdziesiątych. Następnie szczegółowo zajęto się sprawami gromadzenia i doskonalenia zbiorów (selekcja) oraz informacją katalogową, a na początku lat siedemdziesiątych realizacją zaleceń centralnych w sprawie katalogów bibliotecznych i reklasyfikacji zbiorów. Lubelską specyfiką było zaangażowanie się WiMBP w rozwój i umocnienie w terenie bibliotecznej służby informacyjnej. W zakresie upowszechnianych treści akcentowano problemy współczesności i „postępowych” tradycji. Preferowane rodzaje literatury to: współczesna literatura piękna polska, literatura społeczno-polityczna, literatura rolnicza i techniczna.

Charakterystyczną cechą dla tego okresu było też umocnienie centralizacji zarządzania bibliotekami. Natomiast symbolicznym zamknięciem obydwu dekad było ogłoszenie pod koniec 1975 r. następnego roku – Rokiem Bibliotek.

W sprawach merytoryczno-organizacyjnych podstawową kwestią dla WiMBP była stabilna sieć biblioteczna – przedmiot jej działań. Z punktu widzenia zarówno prawnego, jak i społecznego, niezwykle ważna była jej kompletność w odniesieniu do podziału administracyjnego województwa. Wprawdzie w ostatnim roku poprzedniego okresu (1954) województwo miało kompletną sieć, działały wtedy 274 biblioteki i 22 filie¹⁷⁶, to jednak po utworzeniu (mniejszych) gromad (od 1955 r.) stała się ona wielce niekompletna, brakowało ponad połowy placówek. Pośpieszenie zaczęto je tworzyć i nadrabiać zapóźnienia. Równocześnie jednak zaczęło nasilać się inne zjawisko – likwidacja najslabszych gromad zbyt pochopnie powołanych do życia¹⁷⁷. Już w 1960 r. spośród 484 gromad biblioteki miało 368¹⁷⁸. Przełom, jeśli chodzi o biblioteki, nastąpił w kolejnym pięcioleciu, kiedy w województwie powołano 141 placówek bibliotecznych, a liczba gromad spadła o 99 jednostek. Powyższy

175 *Wybór przepisów prawnych dotyczących publicznych bibliotek powszechnych*. Warszawa 1958 s. 72 i nn.

176 *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 1958*

177 W 1965 r. było już 385 gromad, a w 1970 – 326.

178 *Rocznik Statystyczny Województwa Lubelskiego 1962*, s. 296. Sieć biblioteczna składała się z WiMBP, 16 PiMBP, 3 PBP, 2 MBP (w miastach na prawach powiatu), 11 MBP i 368 GBP oraz sieci filii. Zob. AWBP, Sprawozdanie za rok 1960, s. 2.

trend trwał nadal i w 1970 r. było już 604 bibliotek i filii, a liczba gromad zmniejszyła się do 324. Po przywróceniu gmin w 1973 r. liczba bibliotek formalnie zmniejszyła się do 213 bibliotek, a pozostałe przemianowano na filie. Na koniec 1974 r. liczba bibliotek wraz z filiami wynosiła 582 placówki¹⁷⁹. W nowym województwie od 1976 r. miało działać w mniejszym woj. lubelskim 241 placówek bibliotecznych (74 biblioteki i 167 filii)¹⁸⁰.

Powiększanie sieci bibliotecznej, oprócz dodatnich skutków społecznych, miało także konsekwencje finansowe dla władz wojewódzkich i gromadzkich/gminnych. Starania o budżety bibliotek prowadzono zarówno w Wydziale Kultury PWRN, jak również u władz terenowych, ale z niewielkim skutkiem, co powodowało, że biblioteki permanentnie były niedoinwestowane. Stanowią o tym etaty w bibliotekach wiejskich. Jeszcze w 1973 r., już po wprowadzeniu reformy administracyjnej, 29 bibliotek gminnych jednoosobowych było placówkami ryczałtowymi¹⁸¹. Równie źle przedstawiały się płace. Realizacja ich w powiatowych i miejskich bibliotekach przebiegała bez większych kłopotów, natomiast płace bibliotekarzy terenowych były uzależnione od stopnia ściągłości podatków, co postępowo opornie, a skutek był taki, że niektórzy musieli oczekiwać na pobory nawet po kilka miesięcy. Stawkę wynagrodzenia zasadniczego mogli nawet otrzymywać niższą o jedną grupę niż to wynikało z taryfikatora(?!). Trwało to kilka lat¹⁸².

Przedłużeniem sieci bibliotecznej były społecznie prowadzone punkty biblioteczne. Ich sprawy były przedmiotem ciągłego zainteresowania instruktorów¹⁸³ podczas wizytacji w PiMBP, instruktażu czy lustracji w GBP (analiza opieki nad punktami, wymiana książek, czytelnictwo, nagrody dla kierowników) lub odwiedzin w punktach. Ich liczba ciągle się zmieniała, jedne likwidowano, inne tworzone. Według stanu na 31 XII 1974 r. było ich 2288¹⁸⁴. Pod koniec lat sześćdziesiątych zajęto się nimi szerzej w związku z zainteresowaniem okazywanym ze strony władz politycznych, administracyjnych, organizacji związkowych i młodzieżowych. Piszę o tym szerzej przy omawianiu współpracy.

179 *Rocznik Statystyczny 1975*, s. 469. Mniejszą liczbę placówek wykazywała WiMBP - 581, w tym 1 WiMBP, 17 PiMBP, 2 PBP, 1 MBP (Chełm), 13 MBP, 178 GBP i 369 GBP (zob. AWBP. Sygn. 02/20. Analiza stanu i działalności bibliotek publicznych województwa lubelskiego za rok 1974 s. 2). W 1975 r. zlikwidowano 2 biblioteki (MBP Kraśnik Fabryczny i GBP Zemborzyce) i Filię społeczno-polityczną w Bełżycach) oraz utworzono 5 filii (Filię nr 20 w Lublinie; Filię nr 1 w Kraśniku [b. MBP]; filie w: Krężnicy Jarej [b. GBP Zemborzyce], Dobrem i Świdniku (zob. AWBP. Sygn. 02/20. Analiza stanu i działalności bibliotek publicznych województwa lubelskiego za rok 1975 s. 2). Liczba bibliotek na terenie zlikwidowanego województwa lubelskiego w 1975 r. wynosiła zatem 210 bibliotek i 371 filii.

180 S. Jarzębowska, *Biblioteki publiczne województwa lubelskiego po zmianach podziału administracyjnego państwa*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 20, 1975, nr 3-4, s. 3.

181 *Taż, Kronika: I półrocze 1973*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 18, 1973, nr 1-2, s. 31.

182 Informacja odautorska.

183 J. Gajewski, *Biblioteczni społecznicy*, „Bibliotekarz Lubelski”, R.14, 1969, nr 1-2, s. 5. Według niego pod koniec lat sześćdziesiątych na Lubelszczyźnie korzystało z nich 45 % czytelników wiejskich, którzy „dawali” 40 % wypożyczeń.

184 AWBP, sygn. 02/20, Analiza stanu i działalności bibliotek publicznych województwa lubelskiego za rok 1974, s. 2.

Stan wyjściowy bazy lokalowej bibliotek był zły. Nic zatem dziwnego, że były jednym ze stałych punktów zainteresowania WiMBP. Czynione były starania o jej poprawę, zarówno u władz administracyjnych wszystkich szczebli, jak też u władz partyjnych. Skutek tych zabiegów był niewielki¹⁸⁵. Największe pozytywne zmiany zaszły w sytuacji bibliotek powiatowych i miejskich. Nowe budynki lub ich wydzielone części otrzymały biblioteki w Puławach, Opolu i Krasnymstawie, kilka następnych: Bełżyce, Bychawa, Chełm, Janów Lubelski – w budynkach powiatowych domów kultury¹⁸⁶. W przeciwieństwie do nich bilans starań o poprawę sytuacji lokalowej bibliotek gromadzkich, a potem gminnych lub filii bibliotecznych był mały¹⁸⁷. Z reguły tylko placówki lokowane w GOK mogły liczyć na zdecydowaną poprawę. Każdego roku lepsze warunki pracy uzyskiwało zaledwie kilkanaście placówek, ale też pewną część przemieszczano do gorszych lokali. Maria Gawarecka, podsumowując dorobek 25-lecia PRL w tym zakresie, obliczała, że w nowym budownictwie znalazło się tylko 12 PiMBP oraz 30 MBP i GBP¹⁸⁸. Taka sama ocena odnosi się do wyposażenia w sprzęt podstawowy.

Dla WiMBP cała sieć biblioteczna stanowiła przedmiot jej oddziaływania, to jednak z uwagi na uregulowania prawno-organizacyjne i możliwości większość działań i prac instruktażowych kierowano do bibliotek powiatowych i miejskich (PiMBP). Tam podczas wizyt uzgadniano plany pracy, możliwości i sposoby ich realizacji, prowadzono doskonalenie bibliotekarzy, hospitowano zajęcia, oceniano czytelnictwo i przebieg prac oświatowych, opiekę nad bibliotekami terenowymi i punktami bibliotecznymi, prowadzono prace analityczne itd. Najwięcej uwagi poświęcano powiatowej służbie instrukcyjno-metodycznej. To na nią od początku był skierowany główny wysiłek prac terenowych. Stosowano w tym celu cały wachlarz oddziaływań zróżnicowanych co do formy i treści: wspólne pokazowe wyjazdy instruktażowe i wyjazdy lustracyjne, szkolenia przywarsztatowe, obserwacje bezpośrednie w bibliotekach wiejskich i punktach bibliecznych, analizy celów wjazdów, hospitacje i organizację imprez, instruktaż w punktach bibliecznych, analizy dokumentacji.

Biblioteki wiejskie w instruktażu WiMBP miały znaczenie drugorzędne, ale bardzo ważne, głównie jako miejsce doskonalenia powiatowej służby instruktorskiej, obserwacji zjawisk czytelniczych, kontroli określonych problemów, hospitacji imprez czytelniczych czy bezpośredniego specjalistycznego instruktażu, np. bibliotek pracujących z dziećmi. Liczba wyjazdów kierowanych do bibliotek i punk-

185 R. Karaś, *Biblioteka – sojusznik niedoceniany*, „Kurier Lubelski” 1965, nr 132, s. 2. Oceniając sytuację bibliotek w 1965 r., dziennikarz napisał, że „biblioteki powszechnie województwa lubelskiego mają najgorsze warunki lokalowe w kraju, a pod względem liczby czytelników zajmują jedno z ostatnich miejsc”.

186 Wejście bibliotek do domów kultury miało z reguły ten skutek, że miejscowe władze z czasem włączały je w struktury PDK lub GOK. Pierwszą taką próbą (nieudaną na skutek m. in. zabiegów WBP) była PiMBP w Janowie Lubelskim

187 S. Jarzębowska, pisząc o lokalach bibliotek wiejskich pod koniec lat sześćdziesiątych wlicza zaledwie 7 placówek, które uzyskały pomieszczenia 100 m². Zob. S. Jarzębowska, *Z historii bibliotek publicznych Lubelszczyzny (fakty i refleksje)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1968, nr 3-4, s. 22.

188 M. Gawarecka, *Biblioteki Lubelszczyzny w nowym budownictwie (1946-1965)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 14, 1969, nr 3-4, s. 16.

tów bibliotecznych na wsi oscylowała wokół stu¹⁸⁹.

Działalność instruktazowa WiMBP obejmowała wszystkie zagadnienia merytorycznej i organizacyjnej działalności bibliotek. W odniesieniu do bibliotek całej sieci jedną z priorytetowych powinności było oddziaływanie na zwiększenie zasięgu czytelnictwa. W latach pięćdziesiątych-siedemdziesiątych miało ono wprawdzie tendencję wzrostową, ale wymagało troski i stałego pobudzania. Oprócz indywidualnego instruktazu w bibliotekach do intensyfikacji działań służyły okresowe współzawodnictwa międzybiblioteczne. Stałym elementem w kontaktach z bibliotekami terenowymi były też analizy czytelnictwa prowadzone przez instruktorów w podopiecznych PiMBP oraz wizytowanych placówkach wiejskich. Wspólnie zastanawiano się nad rezerwami czytelnictwami i znajdowano je przede wszystkim w szkołach i punktach bibliotecznych. Począwszy od końca lat pięćdziesiątych mocno akcentowano sprawę czytelnictwa oraz pracy z dziećmi i młodzieżą.

Opieka nad placówkami dziecięcymi zwiększyła się po 1967 r.¹⁹⁰ W zainteresowaniach odpowiedzialnej za te sprawy Anny Platto¹⁹¹ znalazły się zarówno kwestie organizacyjne, jak też aktywizacji czytelnictwa, doboru księgozbioru, wzmoczenia pracy oświatowej. A. Platto przyczyniła się do powołania nowych filii i oddziałów dziecięcych. Włożyła dużo wysiłku w analizowanie pracy poszczególnych placówek dziecięcych w całej sieci bibliotecznej (łącznie z placówkami WiMBP), udzielała wskazówek merytorycznych. Wielokrotnie uczestniczyła w prowadzeniu imprez dziecięcych i młodzieżowych. W ostatnich latach omawianego okresu zwracała uwagę na doskonalenie zbiorów, ich organizację i informację katalogową. Niejednokrotnie wizytowała ogólne placówki pod kątem pracy z dziećmi. W latach 1970-1971 pod jej kierunkiem był prowadzony konkurs na pomoce metodyczne do pracy z dziećmi „Dzieje sławy oręza polskiego”¹⁹².

Czytelnictwo w bibliotekach wiązano ze sprawą księgozbiorów, a zwłaszcza jego jakości. Sprawy te były przedmiotem stałego zainteresowania instruktorów. W różnych gremiach decyzyjnych wskazywano na brak książek w bibliotekach i punktach bibliotecznych. Ogłoszeniem współzawodnictwa wsparła WiMBP hasło Przewodniczącego PWRN Pawła Dąbka „Tysiąc książek na Tysiąclecie”. Realizacja tego apelu przyniosła dodatkowo ponad milion złotych. Na gruncie zawodowym w poszczególnych latach problematyka zbiorów była obecna. Badano zgodność zakupu z listami obowiązkowymi MKiS i dostosowanie nowości do potrzeb poszczególnych środowisk czy prowadzonej działalności promocyjnej. Dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych gromadzenie znalazło się wśród spraw priorytetowych, czego odzwierciedleniem stała się intensyfikacja prac instruktazowych WiMBP. Systematycznie rozszerzano krąg zainteresowań - od ogólnej oceny zakupu książek do bada-

189 Były jednak lata, w których biblioteki wiejskie (gromadzkie) wizytowano dość szczegółowo, np. w 1961 r. instruktorzy odwiedzili 151 bibliotek (co trzecią), w tym niektóre kilkakrotnie.

190 Po raz pierwszy od kilku lat w 1969 r. została wyeksponowana praca z dziećmi. W sprawozdaniu wspomniano o akcentowaniu przez instruktorkę akcji wychowawczych. Zob. AWBP, Sprawozdanie... za rok 1969, s. 13.

191 O działalności instruktorskiej A. Platto zob. Z. Bieleń, *Anna Platto (1944-1995)*, w: *Entuzjastki bibliotekarstwa dziecięcego*, Warszawa 1999, s.144-146.

192 Scenariusz imprezy autorstwa A. Platto służył obronie cywilnej WiMBP jako forma zajęć do zastosowania w jej pracach.

nia określonych zagadnień: zaopatrzenia w czasopisma, w literaturę społeczno-polityczną, dobór zbiorów do poszczególnych środowisk, selekcję literatury pięknej (opiniowanie list selekcyjnych z 16 PiMBP w 1975 r.), analizę zakupu na podstawie katalogu centralnego, analizę zakupu dla bibliotek wiejskich.

Słabą stroną bibliotek, zwłaszcza wiejskich, była informacja katalogowa i organizacja księgozbiorów na półkach, co znacznie obniżało jakość obsługi czytelników, a tym samym i pracy placówek. Istniały biblioteki wiejskie, które mimo intensywnej pomocy bibliotek powiatowych miały ciągle zapóźnienia i zaniedbania w tej dziedzinie. W latach siedemdziesiątych te sprawy starano się uporządkować i unowocześnić. Zakładano, że po okresie wdrażania nowych zasad przy pomocy WiMBP, w późniejszym okresie zadaniu temu zdołają podołać biblioteki powiatowe. Przygotowano odpowiednie materiały i pomoce metodyczne (m. in. schemat działów i poddziałów w katalogu, schemat ustawienia na półkach). W celach instruktażowych starano się doprowadzić do porządku według nowych zasad, przynajmniej po jednej placówce w każdym z powiatów. Nie udało się tego wykonać do czasu wprowadzenia reformy administracyjnej w 1975 r.

Sprawy organizacyjno-prawne bibliotek przez długi czas w instruktażu miały znaczenie podrzędne. Wyraźnym impulsem do zajęcia się nimi była dopiero ustawa o bibliotekach. Kiedy ukazały się do niej akty wykonawcze, już od 1969 r. systematycznie zaczęto wprowadzać w życie odpowiednie zapisy. Zwrócono uwagę przede wszystkim na biblioteki powiatowe. Zadbano, aby we wszystkich placówkach były aktualne statuty, regulaminy, zakresy czynności. Podjęto w całej sieci sprawy dni otwarcia bibliotek, weryfikacji godzin pracy i udostępniania.

W roku 1973, w związku z reformą administracyjną i nowym ukształtowaniem sieci bibliotecznej, powrócono do spraw organizacyjnych, wtedy - w celu dostosowania ich do nowej sytuacji prawnej. Poddano weryfikacji dokumenty organizacyjne PiMBP, analizowano struktury organizacyjne, obsadę personalną działów, korygowano przydziały czynności, a przy okazji podejmowano także inne prace, m. in. plany pomocy placówkom terenowym, funkcjonalnego urządzenia lokali bibliotecznych i ich estetyki. Dwa lata później, w związku z nowym etapem reformy podziału terytorialnego, dużo czasu poświęcono na przygotowywanie do zaprowadzenia nowej (wojewódzkiej) struktury sieci bibliotecznej, zwłaszcza w odniesieniu do przyszłego woj. lubelskiego. Prowadzono na ten temat rozmowy z władzami oraz uzgadniano z odpowiednimi kierownictwami PiMBP przyszły status placówek.

Na początku lat siedemdziesiątych pracowano nad modelem biblioteki gromadzkiej, a po reformie 1973 r. - gminnej. Placówkom, które kandydowały do miana bibliotek wzorcowych, stawiano duże wymagania dotyczące organizacji i działalności. Jedną z pierwszych kandydatek miała być GBP w Garbowie. Placówkę poddano szczegółowej obserwacji, by wykazać istniejące jeszcze słabe punkty. W 1974 r. poświęcono jej aż 14 dni wyjazdowych. Późniejsze wydarzenia, a głównie reforma 1975 r., unicestwiły projekt.

Służba informacyjna do końca lat pięćdziesiątych prezentowała się słabo. Biblioteki nie otrzymywały wystarczającego wsparcia ze strony WiMBP. Ograniczało się ono tylko do przesyłanych materiałów metodycznych, zestawień bibliograficznych, prowadzenia zajęć z zakresu działalności informacyjno-bibliograficznej na

szkoleniach organizowanych przez Dział Instrukcyjno-Metodyczny. W tej sytuacji tylko biblioteki miejskie miały bardziej znaczące osiągnięcia: zaczątki warsztatu (biblioteczki podręczne, wstępne materiały do kartotek regionalnych) i własną działalność informacyjną. Zmiana nastąpiła na początku lat sześćdziesiątych. Złożyło się na to kilka powodów. Jeśli chodzi o biblioteki miejskie, to pobudzająco wpłynęła na nie pomoc instrukcyjno-metodyczna udzielana im na miejscu przez pracowników Działu Informacyjno-Bibliograficznego WiMBP. Reaktywowano stanowisko bibliografa instruktora, który miał wspomagać biblioteki terenowe. W 1964 r. został nim Józef Wiktorowicz. Jego czteroletnia działalność terenowa (kilka dni wyjazdowych w 1964 r. 25 dni w 1965 r., mniej w pozostałych latach) pozytywnie wpłynęła na rozwój warsztatów służby informacyjnej¹⁹³. Także Dział Instrukcyjno-Metodyczny podjął intensywne prace instruktażowe w bibliotekach wiejskich. Zwrócono uwagę na zwiększenie liczby placówek prowadzących tę działalność oraz na doskonalenie umiejętności bibliotekarzy, rozbudowę warsztatów i dokumentowanie prac. Zainteresowano pracowników biblioteczkami podręcznymi i ich zawartością. Instruktorzy WiMBP, przy pomocy bibliotek powiatowych, zapoczątkowywali też tworzenie kartotek zagadnieniowych i regionalnych oraz księgozbioru regionalnego. Odtąd problematyka służby weszła na stałe do prac szkoleniowych i praktyk bibliotecznych.

Sprawy działalności kulturalno-oświatowej były przez całe dwudziestolecie przedmiotem stałego i rosnącego zainteresowania WiMBP. W pierwszych latach zajmowano się bardziej przygotowaniem materiałów metodycznych i instruktażowych niż pracą organizatorską. Wówczas biblioteki samodzielnie podejmowały określone działania wykorzystując takie akcje, jak: Dni Oświaty, Książki i Prasy czy Dni Książki Rolniczej. Dopiero z początkiem lat sześćdziesiątych relacje z bibliotekami terenowymi na tym polu uległy radykalnej przemianie. Odtąd WiMBP, inspirowana przez władze resortowe, prawie corocznie uczestniczyła bądź sama organizowała różne duże akcje kulturalno-oświatowe. O centralnych inicjatywach w tym zakresie wspomniano przy omawianiu polityki kulturalnej państwa.

Choć inspiracje mogły być zewnętrzne, to jednak wojewódzkie akcje kulturalno-oświatowe powstawały w gronie pracowników Działu Instrukcyjno-Metodycznego. W Dziale przygotowywano założenia programowo-organizacyjne, planowano organizację, opracowywano (bądź inspirowano) przygotowanie pomocy metodycznych, mobilizowano biblioteki, uczestniczono w eliminacjach powiatowych, a czasem nawet gromadzkich, organizowano imprezę finałową.

Najczęstszą formą regionalnych działań były konkursy wiedzy o określonej tematyce. Począwszy od 1960 r. zrealizowano następujące konkursy: „Technika w życiu codziennym” (1962); „Polska i świat współczesny” (1963); „Zdrowie i kultura podstawą współczesnej rodziny” (wspólnie z Ligą Kobiet, 1965); „Sygnał dała Aurora” i „Kultura na co dzień” (1967); „Poznajemy świat współczesny” (1968); „Lubelszczyzna w 25-leciu” (wspólnie z Ligą Kobiet, 1969); „Włodzimierz Iljicz

193 Informacja uzyskana również u J. Wiktorowicza w wywiadzie w dn. 14 IV 2009 r.

Lenin” (1969-1970)¹⁹⁴. W latach siedemdziesiątych w związku z prowadzonym ogólnopolskim współzawodnictwem i reformami administracyjnymi, które angażowały bibliotekarzy, nie organizowano już żadnego konkursu. Należy jeszcze dodać, że WiMBP, co prawda rzadko, ale przyłączała się do konkursów, prowadzonych przez innych organizatorów. Tak było m.in. z turniejem krasomówczym „Świat 70” przeprowadzonym w 1970 r. przez ZMS.

Działania o zasięgu wojewódzkim niejednokrotnie przyczyniały się do inicjatyw o mniejszym zasięgu i rozmachu. Na popularyzację współczesnej literatury polskiej znaczący wpływ miały spotkania literackie. Przełomowym w tym względzie okazał się zjazd Związku Literatów Polskich w Lublinie pod koniec lat sześćdziesiątych. Wtedy po raz pierwszy zorganizowano grupowe wyjazdy pisarzy do bibliotek województwa. Dzięki umowie z ZLP przybywali na nie najwybitniejsi pisarze tamtych czasów (z Warszawy, Krakowa, Poznania), którzy realizowali jednorazowo nawet kilkanaście spotkań. Liczny udział w nich czytelników i osób nie będących użytkownikami bibliotek dowodzi, że spotkania takie były oczekiwane we wszystkich środowiskach a WiMBP zapewniała im stronę organizacyjną.

Ciekawą inicjatywę pt. „Nieprzetarte ścieżki” realizowali w drugiej połowie lat sześćdziesiątych sami instruktorzy. Wybrano środowiska „o słabym rytmie kulturalnego”, tj. małe wioski i punkty biblioteczne. Przeprowadzono w nich kilkanaście imprez z kilkupunktowym programem, na który składały się prelekcje, przeglądy książek, zgaduj zgadule, kiermasze książek¹⁹⁵. Wśród tematów były: „Kraj dwóch kontynentów”, „Polacy na frontach II wojny światowej” i „Tropem przemian”. Imprezy zyskały sobie duże uznanie miejscowej ludności.

Opisane działania nie wyczerpywały aktywności popularyzacyjnej i promocyjnej Biblioteki i Działu Instrukcyjno-Methodycznego. Indywidualnie instruktorzy niejednokrotnie wygłaszali w bibliotekach, klubach czy szkołach wykłady i prelekcje na tematy im bliskie: historyczne, literackie, kulturalne, regionalne. Także na prośby innych instytucjonalnych organizatorów życia kulturalnego realizowali zajęcia związane z upowszechnieniem książki. Prowadzili je na różnych szkoleniach, kursach, spotkaniach działaczy, imprezach kulturalnych. Dla ilustracji tych działań niech posłużą dane z dwóch lat. W 1967 r. instruktorzy przeprowadzili 22 wykłady i prelekcje, a w 1969 r. było ich 57.

Mocną stroną działalności WiMBP w relacjach z terenem było dokształcanie i doskonalenie zawodowe. Obejmowało zarówno bibliotekarzy, jak też społecznych działaczy ruchu kulturalnego. Wypracowano cały system: szkolono na miejscu w Lublinie, jak również w bibliotekach terenowych, ośrodkach szkoleniowych organizacji, zakładach pracy. Stosowano bardzo różnorodne formy przekazu: seminaria szkoleniowe, konferencje, kursy, wyjazdy szkoleniowe, praktyki wstępne i doskona-

194 Prasa często na swoich łamach zamieszczała informacje o dużych akcjach czytelniczych, np. (ch), *Lubelszczyzna w 25-lecie PRL: konkurs*, „Kurier Lubelski” 1968, nr 105, s. 6; (d), *[Dziewięć]9 tysięcy uczestników w turnieju Sygnal dała Aurora*, „Kurier Lubelski” 1967, nr 245, s. 2.

195 W 1965 r. na terenie powiatów: biłgorajskiego, bychawskiego, hrubieszowskiego, radzyńskiego i tomaszowskiego w Dniach Oświaty, Książki i Prasy przeprowadzono 19 imprez czytelniczych, na które przeznaczono 54 dni. W późniejszych latach liczba imprez była mniejsza. Zob. też: S. Jarzębowska, *Lubelskie „Nieprzetarte ścieżki”*, „Poradnik Bibliotekarza” 1968, nr 11-12, s. 321-322.

łące, szkolenie korespondencyjne.

Uwaga dydaktyczna była skupiona przede wszystkim na pracownikach bibliotek powiatowych i miejskich jako grupie odpowiedzialnej za stan i poziom czytelnictwa powszechnego. Regularnie odbywały się kwartalne (czasem częściej, np. w 1955 i 1962 r. pięć rocznie) dwu i trzydniowe konferencje kierowników i instruktorów. Od 1956 r. zaczęto spotykać się w grupie kierowników bibliotek i oddziałów miejskich PiMBP. Pod koniec lat pięćdziesiątych, z chwilą powołania instruktora czytelnictwa dziecięcego, także grupa osób pracujących w filiach i oddziałach dziecięcych zaczęła systematycznie spotykać się na dwudniowych konferencjach. Z czasem zapraszano na nie także bibliotekarki z tych bibliotek gromadzkich/gminnych, które miały wydzielone oddziały bądź specjalizację w zakresie pracy z dziećmi. W 1968 r. wprowadzono oddzielne szkolenia dla kierowników i instruktorów. O wysiłku organizacyjnym WiMBP w realizowaniu działalności świadczy liczba spotkań, która wahała się między 13 a 18. Doskonaleniem zawodowym na początku lat sześćdziesiątych było objętych ponad 100 osób, a potem ta liczba jeszcze wzrosła. Na szkolenia na miejscu w formach seminaryjnych przeznaczano ok. 30 - 35 dni. Programy adresowane do bibliotekarzy miały bardzo zróżnicowaną tematykę¹⁹⁶. Prowadzono wykłady z literatury polskiej i obcej oraz prelekcje dotyczące zagadnień kultury (cykl zajęć poświęcony muzyce, teatrowi w latach 60.), tradycji polskiej przeszłości, spraw związanych z regionalizmem, aktualnych problemów politycznych itd. Najwięcej czasu poświęcano na sprawy zawodowe. W centrum uwagi były kwestie czytelnictwa, zakupu zbiorów (szczególnie od początków lat siedemdziesiątych), bibliotecznej służby informacyjnej, doskonalenia zawodowego, metodyki pracy oświatowej i szkoleniowej, pracy z dziećmi, techniki bibliotecznej. Jeśli chodzi o metodę to, starano się prowadzić jak najwięcej zajęć aktywizujących (m.in. ćwiczenia z techniki bibliotecznej, służby informacyjnej, przygotowywania pomocy metodycznych). Stałą częścią szkoleń w Lublinie było uczestnictwo w imprezach kulturalnych lub wizytowanie placówek kultury. Niektóre ze szkoleń odbywały się w placówkach terenowych (np. w 1956 r. w Puławach i GBP Garbowie). Poznawczy i integracyjny charakter miały (niekiedy wielodniowe) wyjazdy szkoleniowo-turystyczne do bibliotek naszego województwa, innych województw, a nawet krajów (NRD 1963, Węgry 1972 r., Czechosłowacja 1975 r.).

Jeśli chodzi o placówki dziecięce, to problematyka szkoleń była ukierunkowana na specyfikę pracy z dziećmi. Stąd, obok tematyki *stricte* bibliotekarskiej, prowadzono zajęcia z psychologii i pedagogiki dzieci i młodzieży, teatru dziecięcego, zwiedzano placówki kultury pracujące z dziećmi. W okresie realizacji konkursu „Dzieje sławy oręża polskiego” zapraszano na prelegentów przedstawicieli Wojska Polskiego (cykl zajęć st. sierż. Skalnego).

Wprowadzenie do zawodu lub doskonalenie umiejętności miały na celu organizowane praktyki. Zapraszano na nie przede wszystkim pracowników PiMBP, w pierwszej kolejności kierowników i instruktorów. Szkolono zarówno pojedyncze osoby (głównie kierowników), jak też łączono ich w kilkusobowe grupy, w zależ-

196 S. Jarzębowska, *Komunikat o niektórych pracach instrukcyjno-metodycznych WiMBP w Lublinie w 1969 roku*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 15, 1970, nr 1-2, s. 6-9.

ności od tego, czy była to praktyka wstępna, czy też doskonaląca. Te ostatnie mogły być dla kilku bibliotekarzy lub dla całej grupy (np. instruktorów). Rocznie organizowano 2-8 praktyk, a ich tematyka i liczba dni przeznaczonych na realizację zależała od pełnionych funkcji, stażu pracy, stopnia znajomości tematu. Na szkolenie przeznaczano średnio 4-6 dni, ale zdarzały się też dłuższe, natomiast rzadko były to 1-2-dniowe spotkania. Szkolono od kilku do 30 osób rocznie. Przykłady: w 1962 r. – przeprowadzono sześciodniową praktykę dla kierownika i instruktora, dziesięciodniową dla 2 pracowników oddziału miejskiego, dwudniową i sześciodniową dla kierowników oddziałów dziecięcych, 2 i 6-dniową dla kierowników bibliotek związkowych; w 1969 r. - pięciodniową w zakresie pracy oświatowej dla 18 instruktorów¹⁹⁷, dwunastodniową i trzydniową dla pracowników (2) oddziałów miejskich; w 1971 r. - pięć praktyk rejonowych doskonalących z zakresu pracy oświatowej dla instruktorów i trzy z zakresu bibliotecznej służby informacyjnej.

Zły stan przygotowania zawodowego bibliotekarzy i braki kadrowe w obsadzaniu bibliotek wywołały potrzebę doskonalenia umiejętności osób już pracujących, jak też przyspieszonego przygotowania do pracy młodych kandydatów do zawodu. W związku z tym, począwszy od 1957 r. (przez 6 lat), organizowano kursy doskonalące umiejętności i tzw. kursy minimum wiedzy bibliotekarskiej. W pierwszym kursie minimum (1959) wzięło udział 36 osób. W następnym roku zrealizowano dwa kursy dwutygodniowe: literatury popularnonaukowej dla bibliotekarzy gromadzkich i miejskich oraz pracy oświatowej dla instruktorów powiatowych bibliotek i domów kultury oraz członków zarządów powiatowych ZMW. Ponadto przez dwa lata (1958-1959) zorganizowano 4 kursy dla organizatorów czytelnictwa w środowiskach wiejskich rekrutujących się z aktywistów ZMW. W sumie zorganizowano 10 takich kursów¹⁹⁸.

Na początku lat sześćdziesiątych (1960-1963) prowadzono doszkalcenie korespondencyjne dla bibliotekarzy - absolwentów własnych kursów zawodowych. Uczestnicy w oparciu o „Poradnik Bibliotekarza” opracowywali rocznie dwie prace pisemne na tematy bezpośrednio związane z ich codzienną działalnością.

Przedłużeniem szkoleń prowadzonych w Lublinie były ich odpowiedniki w bibliotekach powiatowych. Uczestniczyli w nich wszyscy kierownicy bibliotek wiejskich i miejskich z terenu danego powiatu. W pierwszych latach w problematyce szkoleń terenowych dominowała technika biblioteczna, przykładowe formy pracy z czytelnikiem, zagadnienia dotyczące literatury (historia, omówienie nowości), historii, wykorzystanie materiałów nadesłanych z WiMBP. Potem ich tematykę wzbogacono o biblioteczną służbę informacyjną, analizy czytelnictwa, pracę z dziećmi, organizację opieki nad punktami bibliotecznymi. Szkolenia te były prowadzone przez miejscowych bibliotekarzy i specjalistów zewnętrznych, ale instruktorzy WiMBP udzielali im stałego wsparcia: uczestniczyli w programowaniu, hospitowali zajęcia, a często występowali w charakterze prelegentów lub prowadzących ćwiczenia. Na realizację tych szkoleń przeznaczano rocznie 58 - 119 dni (1970,1972); średnio około 80.

197 Tamże, s. 7-8.

198 AWBP, Sprawozdanie... za r. 1961, s. 16.

Zaprezentowany przegląd spraw i problemów w pracy z bibliotekami terenowymi nie wyczerpuje ich zakresu. Sytuacja ciągle była dynamiczna, pojawiały się nowe zagadnienia, które spychały na dalszy plan te, które rok wcześniej mogły być ważne i plasowały się wysoko w hierarchii. I tak w latach siedemdziesiątych, w związku z pojawieniem się możliwości pozyskiwania lokali w nowym budownictwie na pomieszczenia dla bibliotek, jeden z instruktorów zaczął opracowywać programy użytkowe bibliotek, konsultując je z przyszłymi użytkownikami i biurami projektowymi. Odnosiło się to zarówno do przyszłych placówek bibliotecznych w Lublinie, jak też w pozostałych miastach. Opracowano wtedy programy dla placówek w Lubartowie, Świdniku, Opolu, Janowie, Włodawie. Współpracowano też z biurami projektowymi w związku z planami budowy niektórych gminnych domów kultury, w których miały znaleźć się biblioteki gromadzkie/gminne.

Nowym zadaniem, bardziej finansowym i rachunkowym niż merytorycznym, był w latach 1974-1975 zlecony przez Wydział Kultury PWRN podział środków finansowych na podwyżki dla bibliotekarzy województwa w jednym roku, a na działalność - w drugim roku.

W pracach warsztatowych na miejscu dużą uwagę przywiązywano do rozbudowy „gabinetu metodycznego”, tj. zestawu przykładowych pomocy metodycznych dotyczących całokształtu prac bibliotekarskich. W jego skład wchodziła biblioteczka podręczna, tematyczne zestawy plansz, przykładowe katalogi, pomoce związane z techniką biblioteczną, płytoteka, sprzęt techniczny (magnetofony, gramofony, epidiascopy), plakaty¹⁹⁹. Przygotowano m. in. „przykładowy kącik metodyczny PiMBP i PBP”. Materiały „gabinetu” były najczęściej przydatne w doskonaleniu zawodowym i przy opracowywaniu pomocy metodycznych. Jednak ich wykorzystanie (i znaczenie) począwszy od połowy lat sześćdziesiątych systematycznie malało.

Podobnie było z pomocami metodycznymi i „propagandowymi”. W pierwszych latach opracowywano ich sporo z dużym nakładem pracy i pieniędzy. Na przykład w 1955 r. przygotowano i wysłano w teren 54 różne materiały metodyczne i promocyjne w nakładzie 34 091 egz. Były to instrukcje, „wskazówki metodyczne”, bibliografie zalecające, „plany czytania”, zestawienia haseł i myśli, wytyczne dla bibliotek (np. „na okres Miesiąca Przyjaźni Polsko-Radzieckiej”), plakaty i afisze, wzór zeszytu zespołu czytelniczego, przykładowy plan czytelniczy gromady (np. dla wsi Łucka), lekcję biblioteczną strukturalną. Już na początku lat sześćdziesiątych przesyłano ich mało, zaledwie po kilka rocznie. Funkcję tę przejął biuletyn „Biblioteczna Służba Informacyjna”.

Oddzielne miejsce w działalności merytorycznej WiMBP zajmowały biblioteki związkowe. Pod koniec lat 50. nastąpił szybki wzrost ilościowy tych placówek. O dynamice rozwoju świadczą dane liczbowe. W 1959 r. działało ich na Lubelszczyźnie 30 (w Lublinie 20), w 1961 r. - 46, a rok później 51 placówek²⁰⁰.

Od 1958 r. zwierzchnictwo nad nimi sprawował Mikołaj Zieliński, kierownik Biblioteki Okręgowej Związków Zawodowych (z ramienia Wojewódzkiej Ko-

199 [L.A. Gzella] (gal), *Prawie ćwierć miliona tomów w Bibliotece im. H. Łopacińskiego*, „Kurier Lubelski” 1961, nr 250, s. 3.

200 AWBP, Sprawozdania za odpowiednie lata.

misji Związków Zawodowych). Jego stanowisko pracy było usytuowane w Dziale Instrukcyjno-Metodycznym, ale nie wchodziło w struktury biblioteczne. Nie jest znany zakres jego kompetencji. Sytuacja zmieniła się dopiero w listopadzie 1962 r., kiedy w wyniku porozumienia z WRZZ biblioteki związkowe weszły, jako autonomiczna sieć biblioteczna, pod opiekę instrukcyjno-metodyczną i szkoleniową WiMBP. Odtąd, kiedy znalazły się pod egidą WiMBP, otoczono je troskliwą opieką. Zostały zewidencjonowane, miały w Bibliotece swoją dokumentację (kartotekę pracowników). Odpowiedzialna za nie Janina Dziedzic systematycznie je odwiedzała bądź pozostawała z kierowniczkami w kontakcie telefonicznym.

Jednym z podstawowych zadań w odniesieniu do tej grupy bibliotek było prowadzenie doskonalenia zawodowego²⁰¹. J. Dziedzic już z początkiem 1963 r. zaczęła organizować systematycznie szkolenia, początkowo 4 rocznie, później trochę mniej. Obok bibliotekarzy związkowych brała w nich udział 6-osobowa grupa pracowników bibliotek wojskowych. Problematyka, w odróżnieniu od spotkań bibliotekarzy bibliotek powszechnych, w większym stopniu obejmowała więcej zagadnień praktycznych, niezbędnych w codziennej praktyce. Głównymi zagadnieniami były: poznawanie literatury pięknej i popularnonaukowej, formy upowszechniania, biblioteczna służba informacyjna, praca kulturalno-oświatowa. Więcej było zajęć dotyczących zasad prowadzenia bibliotek, techniki bibliotecznej, porządkowania warsztatów. Stałym elementem każdego szkolenia było zwiedzanie i poznanie co najmniej jednej biblioteki związkowej. Organizowano też szkolenia wyjazdowe do bibliotek innych województw.

Jeśli mowa o bibliotekach związkowych, to warto wspomnieć o ich udziale w konkursie organizowanym przez „Głos Pracy”. Sprawa uczestnictwa w nim przebiegała się często, zarówno podczas szkoleń, jak też relacji na zebraniach działowych.

W 1974 r. władze zarządziły ogólnopolski przegląd bibliotek związkowych. Zebrano materiał ankietowy podczas odwiedzin 92 zakładów pracy. Wiele z nich wiedziano po raz pierwszy, a do 17 zakładów wyjeżdżano poza Lublin. Kontakty te wykorzystano do porad instruktorskich (zbiory, selekcja, dokumentacja, współzawodnictwo). Na zakończenie akcji sporządzono szczegółową analizę sytuacji bibliotek zakładowych.

Współpraca

Współpraca miała wysoką rangę, była nie tylko dobrze postrzegana i oceniana przez władze, ale też ułatwiała realizację wielu prac merytorycznych i organizacyjnych. Podejmowane inicjatywy miały różną motywację i cele, a ich wspólnym mianownikiem była realizacja polityki kulturalnej państwa. Jednym z takich przedsięwzięć sumującym i prognozującym dorobek i całą działalność kulturalną był Wojewódzki Sejmik Kulturalny w 1969 r. obradujący w Lublinie. Dla Biblioteki było ważne i to, że sesja sekcji „Upowszechnienie kultury” obradowała w lokalu Książnicy. Kilka lat później na Lubelszczyźnie był realizowany wojewódzki program „Sojusze świata pracy z kulturą i sztuką”. Także w nim przewidywano odpowiednie za-

201 J. Dziedzic, *Z działalności WiMBP*, „Poradnik Bibliotekarza” 1966, nr 2, s. 38-41.

dania dla bibliotek²⁰². Jeśli chodzi o bibliotekarstwo lubelskie, to w 1960 r. odbył się w centrali WiMBP „zjazd czytelników i bibliotekarzy” z całego województwa²⁰³ z udziałem władz, przedstawicieli różnych instytucji i organizacji, na którym podsumowano I etap współzawodnictwa bibliotek.

Współpraca ta przynosiła wszystkim zainteresowanym wymierne korzyści, w tym także ze współdziałania z Biblioteką. Wynikało to z faktu, że sprawami bibliotecznymi, z różnych zresztą motywów, zajmowało się obok władz administracyjnych, także wiele instytucji i organizacji. Jedni, ponieważ mieli własne biblioteki, inni z uwagi na prowadzoną wśród swoich pracowników czy członków działalność kulturalno-oświatową, w tym biblioteczną. Nie bez znaczenia było również to, że niektórymi aspektami prac bibliotecznych interesowały się wojewódzkie instancje PZPR, ZSL, organizacje społeczne, gospodarcze, młodzieżowe, związkowe i czyniły je przedmiotem analiz i uchwał.

WiMBP była także bardzo zainteresowana współdziałaniem z innymi kontrahentami, przede wszystkim starała się „mieć rękę na pulsie”, co wyrażało się w udziale jej przedstawicieli w różnych gremiach zajmujących się sprawami książki i czytelnictwa. W latach siedemdziesiątych jej reprezentanci uczestniczyli w pracach m.in. Komitetu Rozwoju Kultury, komisjach kultury: WKZZ, ZW ZMW, ZW Ligi Kobiet, Komisji Oświaty i Kultury WK ZSL, Związku Zawodowego Pracowników Rolnych oraz Wojewódzkiej Radzie Klubów. Okresowo Biblioteka miała swoich przedstawicieli w Radzie Społecznej Miejskiego Domu Kultury, Wojewódzkim Komitecie Festiwalowym Związków Zawodowych. Z racji opieki nad bibliotekami związkowymi na roboczo stale współpracowano z Marią Witkowską, sekretarzem RW WRZZ i Edwardem Ciechańskim, instruktorem ds. kultury.

Plaszczyzną współpracy była najpierw Wojewódzka Rada Czytelnictwa i Książki wywodząca swój rodowód jeszcze z poprzednich lat. Z czasem takim organem koordynującym stała się Wojewódzka Rada Klubów utworzona w drugiej połowie lat sześćdziesiątych. W październiku 1971 r. powołano jeszcze jeden organ koordynacyjny - Wojewódzki Zespół ds. Bibliotek i Czytelnictwa, w którym obok przedstawicieli Biblioteki znaleźli się reprezentanci instytucji zainteresowanych upowszechnieniem książki²⁰⁴. Pod auspicjami tych organów powstawały często ciekawe inicjatywy o charakterze koordynacyjnym czy też wspólne przedsięwzięcia. Do takich należała m.in. narada w 1971 r. poświęcona upowszechnieniu książki, w której wzięli udział sekretarze KP PZPR, przewodniczący PPRN, kierownicy powiatowych wydziałów kultury, kierownicy bibliotek powiatowych i pedagogicznych²⁰⁵. Wojewódzka Komisja Rozwoju Kultury patronowała także naradzie kierowników PiMBP i PDK o współpracy obydwu sieci.

Współpraca prawie zawsze funkcjonowała w długim odcinku czasowym. Najmocniejsze kontakty utrzymywała Biblioteka, poza WKZZ, z wojewódzki in-

202 AWBP, Sprawozdanie... w roku 1975, s. 11.

203 AWBP, Sprawozdanie... za rok 1960, s. 23.

204 S. Jarzębowska, *Kronika [za] drugie półrocze 1971*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 12, 1971, nr 3-4, s. 34. Do Biblioteki należało też prowadzenie sekretariatu.

205 *Taż, Kronika (I półrocze 1971)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 12, 1971, nr 1-2, s. 32.

stancjami Z/S/MW, WZGS, Ligą Kobiet, Towarzystwem Wiedzy Powszechnej oraz Wojewódzkim Domem Kultury. Z punktu widzenia Biblioteki chodziło o zdobycie sojuszników dla ważnych społecznie spraw o zasięgu wojewódzkim, których sama nie była w stanie rozwiązać (np. sprawa punktów bibliotecznych, realizacja dużych akcji kulturalno-oświatowych) lub doraźnych, lokalnych inicjatyw. Prawie w każdym przypadku chętnie podejmowała inicjatywy zewnętrzne - o ile dotyczyły problemów książki i czytelnictwa. Dla Biblioteki szczególnie duże znaczenie miała kwestia punktów bibliotecznych, ważny a trudny problem społeczno-kulturalny. Próbowano go rozwiązać poprzez współdziałanie z ZMW i innymi partnerami²⁰⁶.

Wspomniałem o wspólnych pracach szkoleniowych z tą organizacją, które miały na celu przygotowanie aktywistów gotowych podjąć się funkcji organizatorów czytelnictwa i kierowników punktów. Pod koniec lat sześćdziesiątych powrócono do sprawy aktywizacji punktów. Początkiem był samodzielnie zorganizowany (w 1969 r.) konkurs „Szukamy nowych czytelników”. Potem już corocznie organizowano konkursy bądź współzawodnictwa (do 1974 r.), które firmowały: WK PWRN, ZMW, „Ruch” i WiMBP. Regularnie brało w nich udział 700-850 kierowników punktów bibliotecznych, co oznaczało, że uczestniczył w nich co 2 - 3 punkt²⁰⁷.

Wcześniej jeszcze, wspólnie z przedstawicielami Związku Zawodowego Pracowników Rolnych pracownicy WiMBP co najmniej dwukrotnie (1963, 1968?) prowadzili rozpoznanie dotyczące punktów w PGR-ach i spółdzielniach produkcyjnych, a instruktorzy wiele z nich zwizytowali. Wspólnie z ogniwami Związku czyniono starania o założenie nowych punktów. Do akcji włączyła się również Wojewódzka Komisja Rozwoju Kultury, czego efektem było sfinansowanie zakupu kilkuset specjalnych szafek bibliotecznych za 600 000 zł²⁰⁸. Zespół ds. Bibliotek i Czytelnictwa zajmował się sprawami czytelnictwa i organizacji punktów w PGR-ach i klubach kultury. Zintensyfikowano współdziałania dotyczące prac szkoleniowych. WiMBP wsparła kursy dla aktywu kulturalnego (w tym także kierowników punktów lub kandydatów na nich) organizowane przez ZMW (np. Gardzienice, Janów Lubelski 1973), „Ruch” czy WZGS. Instruktorzy pełnili tylko funkcję konsultantów i wykonawców zajęć związanych z książką i literaturą.

Drugą dziedziną współpracy była działalność kulturalno-oświatowa. Miała ona odniesienia zarówno wojewódzkie, jak i lubelskie. Biblioteka od połowy lat sześćdziesiątych prowadziła sekretariat Dni Oświaty, Kultury i Prasy oraz sekretariat Dni „Człowiek – Świat - Polityka”. Te funkcje, i rola organizatora wojewódzkich przedsięwzięć kulturalnych czy uczestnictwo w różnych gremiach stwarzały okazję do zapraszania partnerów do udziału w wymienionych wyżej dużych akcjach. Przyjmowano też analogiczne propozycje kontrahentów. Przykładem takiej współpracy był w 1969 r. turniej wiedzy „Włodzimierz Iljicz Lenin” prowadzony wspólnie z Wojewódzkim Domem Kultury w porozumieniu z Zarządem Wojewódzkim

206 Karaś, *Biblioteka – sojusznik...*, s. 2. Autor przywołuje ZMW jako przykład organizacji, która jednym ze swych priorytetów uczyniła działalność kulturalną.

207 J. Gajewski, *Książka rolnicza w punkcie bibliotecznym*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 16, 1975, nr 1-2, s. 3; [S. Jarzębowska], *Kronika : IV kwartał 1972*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 13, 1972, nr 3-4, s. 31.

208 S. Jarzębowska. *Kronika [za] I półrocze 1972*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 17, 1972, nr 1-2, s. 38.

Towarzystwa Wiedzy Powszechnej i Zarządem Wojewódzkim Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej oraz 17 innymi partnerami. Rok później wspólnie z Wojewódzką Radą Klubów i WDK przeprowadzono wspomniany Turniej krasomówczy „Świat 70”, do którego, jako współorganizator, dołączył ZMS. Wspólnie z Kuratorium i ZW TPPR organizowano wojewódzki konkurs „Jak popularyzuję literaturę radziecką”. Najbardziej widoczna i konkretna była współpraca przy organizacji imprez lokalnych organizowanych w Lublinie, w Centrali lub jej filiach. W każdym roku były ich setki. Zaproszenia działały w obydwie strony. Także placówki biblioteczne, w tym filie. Te ostatnie przyjmowały zaproszenia od szkół, domów kultury, świetlic. Współdziałało też z komitetami osiedlowymi, ogniwami ZHP, Towarzystwem Miłośników Lublina, Polskim Związkiem Niewidomych itd.

Inną formą była współpraca Biblioteki z Zarządem Wojewódzkim Towarzystwa Wiedzy Powszechnej. Spełniało ono funkcje usługowe. Bibliotece zapewniało prelegentów na szkolenia i kursy, a z czasem było także organizatorem (płatnych na zamówienie) spotkań z pisarzami. TWP miało swoje agendy we wszystkich powiatach. Niektórzy z pracowników Biblioteki byli jego prelegentami.

Oddzielne miejsce zajmowała współpraca międzybiblioteczna. Rozpoczęła się w 1956 r. konferencją bibliotekarzy z czterech województw, a była poświęcona strukturze księgozbioru i czytelnictwu literatury rolniczej²⁰⁹. Istotniejsze znaczenie miała prowadzona przez kilka lat, w innym składzie, współpraca województw: białostockiego, kieleckiego, rzeszowskiego i lubelskiego. Rozpoczęła się jesienią 1961 r. i trwała 4 lata. Polegała głównie na wymianie doświadczeń i współdziałaniu w doskonaleniu zawodowym, rozpoznaniu służby informacyjno-bibliograficznej, zwłaszcza w zakresie tworzenia bibliografii regionalnej²¹⁰. W 1964 r. podjęto wspólne badania nad rolą i miejscem literatury rolniczej w środowisku wiejskim. W późniejszych latach współpracę ograniczono w zasadzie do wymiany własnych czasopism bibliotekarskich i wycieczek szkoleniowo-turystycznych.

Krajowe władze kulturalne i bibliotekarskie doceniały dorobek zawodowy WiMBP, czego dowodem były organizowane w Lublinie centralne uroczystości i krajowe konferencje bibliotekarskie, organizowane przez MKiS bądź ZG SBP. I tak w 1955 r. tutaj odbyła się międzywojewódzka konferencja pracowników bibliotek dziecięcych z 6 województw na temat wartości wychowawczych współczesnej powieści dla dzieci²¹¹, w 1956 i 1959 r. - konferencje w sprawie kształtowania księgozbiorów w bibliotekach publicznych²¹², w 1969 r. - ogólnopolska konferencja poświęcona zmianom w klasyfikacji dziesiętnej księgozbiorów²¹³, w 1974 r. w Puławach ogólnopolska konferencja naukowa „Perspektywy rozwoju bibliotek na wsi”

209 (m), *Konferencja bibliotekarzy: z kroniki kulturalnej Lubelszczyzny*, „Kultura i Życie” 1956, nr 24, s. 2.

210 AWBP, *Sprawozdanie... za rok 1963*, s. 44.

211 (rk), *Poznaj swój kraj... Z międzywojewódzkiej konferencji bibliotekarek dziecięcych*, „Życie Lubelskie” 1955, nr 222, s. 6.

212 S. Jarzębowska, M. Gawarecka, *Biblioteka im. Hieronima Łopacińskiego w latach 1944-1976 (szkice)*, w: *W kręgu Hieronima Łopacińskiego*, Lublin 1977, s. 33-35; *Każdemu potrzebną książkę*, „Kultura i Życie” 1959, nr 20, s. 1.

213 [S. Jarzębowska], *Kronika I półroczna 1969 r.*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 14, 1969, nr 1-2, s. 30.

(współorganizatorzy ZG i ZO SBP). W 1961 r. w Lublinie odbyły się centralne uroczystości Dnia Bibliotekarza²¹⁴.

Osiągnięcia lubelskiej Biblioteki wysoko oceniali bibliotekarze z innych województw, którzy niemal co roku tutaj gościli w wieloosobowych grupach, niekiedy nawet w jednym roku z kilku województw. Przyjeżdżały także tutaj duże grupy z zagranicy (w 1975 r. 31-osobowa grupa bibliotekarzy angielskich).

Prace badawcze i sondażowe

WiMBP miała znaczący udział w poznawaniu rzeczywistości bibliotecznej tamtych czasów. Wspierała zarówno badania zjawisk czytelniczych podejmowane przez Bibliotekę Narodową, jak też w mniejszym zakresie prowadziła własne, wycinkowe badania i sondaże. Penetracji badawczej poddawano cały wachlarz spraw i problemów, takich jak: funkcje bibliotek, księgozbiór, warsztat służby informacyjno-bibliograficznej, zaopatrzenie i wykorzystanie literatury oraz czasu pracy. Badania i obserwacje zjawisk czytelniczych były prowadzone przez większość opisywanych lat.

Biblioteka rzadko sama aranżowała badania, z reguły wykonywała zlecenia Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (IKiCz). Pierwsze kontakty z Instytutem zawiązała jeszcze WBP, a po połączeniu wyraźnie je zintensyfikowała. Z informacji BN było wiadomo, że badania prowadzone na terenie Lubelszczyzny stanowią fragmenty większych całości. W pierwszym zleceniu w 1955 r. zajmowano się (6 bibliotek: 2 GBP, 2 MBP w małych miasteczkach, biblioteka związkowa i we wsi pegerowskiej) zaopatrzeniem i poczytnością wybranych książek z literatury pięknej oraz piśmiennictwem dotyczącym gospodarstwa wiejskiego. Kilka lat później (w 1961 r.) prowadzono równoczesne rozpoznanie kilku problemów. Najbardziej pracowite okazały się badania kwalifikacji i zainteresowań bibliotekarzy z różnych typów bibliotek. Rozprowadzono w tej sprawie ponad 1000 ankiet i tyleż cedulek rejestracyjnych. Praca zajęła 18 pracownikom Biblioteki ok. 200 dni. W placówkach udostępniania WiMBP prowadzono badania poczytności literatury radzieckiej, na przykładzie nowości z kilku ostatnich lat. Oceniano zainteresowanie utworami Gorkiego, Polewoja, Szołochowa. Trzy lata później na prośbę IKiCz przeprowadzono w pow. lubelskim (PBP i 2 GBP) oraz w filii WiMBP analizę księgozbioru i poczytności literatury pięknej, wprowadzonej do bibliotek w latach 1960-1963.

Wieloletnim przedsięwzięciem były rozpoczęte w 1964 r. badania dotyczące zaopatrzenia, form upowszechnienia i czytelnictwa literatury rolniczej. Do pierwszego etapu wytypowano 8 placówek, w których znajdowały się: kółka rolnicze, agronomówki, PGR, spółdzielnie produkcyjne. Przy zbieraniu materiałów docierano do zarządów organizacji i instytucji rolniczych, władz gromadzkich, instytucji publicznych i osób prywatnych. Wyniki badań zostały przedstawione w referacie w czasie konferencji krajowej. W latach 1969-1971 zajmowano się badaniem czterech problemów. Pierwszym zleceniem były sprawy organizacji pracy w bibliotekach publicznych. Odpowiedzi na to zagadnienie szukano w 4 bibliotekach powiatowych i 4 bibliotekach gromadzkich. W następnym badaniu - w trzech filiach WiMBP - oceniano, w jakim stopniu zdaje egzamin wolny dostęp do półek (ustawie-

214 (w), *Centralne uroczystości Dnia Bibliotekarza w Lublinie*, „Sztandar Ludu” 1961, nr 109, s. 2.

nie, oznakowanie księgozbioru, opinie czytelników, uwagi bibliotekarzy). Równocześnie we wszystkich filiach zajmowano się poczytnością literatury historycznej i reportaży, wykorzystując, jako narzędzia badawcze, karty analityczne książek i wywiady z czytelnikami. Jeszcze inny zespół przez dwa lata zajmował się zbieraniem i opracowaniem materiału w sprawie kwalifikacji zawodowych, w pierwszym roku rejestrowano istniejący stan, a w następnym - zmiany, jakie zaszły w bibliotekach. W 1969 r., również na zlecenie BN, przygotowano informację o tematyce pracy z dziećmi na terenie województwa.

Także Ministerstwo Kultury i Sztuki (sporadycznie) zlecało WiMBP rozpoznanie określonych problemów. W połowie lat sześćdziesiątych na jego polecenie przebadano stan zaopatrzenia bibliotek w środowiskach z dużym odsetkiem ludności ukraińskiej w literaturę w języku rosyjskim i ukraińskim. W trakcie sondażu zajmowano się także czytelnictwem i stosowanymi formami popularyzacji tego piśmiennictwa. Badaniami objęto 7 placówek za lata 1962-1964. W kilka lat później (1970) władze resortowe zleciły zbadanie stanu posiadania i określenia potrzeb w zakresie zaopatrzenia bibliotek w lekturę szkolną.

Już w 1955 r., niezależnie od prac prowadzonych na rzecz BN, z własnej inicjatywy przeprowadzono badania związane z literaturą rolniczą (w 8 GBP) i literaturą „światopoglądową” (w 2 GBP). W latach 1969-1971 prowadzono badania dotyczące zaopatrzenia i wykorzystania literatury społeczno-politycznej w 38 bibliotekach gromadzkich reprezentujących wszystkie powiaty. Opracowane wyniki zaprezentowano na łamach „Bibliotekarza Lubelskiego”²¹⁵. Dużo miejsca w pracach badawczych inicjowanych przez WiMBP zajęła literatura społeczno-polityczna. W 1972 r. zajmowano się jej poczytnością, przy czym zwracano szczególną uwagę na zainteresowania tzw. aktywu partyjnego, przedstawicieli organizacji młodzieżowych i związków zawodowych. Kilka lat później (1974) analizowano zakup tej samej grupy piśmiennictwa z lat 1971-1973. Zestaw tytułów do badań opracowano na podstawie bibliografii zalecającej „Książki społeczno-polityczne dla bibliotek powszechnych” oraz zestawu literatury dotyczącej XXX-lecia PRL, w sumie oceniano blisko 600 tytułów. Sondaż przeprowadzono w 6 PiMBP, 1 GBP i 2 filiach (w tym 1 z WiMBP)²¹⁶. W tym samym roku badano jeszcze stan zaopatrzenia placówek w wybrane publikacje z literatury radzieckiej (zestaw opracowany na podstawie „Zapowiedzi Wydawniczych AZ” liczył 134 pozycje) oraz zaopatrzenie w podstawowe lektury szkolne. Jednym z ostatnich własnych penetracji był (w 1975 r. w 9 bibliotekach) sondaż dotyczący obecności w zbiorach literatury do szkolenia partyjnego.

W związku z uruchomieniem Lubelskiego Zagłębia Węglowego w rejonie Łęcznej w 1975 r. przeprowadzono tam szczegółowe rozpoznanie (drogą ankietową) stanu bibliotek. Efektem kilkumiesięcznych prac był obszerny raport o sytuacji w nowo powstałej aglomeracji, który przekazano wojewódzkim władzom administracyjnym.

215 Z. Bieleń, *Czytelnictwo literatury społeczno-politycznej*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 17, 1972, nr 1-2 s. 5-16.

216 Tenże, *Polityka zakupu literatury społeczno-politycznej przez biblioteki publiczne województwa lubelskiego*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 20, 1975, nr 1-2, s. 12-20.

Niezależnie od badań i sondaży na prośby zainteresowanych władz, instytucji partyjnych, organizacji społecznych i młodzieżowych przygotowywano wiele informacji i opracowań związanych z książką i czytelnictwem. Dla przykładu kilka z nich: w 1964 r. dla Wydziału Kultury PWRN - realizacja zadań wyznaczonych przez XIII Plenum KC PZPR oraz analiza kadr bibliotecznych w województwie; w 1969 r. - osiągnięcia bibliotek z lat 1965-1968 oraz postulaty pod adresem rad narodowych, w 1973 r. *Projekt rozwoju bibliotek do 1990 r.*; dla KW PZPR - informacja dotycząca sieci bibliotecznej i stanu czytelnictwa w miejscowościach do 1000 mieszkańców za lata 1963-1964 i w 1969 r. - działalność i potrzeby bibliotek województwa na podstawie lat 1968-1969; w 1969 r. dla „Tygodnika Kulturalnego” - informacja o stanie zaspokajania potrzeb czytelniczych mieszkańców województwa; w 1975 r. na podstawie specjalnej ankiety opracowano materiały o stanie i działalności placówek bibliotecznych pionu GS.

Niezależnie od prac badawczych pracownicy Biblioteki, a zwłaszcza Maria Gawarecka i Stefania Jarzębowska na prośbę MKiS, BN, ZG SBP i POKKB przygotowały wiele projektów, ekspertyz, opinii, wniosków. Oryginalnym pomysłem było zaproponowane w 1960 r. przekształcenie Działu Instrukcyjno-Metodycznego w Wojewódzki Ośrodek Dokształcania, Instruktażu i Metodyki. Określono jego nowe zadania, powiązanie z powiatową siecią instrukcyjno-metodyczną, jak również zadania sieci bibliotecznej i poszczególnych jej ogniw wraz z propozycją jej reorganizacji.

* * * * *

Reasumując działalność Biblioteki w latach 1955-1975 należy podkreślić, że był to czas umocnienia organizacyjnego placówki, rozwoju sieci bibliotecznej w mieście stołecznym województwa, systematycznego wzrostu czytelnictwa, dynamicznej działalności promocyjnej. Szczególne miejsce w tych osiągnięciach miała Biblioteka Główna, gdzie nie tylko powstawały ciekawe inicjatywy, ale która stała się też centralnym ośrodkiem ważnych społecznie działań kulturalnych w województwie i mieście. Jednak cieniem na tych osiągnięciach kładzie się ideologizacja.

Wyróżnienia i nagrody

Władze doceniały osiągnięcia kulturalne i bibliotekarskie Biblioteki. W 1962 r. PMRN wyróżniło ją Złotą Odznaką „Zasłużony dla miasta Lublina”, w 1970 r. Prezydium WRN Odznaką „Za Zasługi dla Lubelszczyzny”, a za osiągnięcia w akresie rozwoju i upowszechnienia czytelnictwa otrzymała w 1965 r. Wojewódzką Nagrodę Zespołową. Otrzymywała też nagrody za współzawodnicstwo międzybiblioteczne oraz za wyniki w realizacji konkursów „Złoty Kłos” i „Blżej książki współczesnej”²¹⁷

217 M. Gawarecka, J. Grabowska. *Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w 25-leciu. „Bibliotekarz Lubelski”* R. 13, 1968, nr 3-4, s. 8-14; S. Jarzębowska, M. Gawarecka. *Biblioteka im. Hieronima Łopacińskiego w latach 1944-1976 (szkice)*. W: *W kręgu Hieronima Łopacińskiego*. Lublin 1977 s. 35.

Aneks 1.

Biogramy dyrektorów WiMBP z lat 1955-1975

Antoni Bolesław Grzelak

Urodził się 7 I 1923 r. we wsi Chłopy w pow. Turek. Był synem Franciszka i Antoniny z d. Pełka. Wywodził się ze środowiska robotniczego. W okresie okupacji (1940-1944) pracował jako robotnik (pomocnik murarski) w firmach budowlanych. Na początku 1944 r. mieszkał w Rozwadowie, gdzie w kwietniu tego roku ożenił się z Danielą Drozd. Po wyzwoleniu spod okupacji przez trzy lata (7 X 1944 - 2 II 1948) był elewem w Oficerskiej Szkole Lotniczej w Zamościu; przebywał w tym czasie również w Łodzi i Katowicach. Po zwolnieniu z wojska w latach 1948-1949 pracował jako pianista w Dyrekcji Państwowej Miejskiej Fabryki Maszyn Piekarniczych, a od 1 VIII 1949 r. w Wojewódzkim Urzędzie Kontroli Publikacji, Prasy i Widowisk w Łodzi, następnie w Bydgoszczy (od 27 I 1953 r.) i od 1 III 1953 r. w Lublinie w pierwszym jako cenzor, a w dwóch ostatnich jako p.o. naczelnika i naczelnik Urzędu. Jeszcze w wojsku (?) podjął naukę w Liceum Ogólnokształcącym w systemie zaocznym i 12 VI 1950 r. uzyskał świadectwo dojrzałości. Następnie ukończył jednoroczny kurs historii w Ośrodku Szkolenia Dziennikarskiego w Warszawie oraz jeszcze w sierpniu 1950 r. kurs dla wykładowców Komitetu Łódzkiego PZPR. Z działalnością polityczną był związany już w okresie służby wojskowej, najpierw w PPS, a po zjednoczeniu z PZPR. Mieszkając jeszcze w Łodzi pełnił funkcje partyjne sekretarza POP, wykładowcy Komitetu Dzielnicowego, lektora i prelegenta KW PZPR. Te dwie ostatnie funkcje kontynuował jeszcze w Lublinie.

W bibliotekarstwie zaczął pracować 15 II 1955 r. w MBP im. Łopacińskiego w Lublinie, a jako dyrektor WiMBP od 1 IV 1955 r. Funkcję tę pełnił do 30 IX 1962 r., po czym, po nominacji na dyrektora Tadeusza Jeziorskiego, został przesunięty na zastępcę dyrektora ds. Administracyjnych. Pracował do 31 XII 1963 r. Miał stanowisko starszego bibliotekarza, od 1958 r.

Po krótkiej przerwie, od 15 I 1964 r. objął stanowisko kierownika Biura Oddziału Miejskiego PTTK w Lublinie, na którym pozostawał do 31 XII 1966 r. Pod koniec lat sześćdziesiątych pracował w Banku Spółdzielczym w Mełgwi, pełniąc funkcję prezesa. Po wypadku ulicznym w Lublinie w 1970 r. (złamanie nogi) przeszedł na rentę. Od początku lat siedemdziesiątych, będąc na emeryturze mieszkał we Włodawie. Od 1992 r. działał aktywnie we władzach związków kombatanckich byłych żołnierzy LWP (Związek Żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego; Związek Kombatanatów RP i byłych Więźniów Politycznych) we Włodawie i Chełmie. W latach dziewięćdziesiątych organizował we Włodawie wiele imprez wojskowych i kombatanckich.

Posiadał odznaczenia: Złoty Krzyż Zasługi (1997), Srebrny Medal „Za Zasługi dla Obronności Kraju” (2000), Odznakę Weterana Walk o Niepodległość (1997), Odznakę Pamiątkową Weterana Walk o Niepodległość (1996), Medal X-lecia Polski Ludowej (1954), Brązowy Medal „Za Zasługi dla Obronności Kraju” (1996). Miał stopień podporucznika.

Był żonaty z Danielą Drozd (1944) (dzieci: Zbigniew i Jerzy); Aleksandrą Marianną Siemiaszkiewicz (1978); Wiesławą Stanisławą Dziubanowską (1995).

Zmarł 7 II 2005 r. we Włodawie i tam został pochowany na miejscowym cmentarzu.

Źródła: Lubelski Urząd Wojewódzki – Oddział ds. Archiwum, sygn. 1345; Teczka personalna B. Grzelaka; Dokumenty osobiste B. Grzelaka ze zbiorów rodzinnych; Informacje od synowej (z dn. 26 II 2009).

Tadeusz Jeziorski

Był synem Piotra i Józefy z Więclawskich. Urodził się w 1923 r. w Kowalkach w woj. bydgoskim, w rodzinie chłopskiej. Od 1940 r. do 1942 r. pracował jako robotnik rolny w Augustwalde, a następnie trzy lata jako furman w przedsiębiorstwie rolnym w Babich Dołach (do 30 IV 1945). W tym okresie (1943) wstąpił do PPR. Po wyzwoleniu, od października 1945 r. pracował jako instruktor KW PPR w Bydgoszczy (do 30 IV 1948), a następnie w Wojewódzkim Urzędzie Bezpieczeństwa Publicznego w Bydgoszczy (1V 1948-30 VIII 1950) jako kierownik sekcji. We wrześniu 1950 r. rozpoczął naukę w Szkole Partyjnej przy KC PZPR. W sierpniu 1952 r. został przeniesiony do KW PZPR w Olsztynie na stanowisko kierownika wydziału. Do pracy w Lublinie został skierowany od 1 VI 1954 r., gdzie otrzymał stanowisko kierownika Wydziału Propagandy KW PZPR. W latach 1960-1962 ukończył Wyższą Szkołę Nauk Społecznych przy KC PZPR, otrzymując dyplom na podstawie pracy poświęconej udziałowi „Dąbrowszczaków” w wojnie domowej w Hiszpanii. Pracę w Partii zakończył 31 X 1962 r.

T. Jeziorski w WiMBP pracował od 1 X 1962 r. Jako dyrektor dbał o umocnienie organizacyjne i kadrowe Biblioteki. Jego osobistą zasługą było pozyskanie terenu pod rozbudowę Książnicy. Czynił wielostronne działania mające na celu przygotowanie projektu rozbudowy budynku Biblioteki. Przez swoje kontakty z władzami województwa i miasta, a także spółdzielczości mieszkaniowej przyczynił się do rozbudowy sieci bibliotecznej w Lublinie. W trakcie wyjazdów w teren i rozmów z władzami partyjnymi oraz administracyjnymi podejmował starania o rozwój sieci bibliotek wiejskich. W WiMBP stwarzał dobry klimat na rzecz integracji zespołu pracowników. Miał stanowisko służbowe kustosza.

W okresie pracy w Bibliotece zajmował się publicystyką na tematy zawodowe. Był autorem ośmiu artykułów, a współautorem jednego w prasie bibliotekarskiej wojewódzkiej i centralnej. Poświęcił je problematyce bibliotek publicznych woj. lubelskiego.

Prowadził też działalność dydaktyczną. Był wykładowcą w szkołach lubelskich: Policealnym Studium Bibliotekarskim Zaocznym i Studium Nauczycielskim. Próbował również działalności naukowej. W 1962 r. przygotowywał pracę „Rola i udział brygad robotniczych i żołnierskich w parcelacji majątków na Lubelszczyźnie”.

Był bardzo aktywny społecznie: należał do Towarzystwa Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (w 1947 r. został członkiem Zarządu Wojewódzkiego), TWP (w latach sześćdziesiątych był członkiem Prezydium Zarządu Wojewódzkiego w Lublinie), Towarzystwa Krzewienia Kultury Świeckiej (w 1968 r. został członkiem Prezydium Zarządu Wojewódzkiego w Lublinie).

Zmarł nagle w Warszawie 5 III 1980 r. Pochowany w Lublinie.
Posiadał odznaczenia: Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski (1959), Medal Komisji Edukacji Narodowej, Medal X-lecia Polski Ludowej (1955), Złoty Krzyż Zasługi (1955), Srebrną Odznakę im. J. Krasickiego (1959), Odznakę „Za Zasługi dla Lubelszczyzny”, Złotą Odznakę „Zasłużony Działacz ZZPKiS, Honorową Odznakę SBP.

Z żoną Leokadią mieli troje dzieci: Annę, Barbarę i Mariolę.

Źródła: GAL rozm., „*Więcej serca dla kultury*”: *ludzie XX-lecia*, „Kurier Lubelski” 1964, nr 80, s. 4; *Tadeusz Jeziorski (1923-1980)*, „Bibliotekarz Lubelski”, R. 25, 1980, nr 1-2, s. 3-4; Relacja pisemna Jerzego Gajewskiego z 12 II 2009 r.

Aneks 2.
Pracownicy Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej
im. H. Łopacińskiego w latach 1955-1975

(po nazwisku: daty zatrudnienia w WiMBP, komórki organizacyjne, w których pracowali, stanowisko służbowe – funkcja)

- Altman Stanisława:** 1 VIII 1969 – 31 VII 1983, Dz. Grom. i Oprac.; bibliot.
- Bajkowska-Chachaj Ewa:** 1-16 X 1970, filia; mł. bibliot.
- Banach Helena:** 17 XI 1947 – 11 IX 1957, Wypożyczalnia; pom. bibliot.
- Barańska Bronisława:** 1 VIII 1968 – 31 XII 1993, Filia dla Dz. nr 5; st. bibliot.
- Barnaś Lidia:** 1 XI 1968 – 31 V 1969, filia; mł. bibliot.
- Baszyńska Wiesława:** 1 XI 1958 – 31 XII 1990, Dz. Inform.-Bibliogr. (kier.); st. kustosz.
- Bereza Helena:** 1 II – 31 III 1960.
- Biegalska Danuta:** [od 1955 w bibliotece związkowej ZZPrac. Handlu i Spółdzielczości], 1 XII 1961 – 12 VII 1986, Filia nr 3; bibliot.
- Bielak Wanda:** 1 I 1970 – 30 IX 1987, Dz. Inform.-Bibliogr.
- Bieleń Krystyna:** 1 IX 1961 – 31 XII 1964, Filie nr: 10, dla Dz. 2; bibliot.
- Bieleń Zdzisław:** 1 VII 1958 – 31 III 2009, Dz. Instr.-Metod. (instruktor), Dz. Inform., Bibliogr. i Udost. (kier.), wicedyrektor; st. kustosz dyplom.
- Bielicka Zofia:** 1 VII 1955 – 30 IX 1957, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
- Bijak Zofia:** 3 I -13 IX 1972, filia; pom. bibliot.
- Bochnak Aniela:** 1 I 1956 – 30 XI 1988, Dz. Grom. i Oprac.; st. kustosz.
- Bogusz Zofia:** 1 I 1960 – 31 XII 1990, Filie nr: 3 (kier.), 7,14,18, 6; bibliot.
- Boguta Alicja:** 26 XI 1959 – 31 VII 1961, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); bibliot.
- Bracha Łucja:** 15 X 1964 – 31 XII 1965, filia; mł. bibliot.
- Brzezińska Anna:** 21 X 1948 – 31 XII 1970, Magazyn, Czyt. Nauk. (kier.); bibliot.
- Bukowska Halina:** 7 V 1970 – 9 II 1971, filia; mł. bibliot.
- Cabajewska Izabela:** 4 X 1975 – 30 IX 1979, Filia nr 17 (kier.); bibliot.
- Chmiel Janina:** 1 X 1968 – 1 II 1981, Filia nr 3 (kier.); bibliot.
- Chodoń Kazimiera:** 15 III 1969 – 30 XI 1986, filia, Dz. Grom. i Oprac., Dz. Księg.; bibliot.
- Chojnowska Halina:** 1957 – 1981, Filie nr: 4 (kier.), 14 (kier.); st. bibliot.
- Chomicz Elżbieta:** 1 XI 1969 – 30 XI 1987, Filia dla Dz. nr 3; st. bibliot.
- Cichla Elżbieta:** 1 X 1957 – 31 VIII 1958, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
- Ciosek Wanda:** 1 I 1973 – 12 II 1985, filia (kier.); bibliot.
- Ciuruś Zofia:** 1 XI 1970 ---, Filie nr: 17, dla Dz. 8 (kier.), 26 (kier.), Dz. Sieci Miejsk. (instruktor), Dz. Zakupu. i Dystryb. (kier.), dyrektor; st. kustosz.
- Czajka Krystyna:** 15 VII 1961 – 15 VIII 1966, Filia nr 10.
- Czekierda Danuta:** 1 IX 1957 – 1 X 1966, Filia Trybunał; mł. bibliot.
- Czernicka Ewa:** 1 I 1960 – 31 V 1967, Introligatornia; brygadzysta.
- Cześniak Anna:** 1 I – 30 IX 1968, filia; pom. bibliot.
- Czepionka Agnieszka:** [od 1959 do 1962 MBP w Mysłowicach], 15 III – 30 VI 1966, filia; mł. bibliot.
- Czyż Teresa:** 1 V 1959 – 1 III 1983, Filia nr 11 (kier.); bibliot.
- Czyżewska Alfreda:** 15 I 1963 – 31 XII 199x, Filia dla Dz. nr 1(kier.); bibliot.

Daczko Janina: 1 VII 1973 – 31 X 1978 i 1 VIII – 30 IX 1991; gł. księgową.
Danczowska Halina: 1 VIII 1967 – 31 VII 2002, Filie nr: 1, 4, 14, Dz. Magazynów i Konserwacji (kier.), Dz. Wydawn. Ciągłych (kier.); st. kustosz.
Dąbek Halina: 1 I 1969 – 30 XI 1983, Czyt. Czasopism (kier.).
Dąbrowska Nadzieja: [od 1949 LO im. Kościuszki], 1 IX 1952 – 1962, Czyt. Czasopism (kier.).
Dąbrowska Teresa: 1 VI 1969 – 31 VIII 1983, Dz. Grom. i Oprac.; kustosz.
Dec Zdzisław: 1 II – 30 VI 1958, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Deryło Zofia: [od 1956-1963 w PiMBP Tomaszów], 1 XII 1962 – 30 XI 1963, filia.
Dmitruk Wanda: 15 X 1974 ---, Filie nr: 18, 1, 3, dla Dz. nr 8 (kier.), Dz. Zakupu i Dystryb.; st. bibliot.
Dobrowolska Elżbieta: 15 I 1973 – 31 VIII 1976, filia; mł. bibliot.
Dobrowolska Helena: 1 I 1971 – 31 XII 1997, Dz. Grom. i Oprac.; st. kustosz.
Dub Stefania: 21 I 1966 – 31 VIII 1967, Filia nr 1; mł. bibliot.
Dubicka Wanda: 15 III 1961 – 1981, Filia nr 12 (kier.); bibliot.
Dymitrow Konstanty: 1 VII 1956 – I 1959; st. księgowy.
Dziedzic Janina: 1 II 1954 – 30 XI 1987, Filia nr 1 (kier.), Dz. Instr.-Metod. (instruktor); st. kustosz.
Elert Lidia: 15 X 1960 – 31 XII 1972, Czyt. Czasopism (kier.); bibliot.
Emme Elżbieta: 1 X 1975 – 30 IV 1977, filia; mł. bibliot.
Fodemska Maria: 1 X 1950 – 30 IX 1970, Filia nr 2 (kier.), Czyt. letnia, Dz. Grom. i Oprac.; bibliot.
Furman Aniela: 15 IV 1973 – 30 IX 1976, goniec; mł. bibliot.
Gajewska Irena: 1 VIII 1961 – 28 II 1969, Filia nr 6 (kier.); st. bibliot.
Gajewski Jerzy: 15 IX 1960 – 2002, Dz. Instr.-Metod. (instruktor, kier.). Emerytura. Od 5 III 2002 r. kontynuuje pracę (w dalszym ciągu jako kier. Dz. Instr.-Metod.).
Gawarecka Ewa: 1 I 1968 – 31 I 2002, filia, Dz. Zb. Spec.; st. kustosz. Emerytura. Od 2002 do XI 2008 r. pracowała okresowo w Dz. Zb. Spec.
Gawarecka Kazimiera: 1 IX 1924 – 12 XII 1939 (kier.), 10 II 1947 – 31 VII 1948 (kier.), 1 VIII 1961 – 31 VIII 1970 (prac. ryczałtowy); mł. bibliot.
Gawarecka Maria: 1951 – 31 III 1955 dyrektor WBP, 1 IV 1955 – I 1977 wicedyrektor; kustosz dyplom.
Gawrońska Maria: 1 V 1953 – 1 XI 1981, Dz. Ogólno-Organiz. (kier.).
Gierak Józefa: 1 I 1968 – 15 III 1992, Filia nr 13 (kier.); bibliot.
Godlewska Alina: 15 XI 1956 – 31 X 1958; bibliot.
Gospodarek Helena: 1 X 1974 – 31 X 1980, 1 II 1983 – 31 III 2007, Filia nr 1 (kier.); bibliot.
Grabias Teofila: [15 I 1966 – 31 VIII 1967 PBP Opole], 1 IX 1967 – 15 XII 1990, Magazyn Gł.; magazynier bibliot.
Grabowska Janina: 1 V 1953 – 31 III 1977, Dz. Instr.-Metod. (instruktor i kier.), Dz. Udost. (kier.); kustosz dyplom.
Groszek Walentyna: 1 VIII 1966 – 14 IX 1970, Filia dla Dz. nr 6 (kier.); bibliot.
Grudzińska Danuta: 1 III 1965 – 31 XII 1989, Filia, Dz. Grom. i Oprac., Oddz. Czas., Czyt. Nauk.; st. kustosz.
Grybel-Niedokos Lucyna: 1 XII 1963 – 31 III 2000, Dz. Inform., Bibliogr. i Udost.; st. kustosz.
Gryniewicz Janusz: 1-15 I 1959; techn. prac. bibliot.
Gryta Wiktor: 1 X 1950 – 31 VIII 1957, Czyt. Nauk.; bibliot.
Grzywacz Danuta: [1 IX 1954 MBP Naęczów], 1 I 1967 – 31 XII 1996, Filie nr: 9,

17 (kier.), 23 (kier.); st. bibliot.

Grzelak Bolesław: 15 II 1955 – 31 XII 1963, dyrektor; st. bibliot.

Gustolek Aleksander: 1 X 1968 – 31 XII 1969; mł. bibliot.

Gwóźdź Mirosława: 1 I 1967 – 15 IX 1983, Dz. Czas. (Dokumenty życia społ.), Dz. Grom. i Oprac.

Halicka Alina: 1 IV 1966 – 31 VIII 1996, Filia nr 2, Oddz. Zb. Rezerwowych; bibliot.

Halas Maria: 1 VII 1967 – 14 XII 1996, Filia nr 19 (kier.); st. bibliot.

Harhala Irena: 1948 – 31 XII 1981, Dz. Inform.-Bibliogr. (kier.); bibliograf.

Hiszpańska Małgorzata: 15 II 1973 ---, Filie nr: 1, 5, 4 (kier.), 16 (kier.); st. bibliot.

Hondzel Alicja: 1 X 1975 – 31 I 2007, Dz. Księgowości, Filia nr 8 (kier.); st. bibliot.

Hulpowska Danuta: 4 VII 1946 – 1 III 1978, Filia Trybunał/nr 21 (kier.); bibliot.

Hys Maria: 1 IX 1961 – 31 VIII 1991, Filia nr 10, Dz. Grom. i Oprac.; st. bibliot.

Iracka-Malysa Teresa: 1 I 1966 – 30 VI 2001, Filie nr: 1, 7, Wypożyczalnia Podręczników Nauk. (kier.); st. kustosz.

Irzabek Maria: 30 IV – 30 VI 1956; st. księgow.

Jach Helena: 1 X 1950 – 31 X 1967, Dz. Grom. i Oprac. (kier.); bibliot.

Jakubowska Ewa: 1 X 1971 – 30 IV 1972, Filia nr 18; mł. bibliot.

Janiuk Jadwiga: 1 IX 1962 – 30 IX 1968, filia, bibliobus; mł. bibliot.

Jarocka Helena: 1 IX 1951 – 31 VIII 1991, Filie nr: 6 (kier.), dla Dz. 2 (kier.), 8, dla Dz. 4; bibliot.

Jaroszewska Jolanta: 20 IX 1979 – 6 I 1986, Filia nr 12, Dz. Oprac.

Jartych Lucyna: 1 VIII 1972 – 30 IX 1973; mł. bibliot.

Jarzębowska Stefania: 1 XI 1953 – 26 III 1998, Dz. Instr.-Metod. (instruktor, kier.), wicedyrektor; st. kustosz.

Jaśnikowska Irena: 1 I 1956 – 20 I 1957, Filia dla Dz. nr 3 (kier.); pom. bibliot.

Jaworowska Jadwiga: 22 X 1951 – 1 II 1957; maszynistka.

Jaworska Joanna: 1 I 1974 – 23 IV 1975, filia; pom. bibliot.

Jeleń Daniela Józefa: 1 IV 1950 – 1971, Filia nr 3 (kier.), Dz. Instr.-Metod. (instruktor); bibliot.

Jeziorska Leokadia: 15 I 1961 – 1972, Filia nr 8, Magazyn, Czyt. Nauk.; st. magazynier.

Jeziorski Tadeusz: 1 X 1962 – 5 III 1980 dyrektor; kustosz.

Jeżowska Danuta: 15 IX 1965 – 31 VIII 1966; techn. prac. bibliot.

Jędrusiak Anastazja: 1 VII 1953 – 31 XII 1958; pom. magazyniera.

Józefaciuk Maria: 1 II 1945 – 31 VIII 1946, 1 VIII 1954 – 30 VI 1958, 15 XI 1959 – 28 II 1973, Czyt. Gł., Czyt. Czas., Dz. Grom. i Oprac., Filia nr 7; st. bibliot.

Kacperska Irena: 1 II – 31 VIII 1958; bibliot.

Kamińska Halina: 1 IX 1968 – 9 II 1971; mł. bibliot.

Karaś Romuald: 15 II – 31 VII 1958, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.

Kawerska Danuta: 15 IX – 31 X 1961; mł. bibliot.

Kaziród Janina: 1 VI 1955 – 31 VIII 1991, Dz. Ogólno-Organizacyjny (maszynistka); referent adm.

Kazubek Józef: 1 II 1969 – 20 X 1970; kierowca.

Kępa Maria: 1 VIII 1958 – 30 VI 1994, Introligatornia; introligator.

Kiernicka Janina: 1 VIII 1961 – 1971, Dz. Adm.; kasjer.

Kita Adela: 15 X 1954 – 15 V 1970, Filia dla Dz. nr 3 (kier.).

Kizińska Alicja: 1 XII 1970 – 31 XII 1974, filia; mł. bibliot.

Kloc Zofia: 1 III 1952 – [po 26 II 1962], filia; techn. prac. bibliot.

Kobialko Antoni: 1 IX 1958 – 31 I 1959; st. księgowy.
Kochanowska Maria: 1 X 1957 – 30 IV 1989, Czyt. Nauk. (kier.); st. kustosz.
Koguciuk Agnieszka: 16 II 1974 – 1982, Intrologatornia; intrologator.
Kołataj Jadwiga: 1 II 1954 – 30 X 1958, Dz. Instr.-Metod. (instruktor), Dz. Inform.-Bibliogr. (bibliograf).
Koper Teresa: 1 II 1955 – 31 XII 1958, Filia nr 1; manipulacyjny prac. bibliot.
Kordybacha Anna: 1 V 1964 – 31 XII 2001, Dz. Grom. i Oprac. (kier.); st. kustosz.
Kornacki Grzegorz: 1 VIII 1961 – 28 II 2000, Dz. Instr.-Metod. (instruktor), Dz. Sieci Miejsk. (kier.); st. kustosz. Emerytura. Od 3 VII 2000 Archiwum zakładowe (kier.).
Polak-Kosacka Zofia: 22 VIII 1935 – 31 VII 1968, Dział Magazynów (kier.); st. magazynier.
Kowalczyk Wanda: 1 IX – 15 X 1958, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Koziolkowa Maria: 1 IV 1963 – 31 XII 1985, Filie nr: 15 (kier.), 24 (kier.); st. kustosz.
Kozłowska Janina: 1 XI – 31 XII 1964; manipulacyjny prac. bibliot.
Krasicka Anna: 15 IV – 31 VII 1965; techn. prac. bibliot.
Krawczyk Elżbieta: Filia nr 18.
Królikowski Jacek: X 1962; techn. prac. bibliot.
Kruk Stanisław: 1 VIII 1955 – 30 IV 1956, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Krupa Maria: 1 V 1955 – 10 IX 1957, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Krupa Marian: 1 IV – 30 VI 1960, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Krycka Anna: [od 1956 MBP Szczepczeszyn], 15 II – 31 VIII 1960; techn. prac. bibliot.
Kryczka Jacek: 1 II – 30 IV 1959; techn. prac. bibliot.
Kryczka Józef: 1 II – 30 IV 1959; techn. prac. bibliot.
Kryczka Piotr: 15 I – 30 IX 1957, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Krzowska Danuta: 1 IX 1968 – 31 X 1972, filia; mł. bibliot.
Krzowska Izabela: 15 IX 1957 – 31 XII 1999, Dz. Magazynów; st. magazynier bibliot.
Kula Stefania: XII 1963; mł. bibliot.
Kwaśniewska Stefania: [3 VII 1949 – 31 XII 1956 Centrala Kompletów Rucho-myh WRZZ w Lublinie], 1-31 I 1957, bibliot.
Kwiatkowska Irena: [od 1950 GBP Chodel], 15 III 1953 – 31 V 1972, Filia nr 5 (kier.); bibliot.
Kwiatkowska Lucyna: 15 IV 1986 – 30 XI 1998, Filia nr 6; mł. bibliot.
Kwiecińska Alicja: 1 IX 1969 – 31 XII 2004, Filie nr: dla Dz. 6 (kier.), 13 (kier.); st. bibliot.
Lach Ewa: 1 VI 1960 – 15 VIII 1961; techn. prac. bibliot.
Latuszkiewicz Barbara: 1 IX 1973 – 14 XI 1978, filia; mł. bibliot.
Lewandowski Jan: 1 VIII 1967 – 30 IX 1968, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Lipczyńska Elżbieta: 20 IX 1966 – 28 II 2007, Filia nr 21 (kier.); bibliot.
Lipińska Anna: 1 IV 1967 – 31 I 2005, Filia nr 5 (kier.); bibliot.
Lis Zofia: [1949-1967 bibliotekarka KW PZPR], 1 I 1968 – 31 VII 1994, Dz. Udost. (instruktor), Dz. Instr.-Metod. (instruktor), Dz. Udost. (kier.), Dz. Grom. i Oprac. Wydawn. Ciągłych; st. kustosz.
Lisowska Antonina: 1 III 1969 – 28 II 1983, Księgowość; st. księgowka.

Luty Alina: 1 V 1970 – 23 IX 1986, Filie nr: dla Dz. 7 (kier.), 18; kustosz.
Łabiga Danuta: 15 I 1959 – 31 III 1960, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Łacek Zenobia: 1 I 1969 – 1972; mł. bibliot.
Łaskówna Wanda: 1 I – 31 XII 1958, filia; mł. bibliot.
Łodziato Barbara: 10 III 1962 – 31 VIII 1971, Filie nr: 16 (kier.), bibliobus, 18; mł. bibliot.
Łuszczynska Maria: 1 VII 1947 – 31 V 1991, Dz. Zb. Spec. (kier.); bibliot.
Łysiak Bogumiła: 1 XII 1955 – 1956.
Maciejewska Bogumiła: 1 XII 1972 – 31 VIII 1973; pom. bibliot.
Madej Irena: 1 I 1966 – 31 XII 1990, Filia nr 6 (kier.); st. bibliot.
Madoń Genowefa: 1 III 1966 – 31 V 1973, Wypożyczalnia Międzybibliot.; bibliot.
Madoń Wiesława: 15 II – 10 XI 1960; techn. prac. bibliot.
Maj Elżbieta: 1 V 1971 – 4 VIII 1997, Dz. Magazynów, Dz. Grom. i Oprac.; st. bibliot.
Majewska Zofia Teresa: [od 1951 PiMBP Luków], 7 I 1955 – 31 III 1961, filia, Czyt. Czas.; mł. bibliot.
Małolepsza Janina: 1 I 1972 – 15 VII 1974, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Mandziuk Jan: 1 XII 1957 – 31 VIII 1958, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Marciniak Adam: 20 X 1970 – 31 XII 1986; kierowca.
Marczyńska Zofia: 15 VIII 1947 – 1 VIII 1964, Filia nr 3 (kier.), Dz. Inform.-Bibliogr. (bibliograf); bibliot.
Marszałek Józef: 1 V – 11 IX 1957, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Matuszyk Anna: 1 VIII 1964 – 17 III 1966, Filia nr 1 (kier.); mł. bibliot.
Matwiej Irena: 1 X – 1 XII 1962; techn. prac. bibliot.
Mazur Wanda: 1-30 IX 1958, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Michalska Jolanta: 15 XI 1975 – 31 I 1976; mł. bibliot.
Mikulska Zofia: 15 III 1961 – 30 IX 1987, Dz. Czasopism (kier.), Filia nr 19 (kier.); st. kustosz
Milanowska Halina: 1 IX 1965 – 31 XII 2004, Filie nr: 10, 18, 14 (kier.); st. bibliot.
Misiak Zdzisław: 15 II 1970 – 31 III 1988, Filie nr: 7, 3, 26, 24, Czyt. Młodz. nr 2 (kier.); st. bibliot.
Misztal Barbara: 1 X 1973 – 31 V 1988, 1 XII 1992 – 31 I 2007, Filie nr 24, 12; st. bibliot.
Mitrus Barbara: 15 III 1973 – 30 VI 1975, Filie nr: 15, 17, Czyt. Czas; mł. bibliot.
Młozewska Ludwika: [od 1950 PBP Lublin], 1 V 1956 – 1963, Dz. Grom. i Oprac.; bibliot.
Moroz Maria: 1 II 1959 – 1 XII 1967, Dz. Grom. i Oprac., Dz. Udost.; st. bibliot.
Nagajek Teresa: 1 I 1967 – 30 IV 1984, Filia nr 8 (kier.); bibliot.
Netczuk Wanda: 1 VIII 1960 – 31 III 1961, filia; techn. prac. bibliot.
Nieoczym Maria: 1 X 1967 – 31 VIII 1984, filie nr: 1, dla Dz. 7 (kier.); st. bibliot.
Nieścior Celestyna: 9 V 1953 – 30 XI 1958, Dz. Zb. Spec. (kier. Oddz. Starodruków); bibliot.
Niezbecka Maria: 1 IX 1966 – 31 VIII 1984, Filia dla Dzieci nr 2 (kier.); st. bibliot.
Nowak Stanisław: 1 V 1960 – 30 XI 1962, Administracja; st. referent adm.
Nowińska Maria: IX 1970 – 30 III 2005, Filia nr 18 (pom. bibliot.), Magazyn Gł. (st. magazynier bibliot.).
Ogórek Jan: 1 VI 1960 – 31 VIII 1962, Introligatornia; st. introligator.
Oniszczyk Halina: 1 I 1968 – 28 II 1969, filia; mł. bibliot.

Ostowicz Lucyna: 1 III 1957 – 15 XI 1959, filia; mł. bibliot.
Pawlak Stanisława: 1 I 1967 – 31 XII 1970, Filia nr 16; pom. bibliot.
Pazura Wiesława: 1 I 1970 – 30 IV 2003, filia, Wypoż. Międzybibl., Dz. Udost., Dz. Inform. i Udost., Dz. Grom. i Oprac., Dz. Wydawn. Ciągłych; st. kustosz.
Piechowski Jerzy: 1 III 1956 – 30 IV 1957, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Pietras Danuta: 1 I 1967 – 30 XI 1993, Dz. Grom. i Oprac. (z-ca kier.); st. kustosz.
Pietruszka Lucyna: 1 VII 1973 – 1 IX 1974, filia; pom. bibliot.
Piotrowska Wanda: 1941 – 1947, 1 I 1954 – 30 IX 1975, Dz. Grom. i Oprac. (kier.); st. bibliot.
Piotrowska Zdzisława: [od 1960 WiMBP Zielona Góra], 16 I 1975 – 31 VIII 2000, Dz. Instr.-Metod. (instruktor), dyrektor; kustosz dyplom.
Platto Anna Jadwiga: 1 I 1967 – 30 VI 1982, Filia Trybunał; Dz. Instr.-Metod. (instruktor); kustosz.
Plisiecki Janusz: 1 IV 1958 – 1958; bibliot.
Plątek Leontyna: 1 XI 1958 – 1 IX 1969, 7 I 1980 – 30 VI 1990, Czytel. Młodz. nr 1 (kier.), Czyt. Czas., Filie nr: 12, 21, 23; st. kustosz.
Podraza Henryk: 1 IX 1955 – 30 IX 1957, Dział Instr.-Metod.; instruktor.
Polańczyk Daniela: 1 VII 1952 – 11 V 1984, Filie nr: 5, Trybunał/21; st. bibliot.
Pożerska Ewa: 15 I 1959 – 27 IX 1960, filia; pom. bibliot.
Praczyk Zofia: 1966 – 1979.
Próchniewicz Michalina: 1 I 1954 – 30 IX 1975, Dz. Instr.-Metod. (instruktor), Filia nr 19; st. bibliot.
Prucnal Zofia: [od 1964 do 1967 GBP w Głusku], 16 I 1967 – 30 IX 2002, Filie nr: 15, 17, 1, 11 (kier.); st. bibliot.
Pruszkowska Helena: 1 IX 1958 – 15 VIII 1967, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Przybyła Krystyna: 1 XI 1974 – 1 VIII 1975, Dz. Księgowości; księgowa.
Przyłuska Krystyna: 1 IX 1966 – 28 II 1967; mł. bibliot.
Racka Jadwiga: 6 XII 1947 – 1979, Filie nr: 4 (kier.), 9 (kier.); bibliot.
Radziuk Irena: 1 I 1965 – 31 V 1988, Filia nr 16 (kier.); bibliot.
Rogowska Maria: 1 X 1956 – 31 XII 1956, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Romaniuk Teresa: 1 IX 1971 – 30 IX 72, Dz. Grom. i Oprac.; mł. bibliot.
Rowińska Maria: 1 X 1963 – 31 VIII 1967, Dz. Udost. (instruktor); bibliot.
Rozenfeld Aleksander: 6 VI – 31 VIII 1972, Magazyn Gł.; magazynier.
Roztworowska Barbara: 1 V 1957 – 31 I 1961, Filia nr 10 (kier.); mł. bibliot.
Roztworowski Stanisław: 1 IX 1957 – 31 X 1958, Filia nr 10 (kier.); bibliot.
Rutkowska Alicja: 1 I – 30 IX 1973, Filia nr 15; pom. bibliot.
Sadowska Barbara: 1-15 XI 1958; mł. bibliot.
Sadowska Dorota: 1 II – 30 VI 1975, filia; mł. bibliot.
Sadurska Ewa: 1 XII 1971 – 31 X 1975, filia; mł. bibliot.
Sajkiewicz Wanda: [od 1958 w PiMBP Żuromin], 15 XI 1960 – 31 XII 1996, Filia nr 13 (kier.), Czyt. Młodz. nr 2 (kier.), Dz. Grom. i Oprac., Filia nr 27 (kier.), Dz. Grom. i Oprac.; st. kustosz. Emerytura. Od 1 II 1997 r. Dz. Dystrybucji.
Salęgowska Zofia: 1 III 1972 – 28 I 2005, Dz. Instr.-Metod. (instruktor), Dz. Kadr (gł. specjalista). Od 29 I 2005 r. na emeryturze, zatrudniana okresowo.
Samolej Irena: 1 VIII 1975 – 31 I 2008, Dz. Czas. i Wydawn. Ciągłych, Dz. Udost., Czyt. Czas., Dz. Wydawn. Ciągłych, Dz. Komputer. (bibliot. systemowy); st. kustosz. Emerytura. Kontynuacja pracy w Dz. Komputer. od 1 III 2008.
Samuś Maria: 1 II 1975 – 31 XII 1999, Introligatornia (kier.); st. mistrz introlig.
Sapielak Marianna: 15 V 1964 – 31 III 1966, 1 IX 1968 – 31 I 1973, filia; bibliot.

Sidor Stanisława: 1 X 1970 – 20 V 1980, Filia nr 6, Czyt. Czas.; bibliot.
Sieg Jan: 15 III 1968 – 30 IX 1976, Dz. Inform.-Bibliogr.; st. bibliot.
Sikora Maria: 10 XI – 31 XII 1957, filia.
Sil Maria: 1 X 1971 – 30 IX 1976, filia; mł. bibliot.
Sil Urszula Maria: 1 X 1971 – 30 IX 1976, Filia nr 15; mł. bibliot.
Sitańska Stefania: 1 I 1969 – po 8 VIII 1973, Dz. Grom. i Oprac.; mł. bibliot.
Siwińska-Opolska Barbara: 1 X 1954 – 1 III 1957; magazynier.
Skwarek Irena: 1-28 II 1958; bibliot.
Słomiński Jan: 1 III 1956 – 31 III 1963, Introligatornia; introligator konserwator.
Smolarz Jan: 1 IX 1968 – 31 I 2002, Dz. Inform.-Bibliogr., Dz. Zb. Spec. (kier.); st. kustosz.
Smoleńska Danuta: 1 II 1962 – 17 III 1990, Filie nr: 4 (kier.), 18 (kier.); st. kustosz.
Spunda Jadwiga: [1950-1955 PiMBP Tomaszów Lubelski], 15 XI 1956 – 30 VI 1957; bibliot.
Staniewska Joanna: 15 III 1959 – 31 XII 1990, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); st. kustosz.
Stoma (Mężyk) Danuta: 15 IV 1973 – 31 VIII 1986, 1 IX 1987 – 31 III 2007, Filia nr 12; st. bibliot.
Stopniak Anna: 1 X 1961 – 31 VIII 1962, filia; techn. prac. bibliot.
Strelnik Irena: 1 I 1953 – 31 XII 1985, Filia Trybunał, Dz. Zb. Spec.; st. kustosz.
Strelnik Stanisław: 15 VIII 1953 – 1956; Dz. Instr.-Metod. (instruktor); st. bibliot.
Strubińska Janina: [1 V 1961 – 31 I 1974 PiMBP Parczew], 1 II 1974 – 30 VI 2000, Dz. Magaz. i Konser., Dz. Udostęp. (kier.), Dz. Inform., Bibliogr. i Udost. (kier. Oddz. Udost.); st. kustosz.
Suchta Irena: 1 II – 31 X 1957, filia.
Superson Elżbieta: 1-31 I 1969; kancelista.
Surowiak Urszula: 1 X 1957 – 31 I 1959, Dz. Instr.-Metod., Filia nr 4 (kier.); bibliot.
Szablewska Halina: 1 XI 1954 – 14 X 1969, 16 V 1979 – 29 II 1996, Filia nr 8 (kier.), Dz. Udost. Czyt. Czas.; st. bibliot.
Szafrńska Barbara: 1 X 1973 – 31 III 1974, filia; pom. bibliot.
Szczepanowska Zofia: 1 XII 1971 – 31 I 2007, Filie nr: 11, 7 (kier.), 15 (kier.), 18; st. bibliot.
Szczepowska Maria: 1 III – 30 XI 1957, Filia nr 10 (kier.); mł. bibliot.
Szeniawski Andrzej: 15 II – 31 XII 1965, Administracja; st. referent adm.
Szołucha Aleksander: 15 VIII – 15 IX 1960, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); mł. bibliot.
Szwarc Wanda: 10 XI 1948 – 26 I 1988, Dz. Zb. Spec. (kier. Oddz. Rękopisów); st. kustosz dyplom.
Świeczkowska Maria Teresa: 1 II – 15 VI 1961; mł. bibliot.
Świerczek Jerzy: 8 I – 31 VII 1958, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Świętoń Jan: 1 VII – 30 IX 1956, Dz. Instr.-Metod.; instruktor.
Świętek Genowefa: 1 VII 1958 – 31 XII 1959; introligator.
Targońska Jadwiga: 1 IX – 15 X 1964, filia; mł. bibliot.
Tomasiak Ewa: 4 I 1954 – 1961, 1 XII 1963 – 30 XI 1966, Filia nr 3 (kier.); pom. bibliot.
Tomasiak Irena: 1 III 1969 – 31 III 1998. Filie nr: 22 (kier.), 24 (kier.); st. kustosz.
Tor Barbara: 1 I 1976 – 31 III 1998, Filia nr 10 (kier.); bibliot.
Trochimiuk Alicja: 16 I 1965 – 31 V 1968, Dz. Grom. i Oprac.; mł. bibliot.

Trzcńska Barbara: 1 X 1968 – 1 VIII 1969; pom. bibliot.
Tymochowicz Elżbieta: 1 III 1975 – 30 IX 1987. Prac. fotogr.; fotograf.
Tymoszek Mirosława: 1 X – 30 XI 1975, filia; mł. bibliot.
Tymusz Henryka: 1 I 1959 – 31 VIII 1988, Filia nr 2 (kier.); kustosz.
Pieczywek-Wawrzecka Barbara: 15 IX 1958 – 31 III 1965, Filie nr: 6 lub dla Dz. 2, 1; techn. prac. bibliot.
Wawrzyński Barbara: 1 II – 31 X 1957, filia; mł. bibliot.
Wąciór Gabriela: 1 II 1951 – 5 III 1958; bibliot.
Wertman Józef: 1 VII 1964 – 15 IV 1966; kierowca.
Wideńska Grażyna: 23 I 1973 – 14 V 2009, Filia nr 18; st. bibliot.
Widmańska Halina: 15 IV – 30 VI 1960, 1 XII 1964 – 31 VIII 1968; techn. prac. bibliot.
Widmański Jan: 1 II 1959 – 1 IX 1985; gł. księgowy, kier. prac. reprograficznej.
Wiktorowicz Józef: 1 VIII 1962 – 31 XII 1968. Dz. Inform.-Bibliogr. (bibliograf); bibliot.
Wilk Halina: 20 III 1956 – 31 I 1966, Filia nr 2 (kier.); mł. bibliot.
Wilk Regina: 15 X 1958 – 23 I 2000, Filia nr 9, Dz. Grom. i Oprac.; st. bibliot.
Winiarczyk Wiesława: 15 II 1960 – 31 XII 1989, Filie nr: 6 (kier.), 13 (kier.), 2; st. bibliot.
Winiarczyk Władysław: 15 X – 31 XII 1960; kierowca.
Włodek Halina: 1 IX 1974 – 31 I 2007, Filie nr: 1, 26, 16; kustosz.
Wojasiewicz Jolanta: 1 I 1969 – 31 I 1982, Dz. Instr.-Metod. (instruktor); kustosz.
Wojtaszak Alicja: 1 III 1973 – 31 III 2009, Filie nr: 5, dla Dz. 4, 17 (kier.); st. bibliot.
Wojtaszak Marianna: Filia dla Dz. nr 1(kier.).
Wolska Halina: 1 X 1959 – 31 III 2000, Filia nr 10, Dz. Czas. (kier.), Dz. Zb, Spec. (kier.), Dz. Inform.-Bibliogr. (kier.); st. kustosz dyplom.
Wolska Kazimiera: 1 IV 1956 – 1958, filia (kier.).
Wołodzko Sergiusz: 1 VI 1961 – 15 IV 1962; kierowca.
Wójtowicz Marta: 1 V 1970 – 31 VIII 1996, Filie nr: 9, 24 (oddz. dla dzieci); bibliot.
Zabielska Teresa: 1 IX 1960 – 31 XII 1999, Filie nr: 3, 4, Dz. Inform., Bibliogr. i Udost. (kier. Oddz. Bibliogr. Regionalnej). Emerytura. Zatrudniona czasowo 1-31 I 2000.
Zapasa Stefan: 10 XII 1965 – 31 XII 1982, Administracja (kier.); st. referent adm.
Zarzycki Roman: 1 IX 1960 – 30 IV 1998, Dział Instr.-Metod. (instruktor); st. kustosz.
Zawadzki Ryszard: 16 I 1964 – 15 II 1965, Dz. Ogólno-Organizac.; st. referent adm.
Zgierska Ingrid: 1 VIII 1958 – 1 VIII 1993, Introligatornia; st. mistrz introlig.
Zielińska Elżbieta: 1 IX 1973 – 31 XII 1978, filia; mł. bibliot.
Zielińska Józefa: [1 IV 1949 – 31 XII 1956 biblioteka związkowa w Lublinie], 1 I – 28 II 1957.
Zieliński Mikołaj: przed 1958 – ok. 1960. Dz. Instr.-Metod. (opieka nad bibliotekami związkowymi).
Zięba Lucyna: 1 VII 1958 – 30 IV 2002, Introligatornia, Filie nr: 15, 12, 15; bibliot. Emerytura. Od 13 V 2002 kontynuuje pracę w Filii nr 15.
Ziętak Grażyna: 15 IX 1969 – 13 VII 1970, filia; mł. bibliot.
Ziółkowski Jan: 1 XI 1961 – 30 IX 1962, filia; techn. prac. bibliot.

